

СЛОБОДАТА НА ИЗРАЗУВАЊЕ И МЕДИУМИТЕ

Прирачник за обука

Reinforcing Judicial Expertise on Freedom of Expression and the Media in South-East Europe (JUFREX)

Funded
by the European Union
and the Council of Europe

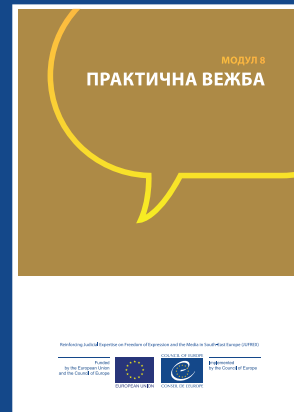
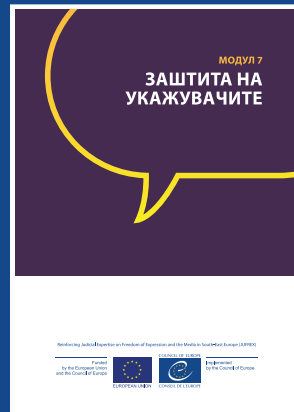
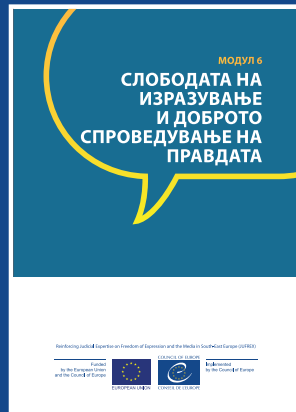
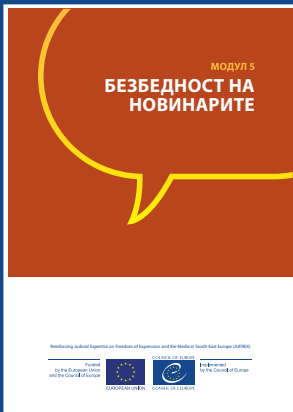
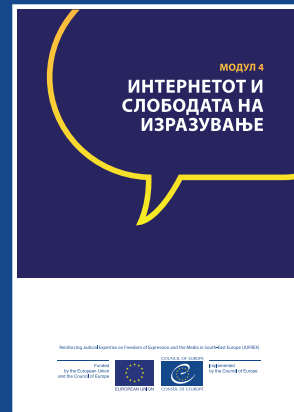
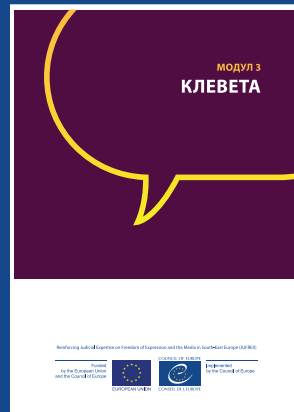
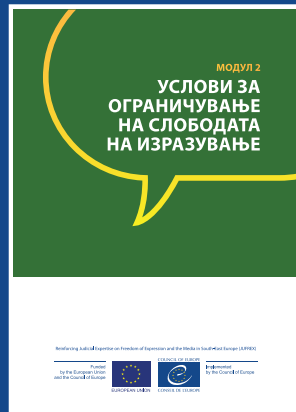
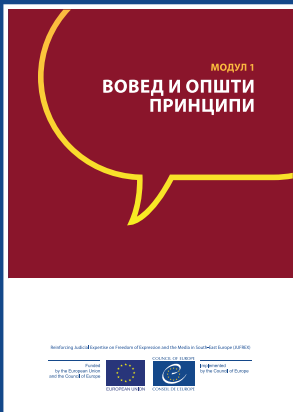
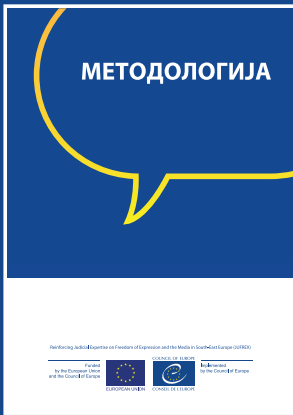
EUROPEAN UNION

COUNCIL OF EUROPE

CONSEIL DE L'EUROPE

Implemented
by the Council of Europe

МЕТОДОЛОГИЈА

Reinforcing Judicial Expertise on Freedom of Expression and the Media in South-East Europe (JUFREX)

Funded
by the European Union
and the Council of Europe

EUROPEAN UNION

COUNCIL OF EUROPE

CONSEIL DE L'EUROPE

Implemented
by the Council of Europe

Freedom of Expression and the Media

Training Handbook

© Council of Europe, November 2017

Reinforcing Judicial Expertise on Freedom of Expression and the Media in South-East Europe (JUFREX)

Prepared and published within the scope of the Joint EU/CoE Programme "Reinforcing Judicial Expertise on Freedom of Expression and the Media in South-East Europe" (JUFREX).

The original version of this handbook has been developed under the EU/CoE Joint Project on "Strengthening the Capacity of the Turkish Judiciary on Freedom of Expression" and has been further adapted to the Macedonian context under the Joint Programme "Reinforcing judicial expertise on freedom of expression in South-East Europe (JUFREX) and the cooperation of the Academy for judges and public prosecutors "Pavel Shatev".

The opinions expressed in this work are responsibility of the authors and do not necessarily reflect the official policy of the Council of Europe.

СЛОБОДАТА НА ИЗРАЗУВАЊЕ И МЕДИУМИТЕ

ПРИРАЧНИК ЗА ОБУКА

© Совет на Европа, ноември 2017

Зајакнување на судската експертиза за слободата на изразување и за медиумите во Југоисточна Европа (JUFREX)

Подготвено и издадено во рамки на заедничкиот проект на Европската Унија и Советот на Европа „Зајакнување на судската експертиза за слободата на изразување и за медиумите во Југоисточна Европа (JUFREX)“.

Првичната верзија на овој прирачник беше подготвена во рамки на заедничкиот проект на Европската Унија и Советот на Европа „Зајакнување на капацитетот на турското правосудство за слободата на изразување“ и беше прилагодена на македонскиот контекст во рамки на заедничкиот проект „Зајакнување на судската експертиза за слободата на изразување и за медиумите во Југоисточна Европа (JUFREX)“, во соработка со Академијата за судии и јавни обвинители „Павел Шатев“.

Мислењата изразени во ова дело се одговорност на авторите и не секогаш ги одразуваат официјалните ставови на Советот на Европа.

Содржина

ОПШТ ВОВЕД	1
ОСОБЕНОСТИ НА КУРСОТ	1
МЕТОДОЛОГИЈА НА ПРИРАЧНИКОТ	4
СПЕЦИФИЧНОСТИТЕ НА ОБУКАТА ЗА ВОЗРАСНИ	4
ПРАКТИЧНИ ПРЕДЛОЗИ ЗА ОБУЧУВАЧИТЕ	4
НЕКОЛКУ ИНТЕРАКТИВНИ ТЕХНИКИ И МЕТОДИ	5

ОПШТ ВОВЕД

Особености на курсот

1. Наслов на Курсот	Слобода на изразување
2. Клучни тематски области	Клучни концепти и основни принципи; Ограничувања на слободата на изразување; Слободата на изразување во контекст на: <ul style="list-style-type: none"> - Клеветата - Интернетот и слободата на изразување - Безбедност на новинарите - Добро спроведување на правдата - Заштита на укажувачите
3. Вид на курсот	Курс за индивидуална обука
4. Ниво на курсот	Почетна/континуирана обука
6. Целна група	Правници
7. Ниво на знаење	Основно (во принцип, аспектите на областа за човекови права)
8. Цели на учењето	Општи: <ul style="list-style-type: none"> - Да обезбеди информации за меѓународните извори за човекови права, системи, стандарди и прашања релевантни за работата на целната група професионалци; - Да го охрабри развојот на вештини и формулирањето и примената на политики, неопходни за трансформирање на таквите информации во практично професионално однесување; - Да ги сензибилизира учесниците со нивната улога во заштитата и унапредувањето на човековите права и нивниот сопствен потенцијал да влијаат на човековите права во нивната секојдневна работа; - Да обезбеди разбирање на принципите во однос на човековите права, институциите, процесите и практиките, прашањата и методите.

Т Специфични:

- Запознавање со стандардите во областа на слободата на изразување;
- Разбирање на основните обврски и начинот на кој треба да бидат имплементирани;
- Разбирање на примената на националниот систем на релевантните стандарди во областа;
- Детален приказ на стандардите и нивната примена на национално ниво;
- Разбирање на интеракцијата помеѓу различните стандарди;
- Разбирање на хиерархијата помеѓу меѓународната и националната рамка и нивна кохерентна примена ;
- Употреба на добиените информации во секојдневната работа;
- Да се знае каде да се бараат подетални информации и да се користат понудените извори.

---

9. Методологија Вежба за кршење на мразот, PPT презентации, студии на случај, формулирање хипотези, групни вежби, испитување на мислење (анкети), дебати анимирани од обучувачот, тестови за проверка.

---

10. Ресурси За обучувачот:
- Прирачник

---

11. Логистика Просторија за обука
Проектор и преносен компјутер
Интернет конекција
Просторија со компјутери за учесниците (за Модул IV – вежба)
'Flipchart' табла
Табла
Хартија и маркери
Испечатени материјали

---

12. Стимули Сертификати
Предуслов за учество на друга индивидуална напредна обука за човекови права

-
- 14. Предавачи** Профил:
- Експертиза во областа на темата;
  - Способност за примена на интерактивната методологија на програмата;
  - Професионален кредибилитет и углед меѓу останатите уесници.

Улога (2 обучувачи за секоја сесија):

- Ја презентираат содржината;
  - Анимираат дебати на теми од интерес;
  - Ги водат учесниците низ практичната примена;
  - Одговараат на прашања;
  - Ги подготвуваат потребните материјали и прашањата за дискусија.
-

- 15. Компоненти на курсот** Вовед во курсот
Кратко претставување на обучувачите и поделбата на задачите, презентација на структурата на семинарот

Суштинска содржина

Кратки PPT презентации

Приказ на структурата на меѓународната/националната содржина со цел да се акцентираат двете перспективи и овозможување на индетификација на сличностите/разликите

Отворени прашања за диверзификација, испитување на мислењето (анкета)

Практична примена

Студии на случај, групни вежби, испитување на мислењето (анкета) техника на 'станица'.

Оценување

- 16. Евалуација на курсот** При-евалуација
Тестирање на курсот од страна на обучувачите, адаптација по обуката по обуката на обучувачи

Пост-евалуација

Пополнување на прашалник од страна на учесниците на крајот на курсот заради обезбедување на повратна информација

Методологија на Прирачникот

Препорачливо е обучувачите да ги прочитаат и да ги адаптираат на обуките што ги спроведуваат, како и на публиката и темите, следниве клучни принципи на обуката за возрасни, наменета за припадници на правната професија. Истите беа посебно дизајнирани од страна на експерти за обука на припадници на правната професија, од областа на образованието.

Модерните методи на обука, многу повеќе се фокусираат на активно учество на слушателите, отколку на пасивно слушање. Успешната примена на овие методи, претпоставува разбирање на методологијата за обука, особено онаа, која се однесува на образованието за возрасни.

Специфичностите на обуката за возрасни

Обуката за возрасни зема предвид дека слушателите се искусни професионалци кои веќе имаат акумулирано многу знаење. Основната стратегија на обуката за возрасни е надградба на веќе постоечкото знаење и вештини. Возрасните не се приемчиви кога е во прашање 'превоспитувањето' и нема да прифатат наметнати напатствија. Тие сакаат да бидат вклучени во идентификувањето на потребите за учење. Со оглед дека обуката, главно, се случува во текот на професионалниот живот на возрасните, тие се заинтересирани за практични резултати и знаење кое ќе може веднаш да се примени.

Практични предлози за обучувачите

Во продолжение, следи сет на практични предлози за обучувачите, во однос на тоа како да се спроведе обука за возрасни припадници на правната професија. Тие треба да се земат предвид при спроведувањето на целокупната програма за обука. Упатствата за обучувачите содржани во секој модул, ги земаат предвид овие практични предлози. Практични предлози им стојат на располагање на обучувачите, кога ќе имаат потреба од повеќе информации или помош при спроведувањето на определен дел од соодветниот модул.

1. НАДГРАДБА НА ЗНАЕЊЕТО

Обуката треба да има за цел зголемување на капацитетите за имплементација на европските и меѓународните стандарди од областа на слободата на изразување. Обучувачите треба да бидат во можност да разберат што е она што кандидатите веќе го знаат и да им покажат како да го употребат таквото знаење од областа на слободата на изразување.

2. БЕЗ ПРЕДАВАЊА

Со цел на учесниците да им се понудат кратки и корисни информации, не треба да се користи методот на предавање. Монолозите треба да се избегнуваат. Обучувачите не треба да зборуват премногу; наместо тоа, треба повеќе да слушаат и да поставуваат

отворени прашања за да ги натерат учесниците да размислуваат критички.

Обуката треба да се спроведе интерактивно, на начин кој ќе овозможи секој да учествува во дискусиите за студиите на случаи. За оваа цел може да се користат новинарски статии, книги и кратки видеа. Модулите треба да се презентираат преку техника која се фокусира на проблемот, а не на темата. Заради негување на таквиот интерактивен пристап, покрај техниките, веќе предвидени во различните модули, дополнително, може да се воведат и некои од техниките предложени подолу.

Важно е, кога сепак ќе се одбере техниката на презентација, да се обезбеди адекватна можност за поставување прашања и придонес кон дискусијата (на пример, преку работа во мали групи).

3. КАКО ДА СЕ ПРЕЗЕНТИРА ПРАВНА ТЕОРИЈА?

Наместо предавања за теоријата, темите треба да се дискутираат преку студии на случаи. Дискусиите во група и разните практични вежби спроведени со помош на обучувачите може да бидат одлично средство за зголемување на интеракцијата за време на обуката. Презентациите треба да се одбегнуваат колку што е можно повеќе.

Важно е, кога сепак ќе се одбере техниката на презентација, да се обезбеди адекватна можност за поставување прашања и придонес кон дискусијата во некоја следна фаза од обуката (на пример, преку работа во мали групи). Меѓутоа, со оглед на тоа дека учеството е важен аспект на успехот на обуката, многу е подобро, да се остави доволно време за дискусија, веднаш по излагањето.

Привлекување на вниманието- вежби за «кршење на мразот»

‘Кршачите на мраз’ се кратки и драгоцените вежби кои може да им се дадат на учесниците на почетокот на обуката, за да им се помогне да се чувствуваат поудобно и да се запознаат набрзина меѓусебно, пред да се започне со главната работа во рамките на обуката. Тие исто така им овозможуваат на обучувачите да ги идентификуваат учесниците, односно членовите на групата.

Пред да започне дискусијата во групата, обучувачите и учесниците треба да се претстават, за да може сите членови на групата меѓусебно да се обраќаат поименично. Особено е важно, да се определи временското траење на секој «кршач на мраз» и да се почитува предвидената временска рамка за да се зачува моментумот и главниот дел од обуката да започне со инволвираност на сите учесници и нивна подготвеност за повеќе.

Доколку за време на вежбата за «кршење на мразот», ниту еден од учесниците на обуката не сака да зборува, обучувачот не треба да им се обрати со прашање на некои од учесниците, туку треба да го парафразира прашањето и да се обиде да користи говор на телото (да пријде до одреден учесник, да воспостави контакт со очи со определен учесник) и треба да покаже отвореност кон учесниците кои сакаат да зборуваат. Доколку учесникот е премногу екстензивен при презентирањето на својот одговор или коментар, обучувачот треба внимателно да покаже кон другите учесници кои го чекаат редот да зборуваат и да му се обрати на следниот говорник.

4. МОТИВАЦИЈА

Примарен фактор за зголемување на мотивацијата е учењето нови работи и развивањето нови вештини во пријатна и безбедна средина за учење. Учесниците треба да уживаат учејќи заедно со своите колеги и компетентни обучувачи. Со оглед дека возрасните, се генерално, внатрешно мотивирани и независни, нивната мотивација ќе остане на високо ниво кога тие чувствуваат дека се бараат нивните ставови и дека има доволно флексибилност во пристапот на обучувачите, што овозможува нивното активно учество.

Реба да се употребат сите можности за мотивација на учесниците. На пример, за време на почетната обука, учесниците може да бидат информирани дека нивното учество и успех може да ги олесни можностите за нивно понатамошно напредување.

5. ВЕШТИНИ ЗА УПРАВУВАЊЕ СО ОБУКАТА

Обучувачите секогаш треба да ја одржуваат публиката динамична. Тие треба да обезбедат животното искуство и знаењето на учесниците да бидат дел од обуката и да се искористат во текот на истата. Учесниците треба да бидат во можност, да ги доведат во врска новостекнатото знаење и веќе постоечкото знаење. Средината, односно амбиентот за учење треба да им овозможи да стекнуваат знаење не само од обучувачите, туку и да учат едни од други. Како возрасни, учесниците сакаат да знаат како она што ќе го добијат во текот на обуката, се вклопува во нивните потреби. Од овие причини, особено е важно тие да учествуваат во донесувањето на одлуките за тоа што ќе учат.

Активното учество претпоставува безбедна средина за учење. Обучувачите треба да имаат предвид дека кај образованието на возрасни, некои од учесниците може да имаат отпор да кажат, определени работи во врска со нивниот професионален живот, поради нивната загриженост дека таквите изјави може да се употребат против нив.

Флексибилноста е многу важна во обуката на возрасни. Обучувачите секогаш треба да имаат подготвен «план Б», во случај учесниците да имаат поинакви потреби за обука или доколку се збунат од сите нови информации кои ги добиваат. Обучувачите треба да имаат чувство за тоа дека некои учесници може да имаат отпор кон промена, зошто тоа бара енергија и напор. Токму затоа, многу е важно, учесниците да разберат јасно, како конкретната промена ќе придонесе кон нивниот професионален развој.

Обучувачите треба да управуваат со обуката на начин кој ќе покаже почитување кон сите. Некои од потребите се: ефикасно управување со времето; насмеано лице на обучувачот, избегнување на употреба на непотребен жаргон и искрено и ефикасно слушање на учесниците, дури и за време на паузите. Ефикасното управување со обуката, исто така претпоставува детално и внимателно планирање, како во смисла на подготовка на физички и психолошки удобно место за спроведување на обуката, така и од аспект на подготовка на материјалите, избор на содржината, методите и стратегијата и текот на обуката.

Неколку други предлози за ефикасно управување со обуката го вклучуваат следново:

- Не започнувајте да зборувате или да давате напатствија освен во случај кога во просторијата владее мир и тишина;
- Давајте јасни напатствија; набљудувајте ги слушателите, притоа доколку воочите потреба за тоа, повторете ги напатствијата;
- Јасно предочете го (и почитувајте го) предвиденото времетраење за секоја задача, како што е на пример, поделбата во мали групи и дискусијата на определено прашање;
- Во просторијата за обука во која има маса во форма на латиничната буква U, кога учесникот зборува, а вие слушате, треба да стоите дијагонално на другата страна од просторијата, а не веднаш до учесникот што зборува или во негова/нејзина близина;
- Потсетувајте ги учесниците на темата на модулот и на специфичните теми за дискусија, движејќи се низ просторијата;
- Погрижете се преку вашиот ентузијазам, учесниците да почувствуваат и да разберат дека размислувањето, истражувањето, креативноста и учеството во она што заедно го создавате, се самите по себе, драгоцен активности.

6. КАКО ДА СЕ СПРАВИТЕ СО ПРОБЛЕМАТИЧНИ СИТУАЦИИ?

Обучувачите мора да бидат свесни дека некои учесници имаат јасно изразени ставови во врска со нивното присуство на обуката (тие се зафатени, уморни, не се мотивирани...) или може да ги сметаат човековите права за непотребна компликација или меѓународна интервенција која вознемирува. Во обуката за возрасни, вообичаено е ставовите на учесниците да се цврсто вкоренети.

Кога обучувачите ќе се соочат со отпор, тие треба да се обидат да се справат со истиот, на конструктивен начин. Обучувачите треба да се обидат да најдат заедничка основа помеѓу она што е прифатливо за учесниците и општите принципи во областа на човековите права. Понекогаш, обучувачите исто така е потребно да преземат мерки против “проблематичните учесници”, кои се обидуваат да ја вознемират групата. Во ваков случај, обучувачите треба да останат смирени и да ставаат дознаење на таквите учесници, дека таквиот начин на однесување е неприфатлив, првенствено привлекувајќи го нивното внимание преку воспоставување на контакт со очите. Доколку ситуацијата продолжи да опстојува, еден од обучувачите може пристојно да му пристапи на “проблематичниот учесник”, и да поразговара со него или со неа, насамо. Исто така може да се објави пауза порано од предвиденото во агендата, за да може еден од обучувачите во меѓувреме да поразговара со цел идентификување на проблемот.

Некои други предлози, исто така ги вклучуваат и следниве:

- Насочето го вашето внимание кон проблематичните учесници, но не се обидувајте да ги контролирате нивните реакции;
- Поставајте отворени прашања за да проверите дека нештата се јасни;
- Покажете емпатија;
- Помогнете им да ги решат сопствените проблеми;
- Немојте да се фатите на нивната стапица, доколку и кога ќе посакаат да Ве вовлечат во војна на зборови;
- Никогаш не дозволувајте да ескалира (напротив, намалете ја) тензијата;

- Понудете алтернативи;
- Бидете сигурни дека имате контрола на штетата, “Обиди се ..., провери дали ти се допаѓа”, “да се обидеме да го решиме ова без да им пречиме на останатите учесници” се вид на реченици кои можеби би сакале да ги имате при рака!

Обучувачите треба да бидат свесни дека е практично невозможно, да не се прават грешки. Претпоставките се најчесто погрешни. Можно е обучувачите самите да придонеле за проблемот. Тие треба да ја одржуваат сопствената рамнотежа имајќи предвид дека не можат да го променат учесникот во текот на една обука.

7. ИНТЕРНЕТ АЛАТКИ

Прирачникот е дизајниран на начин да биде алатка која ќе им помогне на обучувачите во подготовката и спроведувањето на сесиите за обука. Од овие причини, но и поради суштинската природа на слободата на изразување, овој прирачник содржи референци дизајнирани да им овозможат на обучувачите полесно да ракуваат со документот.

8. ИЗМЕНИ И ПОДОБРУВАЊА

Содржината на обуката и методологијата односно методите употребени во овој прирачник треба да бидат предмет на редовна и постојана ревизија од страна на институциите надлежни за обука, согласно резултатите добиени при евалуацијата на обуката. Обучувачите, исто така треба постојано да се преоценуваат, за да го подобрат квалитетот на сопствените вештини за обучување и нивниот пристап. Тие треба да направат евалуација на општото задоволство од обуката. Затоа е многу важно обуката да биде спроведена од страна на најмалку двајца со-обучувачи, кои ја спроведуваат обуката во соработка и координација, со цел да се лоцираат добрите страни, но и недостатоците.

Неколку интерактивни техники и методи

Со цел да им се помогне на обучувачите во спроведување на модулите на интерактивен начин, овој прирачник содржи практични информации за неколку вежби кои може да се спроведат во текот на обуката. Обучувачите треба да ги користат овие информации, заедно со напатствијата содржани во секој модул за начинот на спроведување на одделни групни активности, во случај доколку имаат потреба од дополнителна поддршка. Обучувачите треба да ја согледаат ситуацијата и особеностите на својата група за обука и да ги адаптираат техниките и методите соодветно. Доколку дојдат до заклучок дека предложените практични вежби не функционираат, истите може да ги заменат со други активности опишани во овој прирачник, како што се на пример, групните активности.

Особено е важно, во однос на сите техники на дискусија кои се понудени во овој прирачник, обучувачите да знаат како ефикасно да се реализираат во улогата на олеснувач (фасилитатор). Ова подразбира: слушање, сумирање, набљудување, разјаснување, објаснување, толкување на вербалната и невербалната комуникација, справување со разликите, работа со други, поставување на прашања, охрабрување

на учесниците да се обраќаат еден на друг директно, разбирање и мотивирање. Овие вештини претпоставуваат определени лични особини, како што се баланс, самоувереност, убедливост, отвореност, флексибилност, позитивизам и конзистентност.

За време на дискусиите, обучувачите не треба ниту да интервенираат непотребно, ниту пак да го наметнуваат или постојано да го споделуваат своето мислење или ставови во групата. Сепак, ова не значи дека обучувачите треба да бидат бледи, безизразни и здодевни. Токму спротивното, тие треба повремено да ги изразуваат своите ставови, притоа да обезбедат дека сите меѓусебно се почитуваат и дека сè е добро разбрано, потенцирајќи ги основните поенти на дискусијата.

Она што следи, се неколку предлози за тоа како да бидете добар олеснувач:

- Дозволете вашиот генерален став и однесување да бидат позитивни;
- Поставувајте прашања;
- Сумирајте ги дискусиите;
- Одржувајте го фокусиран текот на дискусијата;
- Пратете го говорот на телото кај присутните и обидете се да го разберете;
- Набљудувајте;
- Слушајте ефективно и парафразирајте;
- Градете мостови помеѓу кажаното;
- Обрнувајте постојано внимание како на содржината, така и на процесот;
- Секогаш кога ќе го изнесувате сопствениот став, погрижете се да не ја попречувате дискусијата помеѓу учесниците на обуката.

1. ДИСКУСИЈА ВО МАЛА ГРУПА

Групната дискусија е витална за дефинирањето на определено поведение и вредности. Тоа е најдобриот начин да се добие идеја или да се слушне за искуството на другите во групата. Групната дискусија овозможува учесниците да го применат и тестираат новостекнатото знаење. Учесниците често ја ценат и наоѓаат задоволство во групната дискусија (на тој начин повеќе ја ценат и самата обука).

Сепак, иако групната работа е клучен метод на обука, таа има свои недостатоци. Добрата групна дискусија може да предизвика задоволство, но лошата групна дискусија може да предизвика фрустрации и губење на интересот за учество во истата. Затоа, внимателната подготовка и познавањето на техниките е важно и од помош при обидот, сите учесници на обуката да 'профитираат' од групната дискусија колку што е можно повеќе.

За обезбедување на ефикасна дискусија во мали групи, потребно е да се преземат следниве чекори:

- Со броење доделете им на учесниците по еден последователен број, заклучно со бројот кој одговора на бројот на членови на групата кој сакате да го постигнете. На пример, доколку има триесет учесници и сакате да формирате шест групи од по пет учесници во секоја група, учесниците ќе треба да бројат последователно до шест (1-2-3-4-5-6), а седмиот учесник по ред, повторно ќе почне да брои од 1. Така, секое лице во групата ќе треба да каже на глас

број помеѓу 1 и 6. Додека им објаснувате на учесниците како да бројот, бидете сигурни да им напоменете, исто така (а) да го запомнат бројот што го кажале на глас и б) да обрнат внимание на броевите кои ги кажуваат другите учесници, така што ќе ги лоцираат лицата кои го кажале истиот број како и тие.

- Дадете ѝ на големата група упатства како што се следниве («сите единици (1) станете и пристапете на оваа страна од масата аранжирана во облик на латиничната буква U; ги молам сите двојки (2) да дојдат со своите столчиња на овој крај од просторијата ...») така да сите учествуваат во група чии членови седат свртени едни кон други и се наоѓаат на дистанца од членовите на останатите групи.
- Кажете им на учесниците дека права задача на секоја група е да избере еден известител од редот на членовите во групата. Избраното лице треба да води белешки, доколку тоа го смета за потребно и да биде подготвено подоцна да ги презентира ставовите на сопствената група, пред големата група.
- Поделете ѝ на секоја група парче хартија на кое претходно е напишана задачата на групата. Или пак, на глас соопштете ја единствената тема која се очекува да биде предмет на дискусија во сите групи. Веднаш соопштете го времето кое групите го имаат на располагање за да ја завршат дискусијата. Бидете сигурни дека учесниците ве слушаат!
- Доколку местото на одржување на обуката дозволува да им кажете на дел од групите да ја напуштат просторијата во која се одржува обуката, за целите на работата во мали групи, тогаш, обратете им се на следниов начин «Ве молам напуштете ја просторијата, пронајдете место каде ќе можете да седите во круг, свртени еден кон друг, изберете го својот известител и причекајте ме; за кратко ќе бидам повторно со вас.»
- Дајте им на групите неколку минути да се средат, да го изберат својот известител, да се запознаат со темата на дискусија, да почнат да размислуваат за неа, а потоа една по друга посетете ги сите групи. Помогнете им на групите да го изберат својот известител, не на начин со кој некому му се наметнува таквата улога («ти ќе бидеш известител!») туку преку анализа на тоа кој е подготвен да ја превземе таквата улога.
- Започнете со прашање кое ќе го упатите до секоја група со цел да дознаете кој е нивниот известител. Доколку сеуште немаат избрано известител, причекајте да изберат. Потоа прашајте «дали има нешто нејасно, дали е потребно некакво објаснување во врска со листот хартија што ви го дадов? (Алтернативно, може да кажете: «Дали ви е потребно некакво објаснување од моја страна во врска со темата за дискусија која штотуку ја соопштив?»). Дадете го побараното објаснување. Погрижете се овие посети на групите да ги направите во најкратко можно време, за да може групите да имаат доволно време за непречена дискусија.

Обучувачите треба особено да обрнат внимание на следново:

- Бидете сигурни дека членовите на групата не седат во права линија еден до друг, туку во добро оформен круг, погоден за разговор очи во очи;
- Кога ги посетувате групите, (А) бидете сигурни дека (а) одговорите само на оние прашања и ги давате само оние појаснувања кои ги побарала групата; (б) не «ставате зборови во нивните усти», дури не давате ниту примери за страв од влијание врз нивните размислувања, и (Б) работите брзо; не трошите

- прекумерно време со една група додека останатите групи чекаат на вас;
- Потенцирајте дека задачата на известителот е да го изнесе пред големата група, она што се разговарало во неговата/нејзината мала група, а НЕ неговите/нејзините лични ставови, особено кога тие не се во линија со ставовите на групата на која е известител. Сепак, бидете сигурни дека тие разбираат дека може да изнесат идзвонени мислења, доколку такви постојат (дури и кога идзвоненото мислење е нивното сопствено);
  - Доколку секоја од групите добила различна тема, укажете им на известителите дека кога е нивниот ред, секој од нив треба на глас да ја прочита темата на неговата/нејзината мала група пред големата група, како што е напишана на листот хартија кој им бил даден;
  - Бидете сигурни дека големата група со внимание го слуша секој известител. Особено, кога темата е иста за сите групи, бидете сигурни дека секој следен известител нема да го повторува веќе претходно кажаното, туку ќе се надврзе со нови елементи кон претходно истакнатите. За оваа цел, вие како олеснувач треба да (а)го слушате со особено внимание излагањето на секој известител и (б)внимателно да го предупредите известителот доколку тој/таа повторува нешто, што веќе било кажано од страна на претходните известители.

2. ДИСКУСИЈА ВО ГОЛЕМА ГРУПА

Овој интерактивен метод се чини наједноставен, но кога планирате да го употребите, тој може да се покаже како проблематичен поради причини кои остануваат незабележани и од страна на самиот олеснувач. Со помош на олеснувачот, членовите на групата одговараат на прашањата и ги изнесуваат своите мислења во рамките на групата. За овој метод, неопходно е следново:

- Обрнете внимание и дозволете да зборува на секој, кој ќе се јави за збор; не треба да се случи некој да се јави, а да не добие збор;
- Слушајте добро додека зборуваат известителите, доколку е неопходно, парафразирајте го она што го кажале, бидете сигурни дека нивните зборови се добро разбрани од сите – пред се, дека вие, како олеснувач, добро сте ги разбрале;
- Внимателно спречете едно лице или неколкумина во групата, да доминираат – преку интервенции кои траат долго или преку постојано барање збор;
- Не ги повторувајте зборовите на секој известител (истражувањата покажуваат дека кога олеснувачот ова го прави постојано, учесниците не го слушаат известителот, туку чекаат олеснувачот да го повтори известителот);
- Не зборувајте/коментирајте по излагањето на секој известител (доколку Вие сте К, а учесниците се А,Б,В, итн., не треба да изгледа вака: А,К,Б,К,В,К,Г,К);
- Превенирајте известителите наместо да се повикуваат и да се надврзуваат на претходните говорници, едноставно да зборуваат за она што сакаат (без да слушаат што зборуваат останатите и да ги повторуваат нивните интервенции);
- Кога ќе се изгуби фокусот, вратете ја дискусијата на темата;
- Охрабрете ги учесниците да се вклучат во дискусијата, без да посочите кон било кој од учесниците поединечно;
- Предупредете ги или охрабрете ги учесниците да слушаат, доколку не слушаат или доколку зборуваат меѓусебе;
- Посочете ги и укажете им или пријдете им, без да бидете забележани од другите.

За време на оваа активност, важно е олеснувачот да има пријатен однос (непристрасен!) и со насмевка да пристапи кон сите изнесени мислења со оглед дека таквиот начин на однесување ќе ги охрабри учесниците и ќе го отвори патот на оние кои се срамежливи да зборуваат.

3. 'БУРА НА ИДЕИ'

'Бурата на идеи' може да се искористи по излагањето на определна тема, а со цел да се стимулира дискусија. Од учесниците може да се побара да дадат идеи кои ќе бидат запишани на *flip chart* табла. Сите идеи треба да бидат забележани; во оваа фаза не треба да се дискутира (или пак идеите да се отфрлаат), а улогата на олеснувачот треба да биде, едноставно да прибележува и да ги одбива обидите за отпочнување на дискусијата предвреме. Откако понудените одговори ќе бидат прибележани, последователно може да има дискусија / анализа / категоризација на одговорите, како што е соодветно.

Со цел да се обезбеди лесен тек на ваквата активност, може да се преземат следниве чекори:

- Бидете сигурни дека учесниците се чувствуваат и седат удобно;
- Обезбедете *flip chart* табла на која ќе ги прибележувате идеите;
- Утврдете ја временска рамка;
- Објаснете ги прашањата кои ќе се дискутираат;
- Објаснете ги правилата според кои ќе се одвива вежбата;
- Побарајте од учесниците да развијат идеи и да ги прибележат;
- Кога ќе го пополните листот на кои ги прибележувате идеите, прикачете го на ѕидот;
- Продолжете со истиот метод сè додека се продуцираат нови идеи;
- Сумирајте ги идеите и заокружете ја дискусијата.

Слично како и во случајот со други интерактивни методи, така и во случајот на оваа вежба постојат определени ризици, на кои обучувачите треба да бидат подготвени да одговорат:

- Срамежливите и недоволно мотивираните учесници (оние кои не се во добро расположение) не креираат многу идеи;
- Обучувачите не може да избираат помеѓу екстремни становишта зошто ова може да ја насочи дискусијата надвор од темата и да создаде непотребна тензија;
- Може да настанат ситуации кога учесниците не можат правилно да ги разберат правилата;
- Реакциите насочени против идеите предложени од страна на учесниците или смеата, може да обесхрабрат некои од учесниците да развиваат нови идеи;
- Обучувачите може да одговорат на овие ризици со низа мерки;
- Охрабрете ги учесниците да учествуваат во дискусијата на начин што и самите ќе придонесете со некоја идеја;
- Идентификувајте го проблемот соодветно. Тој/таа би требале да бидат во можност брзо да ја напишат буквата П;
- Не дозволувајте ниту една идеја да биде потценета;
- Поставаувајте ги вистинските прашања;
- Управаувајте со времето и нотирајте ги или побарајте тие самите да ги запишат сопствените реченици побрзо;
- Без да забавувате, проверете дали сите идеи се запишани правилно.

4. ДИСКУСИЈА ВО КРУГ

Овој метод може да се примени за да се допрат и објаснат емоциите, и за да се покаже емпатија кон лицето кое се наоѓа во определна “ситуација”. Многу е погоден за обука од областа на човековите права на припадниците на органите на прогонот и судството, од причина што помага во подигање на свеста за тоа како повредата на човековите права влијае врз животите на обичните луѓе. Во случајот кога станува збор за слободата на изразување, оваа вежба може да послужи за да се демонстрираат предизвиците со кои се соочуваат медиумските работници или уметниците. За време на оваа вежба, обучувачите може да раскажат приказна и потоа да запрашаат “што чувствува лицето во оваа приказна”? Откако “предметот” е подаден секому во кругот, може да го поставите следното прашање “како би се чувствувале доколку би биле на негово/нејзино место?”

“Предметот” е некоја ситница која го определува редоследот на зборување и која учесникот ја држи во рацете додека зборува. Тоа може да биде мала морска школка, мала стаклена кутија или некој друг предмет кој ќе го одберете зависно од вашата креативност. Оној кој го држи предметот зборува, а потоа го подава предметот на следниот учесник. Оној кој не сака да зборува може да го подаде предметот понатаму без воошто нешто да каже.

Доколку сте во улогата на олеснувач, додека групата работи по овој метод, треба да обрнете внимание на следново:

- Направете ги однапред, неопходните подготовки: повлечете ги сите маси во позадина, подредете ги столчињата едно до друго, во круг, одберете го “предметот” и земете го со себе;
- Напишете ги (на голем лист хартија) и претходно закачете ги на ѕид правилата на дискусијата во круг (види подолу);
- Вие треба да седите во кругот и да зборувате само тогаш кога ќе ви го подадат предметот. Не заборавајте дека сте рамноправен член на кругот;
- Внимавајте да добиете соодветен одговор од учесниците односно да добиете емоција како одговор, доколку сте побарале емоција, да добиете размислување, доколку побарате размислување, или да добиете однесување како одговор, доколку сте побарале однесување. Особено во однос на емоциите, важно е да се прави разлика меѓу различните емоции и тие правилно да се именуваат; помогнете им да го сторат она што го барате! На пример: доколку учесникот одговара на прашањето “што почувствувавте?”, а “плачел” запрашајте го “плачењето е однесување, поради кое чувство плачевте?” и насочете го да ги пронајдете чувството на “тага” или “несреќа”;
- Бидете сигурни дека создавате амбиент во кој, оној кој имал најмногу потешкотии да го изрази своето мислење и своите чувства, ќе биде почитуван;
- Не вршете притисок врз учесниците да дадат брз одговор. Бидете трпеливи;
- Заблагодарете се и охрабнете го гласното изговарање на зборовите кои се артикулираат срамежливо или пополека;
- Обучувачите треба да бидат свесни дека ова е многу емоционална вежба. Доколку најдете на поединец кој е вознемирен, плаче и бара да го напушти кругот, може да го напуштите сопственото место во кругот и да му пријдете на ваквиот учесник на 1-2 минути за да го смириете.

Постојат одредени правила на дискусијата во круг, кои обезбедуваат почитување на чувствата на сите учесници:

- Задевање, понижување или навредливи зборови не се дозволени;
- Немојте да се смеете на она што ќе го кажат колегите;

- Насочете го погледот кон колегата кој зборува;
- Кога ќе бидете запрашани, бидете подготвени да ги објасните сопствените ставови;
- Доколку темата за која се дискутира е во врска со групата, тогаш немојте да именуваат никого;
- Зборувајте само кога е вашиот ред и кога го имате предметот во рацете;
- Слушајте ги другите внимателно за да можете да структурирате реченици како што се “Се согласувам со ... и во оваа смисла јас би сакал/а да кажам ...” или “Не се согласувам со ..., бидејќи...”.

5. ИСПИТУВАЊЕ НА ЈАВНОТО МИСЛЕЊЕ (АНКЕТА)

Оваа вежба е особено корисна за зголемување на вештините и способностите на судиите и обвинителите за изготвување на добро образложени пресуди и одлуки и за развој на правната аргументација кај адвокатите. Помага да се развие жива дискусија, што овозможува да се елаборираат различни аспекти на правната регулатива и како истите треба да се применат на конкретни ситуации. Суштината на оваа вежба е изнесување на предлог, како изјава на логичен заклучок за определена ситуација, инцидент или настан.

На пример, поема која изразува разочарување од неуспешниот атентат на шефот на државата, кој некои делови од општеството го сметаат за брутален диктатор. Предлогот би можел да биде, дека авторот на оваа поема треба да биде казнет поради оправдување на кривично дело или неговиот сторител.

Обучувачите треба да ги следат следниве чекори при спроведувањето на оваа вежба:

Напишете предлог на хартија за *flip chart* табла. Не на првата, туку на страница која следи после неколку други, така да учесниците не се во можност да го видат предлогот пред да биде време за тоа. За да избегнете забуна кога треба да го откриете предлогот, можете да ставите налепница (самолепливо ливче) во боја на оној лист на кој е испишан предлогот, како би можеле полесно да го пронајдете.

Одберете пет места на сидовите од просторијата во која се одвива обуката, пред кои ќе има доволно простор да застанат неколкумина, и на начин кој ќе обезбеди, избраните пет места да бидат доволно одалечени меѓусебно. На секое од овие пет места прикачете една од картичките на која е испишано: Потполно се согласувам; Се согласувам; Немојам да се одлучам; Не се согласувам; Воопшто не се согласувам. Предлогот мора да биде напишан и картичките (листовите хартија) закачени за време на паузата, пред започнувањето на сесијата во текот на која ќе се испитува мислењето на присутните. Треба да се направи и соодветна подготовка, неопходна за да не се оштетат сидовите и сл. при прикачувањето.

Соберете ја групата во просторот помеѓу масата која е аранжирана во форма на латиничната буква U, свртена кон отворенот дел од масата, каде се наоѓа *flip chart* таблата, свртете се кон групата и усно дадете ги следниве напатствија:

- За неколку минути ќе Ви прочитам еден предлог (кој истовремено ќе можете да го прочитате и Вие самите). Ве молам прочитајте и слушајте внимателно и одлучете “како ќе се позиционирате” во однос на прашањето на кое се однесува предлогот. Доколку потполно се согласувате, Ве молам одете и застанете пред картичката на која е напишано «Потполно се согласувам», доколку се согласувате со предлогот ...

- Кога сите ќе ја идентификуваат сопствената позиција и ќе застанат пред една од петте картички, ќе ги повикам (оние кои сакаат да одговорат) да ги изнесат сопствените причини поради кои се наоѓаат на одбраното место. Со други зборови, кога ќе ја идентификувате сопствената позиција и ќе одлучите на кое место ќе застанете, треба да размислувате за тоа како ќе и објасните на групата зошто сте го одбрале токму тоа место, а не некое друго. Исто така, сите треба да бидат подготвени да слушаат внимателно, додека останатите објаснуваат зошто го одбрале соодветното место односно позиција.
- Прашања? Тогаш, во ред. Сега ќе ја отворам страната на која е напишан предлогот. Пред да го сторам тоа, сепак би сакала да ве потсетам уште еднаш дека е многу важно во просторијата да биде тишина за да можеме сите јасно да слушаме кога секој од вас ќе ги објаснува причините поради кои стои на местото кое го одбрал.

Кога ќе бидете сигурни дека сите што сакале да зборуваат, зборувале, или дека барем неколкумина од секоја група имале прилика да зборуваат и на тој начин се допрело до суштината на проблемот од повеќе аспекти, може да го кажете следново: Ги слушнавте оние кои размислуваат како вас, а оние кои размислуваат поинаку, ги изнесоа своите причини. Откако имавте прилика да го слушнете сето ова, дали меѓу вас има поединци кои би сакале да ги сменат местата?

Во случај доколку има поединци кои ги менуваат местата, причекајте да пристигнат на новата дестинација со поинаква позиција, а потоа запрашајте ги еден по еден, зошто се наоѓаат на тие места. Откако ќе зборуваат и ќе ги објаснат своите причини, можеби ќе сакате да кажете неколку реченици во однос на тенденцијата да не ги слушаме оние кои имаат ставови различни од нашите, како промената во ставовите се доживува како безрбетништво, итн., додека, во суштина, сосема нормално е да се промени ставот доколку, кога ги слушате размислувањата на другите, сфатите дека вашиот оригинален и првичен став бил погрешен.

Во однос на оваа вежба, внимание треба да се посвети на неколку прашања:

- Бидете сигурни дека предлогот е формулиран правилно, така да неговото значење е јасно. Очигледно, ова ќе треба да го направите пред самата сесија;
- Бидете свесни дека предлогот не само што треба да биде јасен, туку треба и да биде формулиран на начин кој ќе овозможи учесниците да се поделат помеѓу петте различни позиции. Спротивно, односно доколку предлогот е формулиран на начин кој прави очигледно дека секој разумен, целосно би се сложил со него (или целосно не би се сложил со него, итн.) тогаш воопшто не би имало дискусија, ниту ќе бидат понудени различни гледишта;
- Поставете ја *flip chart* таблата на соодветно место, така да секој може да продолжи да го гледа и чита предлогот, кој ќе остане видлив за сите, независно кој каде стои, односно пред која картичка;
- Покажете го и прочитајте го предлогот на јасен начин и доволно гласно и само откако претходно сте ги дале напатствијата и сте ги посочиле картичките кои се прикачени на сидовите, итн. Во спротивност, присутните нема да ве слушаат од причина што ќе се обидуваат да го прочитаат и разберат предлогот.

Кога сите ќе се позиционираат пред една од картичките, а вие сте подготвени да прашате кој сака да зборува, започнете од групата која е составена од најмал број на учесници.

Кога и доколку некој е многу нетрпелив да каже нешто како реакција на нешто што штотуку го кажал некој од останатите учесници, поканете го таквиот учесник да зборува.

Доколку и кога некој е толку под влијание на она што го слушнал како дел од размислувањето на некој од останатите учесници, што бара да го промени своето место, дозволете му на тој учесник веднаш да го промени местото; но не дозволувајте тоа да ве спречи да прашате – кога за тоа ќе дојде време – дали има некој кој сака да го смени своето место.

На крајот на вежбата бидете сигурни дека сте ја заокружиле дискусијата и дека притоа сте се осврнале на можноста, луѓето што се чини дека имаат исти ставови, од причина што одбрале иста позиција и место на кое застанале, во суштина тоа да го сториле поради многу различни причини.

6. РЕСУРСНО (СТРУЧНО) ЛИЦЕ

Ова е уште едне интерактивен метод кој може да се искористи за зголемување на капацитетите на учесниците за емпатија и промовирање на позитивните модели на однесување. Ресурсното лице најчесто се дефинира како некој кој има знаење, релевантни вештини, способности и експертиза да зборува, да насочува или кој има информации од права рака за конкретна тема или област. Доколку времето предвидено за обуката тоа го дозволува и доколку релевантно ресурсно лице е во можност да земе учество, тогаш во такво својство може да се покани респектиран медиумски работник или судија од Европскиот суд за човекови права.

Постои серија на фази на кои обучувачите треба да им обрнат внимание при изборот на ресурсно лице кое ќе биде покането да даде придонес кон обуката.

Идентификувај го ресурсното лице кое е најсоодветното за целите на обуката. Треба да бидете сигурни дека лицето кое ќе го поканите ужива добар углед, има доволно знаење во областа и ефикасни комуникациски вештини.

Пред доаѓањето на ресурсното лице, тој или таа треба да биде информирано за темата и да биде во можност да се подготви за прашањата кои може да ги имаат учесниците. Во оваа смисла, препорачливо е да се одржи состанок со ресурсното лице, на кој ќе се разгледаат прашањата во врска со целите, темата и нивото на знаење на учесниците. Ресурсното лице треба јасно да биде информирано, за да знае што се очекува од него или неа (како на пример да ги мотивира учесниците, да ги направи свесни за предизвиците со кои се соочуваат лицата кои претендираат на остварување на своите права, да понуди примери за успешни приказни).

Бидете сигурни дека ресурсното лице ќе презентира јасна рамка на почетокот, на начин што ќе им овозможи на учесниците добро да ја разберат темата. Тој или таа треба да понуди доволно детали и објаснување на стручната терминологија која ја користи во својата презентација.

Подгответе сесија за евалуација со ресурсното лице по неговата/нејзината презентација. Не заборавајте дека искуствата на ресурсното лице треба да бидат интегрирани во следните индивидуални или групни активности.

Кога каните ресурсно лице, обучувачите треба да обрнат внимание на некои деликатни прашања:

- Олеснувачот треба да биде присутен во просторијата за време на сесијата и треба да интервенира само во случај доколку групата се одалечи од темата. На пример, при поставувањето на прашања и давање одговори, можно е помеѓу ресурсното лице и учесникот, да се развие дискусија, кој ги надминува рамките или целите на вежбата. Во ваков случај, обучувачот треба да го охрабри учесникот да се фокусира на темата на конкретниот модул од обуката;
- Користа од ресурсното лице е што обучувачите формираат свои сопствени вредности во врска со темата. Во овој момент, ресурсното лице може да се отргне од целта и да се обиде да ги натера учесниците да го прифатат неговото/нејзиното мислење. Олеснувачот треба да биде внимателен во однос на можноста од вакви ситуации, потсетувајќи ги сите присутни дека целта на вежбата не е да се изгради консензус, туку да се зголеми свеста за различните ставови во однос на темата;
- Во поголема група, може да биде тешко да се слушнат прашањата поради бука или поради нарушеното внимание, поради што прашањата се повторуваат, а тоа пак предизвикува губење на време. Затоа е важно пред отпочнувањето на сесијата, обучувачите да ги договорат со учесниците основните правила за организирана дискусија, како што се: слушање додека другите зборуваат, исклучување на свонењето на телефоните, почитување на различните ставови и гледишта.

7. СТУДИЈА НА СЛУЧАЈ

Студијата на случај е презентација на конкретен инцидент или сценарио, со релевантни информации, што се анализира во детали со цел изнаоѓање на решение. Таа создава можност, принципите и правилата, да се разберат и применат на реално или измислено сценарио. Студиите на случај најчесто не нудат прецизни одговори. Тие имаат за цел да покренат прашања и да им овозможат на учесниците низ процесот на одлучување да го најдат решението кое го преферираат. Студијата на случај може да се организира како изолирана сесија во рамките на една обука или може да се спроведува постепено, со текот и како напредува обуката.

Постојат неколку елементи кои треба да се земат предвид при спроведувањето на студија на случај:

- Важно е кога се предлага користење на студија на случај содржината да е дизајнирана на начин кој ќе овозможи постигнување на јасно дефинираните цели и ефекти на учењето;
- Бидете свесни дека нерелантата атмосфера и недостатокот од детали во врска со случајот може да продуцираат непрактични решенија;
- Студијата на случај може да опфати широка лепеза на теми: материјално право, процесно право и прашања поврзани со доказите, управување со предметите, управување со однесувањето, правично постапување; или комбинација од претходно набројаните;
- Обучувачите се охрабруваат да користат студии на случаи во мали групи, со оглед дека ваквите вежби се поефикасни кога учесниците може да учат од искуството на другиот и од аналитичкиот пристап и така да се осврнат и на сопствениот пристап. Во секој случај, студиите на случај може да се користат и со поголеми групи. Во овој случај со целата група треба да работи олеснувач,

кој треба да биде сигурен дека сите учесници учествуваат во дискусијата и придонесуваат за стекнување на знаење и вештини;

- Пишувањето студии на случај е тешко и бара време. Обучувачите мора да бидат сигурни како и кога да го употребат овој метод;
- Бидете сигурни дека фактичката состојба е добра и доволно детална. Не би сакале фактите да бидат спорни и не би сакале учесниците да коментираат 'ова нам никогаш не ни се случува бидејќи ...';
- Студијата на случај треба да содржи доволно конкретни елементи кои им овозможуваат на учесниците да дискутираат за случајот на нивното ниво на знаење. Прашањата и точките на дискусија треба да се во врска со содржината на конкретната сесија;
- Во зависност од тоа како сакате да ја спроведете студијата на случај, правите сиже на фактите/сценарио кое се вклопува во вашите потреби (не премногу долго, ниту премногу кратко; со доволно детали кои се јасни). Бидете сигурни дека имате формулирано прашања и/или точки за дискусија и дека ги имате подготвено одговорите однапред.

При употребата на овој метод, обучувачите треба да бидат внимателни во однос на следниве елементи:

- Дадете им доволно време на групите;
- Дадете им на групите можност за дебрифинг: треба да има известители кои ќе ги изнесат пред големата група, заклучоците на малите групи;
- Бидете свесни дека може да им стане здодевно на учесниците доколку многу групи работат на истата студија на случај: ќе мора да ја слушаат истата приказна премногу пати. Доколку ова е случај, упатете ги известителите само да додаваат нови елементи и да не го повторуваат она што веќе е кажано;
- Известете ги групите однапред за тоа дека треба да определат известител. Бидете сигурни дека сите учесници во малите групи придонесуваат во дискусијата. Доколку тоа не е така, вклучете се во дискусијата и пробајте да ги стимулирате тивките учесници да станат поактивни;
- Вклучете се само кога е неопходно и дозволете им на учесниците да го применат своето знаење: не ја преземајте дискусијата;
- Не правете преголеми групи; 3 или 4 учесници е максимумот;
- Бидете сигурни дека просторијата за обука и материјалите (бели табли, *flipchart* табли) ви овозможуваат да го правите она што претходно сте го планирале.

8. ИГРАЊЕ НА УЛОГИ (ВКЛУЧИТЕЛНО И СИМУЛАЦИЈА НА СУДЕЊЕ)

Употребата на играње улоги и/или симулацијата на судење, носи со себе елемент на практична примена во обуката. Тоа е техника на обука која или нуди приказ на теоријата или им помага на учесниците да го применат во практика тоа што го научиле и да констатираат и откријат дали теоријата функционира како што треба. Овие техники имаат многу предности:

- Вклучуваат соработка во рамките на групната работа и колективно формулирање на стратегиите;
- Симулираат релна ситуација и ги заживуваат концептите.
- Препорачливо е да се користи техниката на симулација на судење на самиот крај на програмата за обука, така да учесниците можат да го применат сето знаење и вештини со кои се стекнале низ различните модули. При спроведувањето

на оваа специфична програма, обучувачите треба да бидат свесни дека во споровите од областа на управното право, одржувањето на судска расправа е многу ретко. Од овие причини обучувачите треба да подготват различен вид на вежба на играње улоги за програмата за обука во областа на управното право.

Обучувачите треба да бидат сигурни дека адресирале број на прашања, за проверка на квалитетот, при спроведувањето на добра вежба на игра на улоги или симулација на судење:

- Внимателните напатствија се од суштинско значење. Што е специфичната задача? Многу е важно да се земе предвид целокупната правна рамка за прашањата кои не се суштински и оние кои се процедурални. Сценариото за случај, кое ќе послужи за симулација на судење и кое на пример, ќе доведе до отфрлање на случајот во период од две минути, ќе ја направи целокупната вежба бесмислена.
- Потребно е реално планирање на времето потребно за вежбата: прекратко и групата ќе биде фрустрирана; предолго и на групата ќе и стане здодевно;
- Бидете сигурни дека сите членови на групата се вклучени;
- Охрабрете ја поделбата на трудот: задачата може да биде премногу голема за времето кое е дадено на располагање, а поделбата на задачата може да ја охрабри поголемата вклученост;
- Размислете за сопствената улога на татор: ова значи да се вклучите кога е потребно и на начин како е потребно, откако е јасно дека групата знае што се очекува од неа;
- Дебрифинг (фидбек или обезбедување повратна информација): Како да се направи ова? Дали 'судската пресуда' (во случај на симулација на судење) е доволна и претставува крај ... или е потребен подетален коментар од страна на обучувачот?
- Повратната информација е суштинска во оваа вежба: учесниците се обидуваат да применат нова теорија и имаат потреба од фидбек или повратна информација за да знаат колку биле успешни. Бидете сигурни дека фидбекот/повратната информација е конструктивна, објективна, конкретна и специфична;
- Не претерувајте! Повратната информација е двонасочна комуникација: дозволете учесниците да кажат дали се задоволни, што било значајно за нив, како се чувствувале за време на играњето на улогата/симулацијата на судење и како ќе го применат стекнатото знаење во нивната секојдневна работа;
- Бидете свесни дека играњето на улоги или симулацијата на судење може да биде стресен настан за учесникот: тој/таа може да се чувствуваат премногу експонирано. Особено во група со своите 'колеги' тие ризикуваат да направат грешки и да се посрамотат пред останатите присутни. Во секој случај, многу е важно особено за кандидатите за судии и обвинители да ја направат оваа вежба со цел да станат свесни за предизвиците со кои може да се соочат во пракса.

Последниот модул од оваа обука е фокусиран на вежбата со играње улоги/симулација на судење. Во продолжение се наоѓаат детални напатствија за обучувачите за тоа како учесниците може да го употребат во пракса она што го научиле за заштитата на правото на слобода на изразување. Во продолжение се уште неколку идеи за играта на улоги или симулацијата на судење:

- Побарајте од учесниците да изготват документ со суже на практичните стандарди од областа на човековите права во нивната/некоја друга организација;

- Доделете им различни улоги на членовите на групата (на пр. жртва на напад од страна на полициски службеник, обвинител, надзорен полициски службеник, полициски службеник кој го извршил нападот; судија);
- Користете актери за презентација на сценариото (на студентите на драмски уметности може да им се допадне оваа вежба!) за кое потоа може да се дискутира во група: ова е особено корисно за справување со прашањата кои се однесуваат на однесувањето и вредностите;
- На крајот: не заборавајте дека играта на улоги или симулацијата на судење, земајќи го нивниот потенцијал за креирање тимски дух, во крајна линија, претставува многу добра можност да се слави сето она што е стекнато во текот на целата обука.

Кратко сиже на видовите активности презентирани во Прирачникот:

Вежби за 'кршење на мразот': Вежбите за 'кршење на мразот' може да бидат ефикасен начин на започнување на обуката или да послужат како настан за градење на тимот. Како интерактивни и често забавни сесии кои претходат на главните случувања, им помагаат на луѓето да се запознаат меѓусебно и да се запознаат со целите на настанот.

Испитување на мислењето (анкета): Собирање и групирање на ставовите на учесниците во врска со определен аспект, проследен со сумирање и потенцирање од страна на обучувачот на основните елементи кои треба да се запомнат.

Студија на случај: На учесниците им се даваат фактите од определен случај и од нив се бара да работат во групи или индивидуално со цел да формираат мислење/да подготват аргументација и подготвеното да го презентираат пред останатите учесници.

Поставување на хипотези: На учесниците им се дава хипотетичка ситуација, а потоа се бара да го изразат и аргументираат својот став; обучувачот ја адаптира хипотетичката ситуација на вистински случај и ги презентира заклучоците на судот, фокусирајќи се на основните елементи неопходни за оценката.

'Техника на станици': Од групите се бара да работат на случај и да ги запишат основните аспекти кои ги сметаат за релевантни за донесување на нивниот заклучок; листовите хартија на кои се прибележува, потоа се разменуваат меѓу групите и секоја група ја презентира работата на друга група, преку што истовремено го изразува и сопствениот став по однос на темата.

Симулација на судење: Секоја група добива сопствена улога и треба да подготви аргументација за страната која ја застапува и да ја презентира пред советот.

Zajednički program Saveta Evrope i Evropske unije
Jačanje pravosudne ekspertize o slobodi izražavanja i medija u Jugoistočnoj Evropi (JUFREX)

Sprovodi Savet Evrope

Program i Përbashkët i Këshillit të Evropës dhe Bashkimit Evropian

Përforcimi i Ekspertizës Gjyqësore për Lirinë e Shprehjes dhe Median në Evropën Juglindore (JUFREX)

I zbatuar nga Këshilli i Evropës

Zajednički program Savjeta Evrope i Evropske unije
Jačanje pravosudne ekspertize o slobodi izražavanja i medija u Jugoistočnoj Evropi (JUFREX)

Sprovodi Savjet Evrope

Program i përbashkët i Këshillit të Evropës dhe Bashkimit Evropian

Përforcimi i ekspertizës gjyqësore mbi lirinë e shprehjes dhe medias në Evropën Juglindore (JUFREX)

Implementuar nga Këshilli i Evropës

Zajednički program Vijeća Evrope i Evropske unije
Jačanje pravosudne ekspertize o slobodi izražavanja i medija u Jugoistočnoj Evropi (JUFREX)

Sprovodi Vijeće Evrope

Заедничка програма на Советот на Европа и на Европската Унија

Зајакнување на судската експертиза за слободата на изразување и за медиумите во Југоисточна Европа (JUFREX)

Спроведена од Советот на Европа

Советот на Европа е водечка организација за човекови права на континентот. Таа опфаќа 47 земји, од кои 28 се членки на Европската унија. Сите земји-членки на Советот на Европа ја потпишаа Европската конвенција за човекови права, договор за заштита на човековите права, демократијата и владеењето на правото. Европскиот суд за човекови права го надгледува спроведувањето на Конвенцијата во земјите-членки.

www.coe.int

Европската Унија е единствено економско и политичко партнерство на 28 демократски европски земји. Неговите цели се мир, просперитет и слобода за своите 500 милиони жители - во повеќе праведен и безбеден свет. За да се постигне ова, земјите-членки на ЕУ имаат воспоставено тела кои ја водат Европската унија и ги донесуваат своите закони. Најважни се Европскиот парламент (кој ги претставува луѓето од Европа), Советот на Европската унија (претставници на националните влади) и Европската комисија (што претставува заеднички интерес на Европската унија).

<http://europa.eu>

EUROPEAN UNION

COUNCIL OF EUROPE

CONSEIL DE L'EUROPE

МОДУЛ 1

ВОВЕД И ОПШТИ ПРИНЦИПИ

Reinforcing Judicial Expertise on Freedom of Expression and the Media in South-East Europe (JUFREX)

Funded
by the European Union
and the Council of Europe

EUROPEAN UNION

COUNCIL OF EUROPE

CONSEIL DE L'EUROPE

Implemented
by the Council of Europe

Freedom of Expression and the Media

Training Handbook

© Council of Europe, November 2017

Reinforcing Judicial Expertise on Freedom of Expression and the Media in South-East Europe (JUFREX)

Prepared and published within the scope of the Joint EU/CoE Programme "Reinforcing Judicial Expertise on Freedom of Expression and the Media in South-East Europe" (JUFREX).

The original version of this handbook has been developed under the EU/CoE Joint Project on "Strengthening the Capacity of the Turkish Judiciary on Freedom of Expression" and has been further adapted to the Macedonian context under the Joint Programme "Reinforcing judicial expertise on freedom of expression in South-East Europe (JUFREX) and the cooperation of the Academy for judges and public prosecutors "Pavel Shatev".

The opinions expressed in this work are responsibility of the authors and do not necessarily reflect the official policy of the Council of Europe.

СЛОБОДАТА НА ИЗРАЗУВАЊЕ И МЕДИУМИТЕ

ПРИРАЧНИК ЗА ОБУКА

© Совет на Европа, ноември 2017

Зајакнување на судската експертиза за слободата на изразување и за медиумите во Југоисточна Европа (JUFREX)

Подготвено и издадено во рамки на заедничкиот проект на Европската Унија и Советот на Европа „Зајакнување на судската експертиза за слободата на изразување и за медиумите во Југоисточна Европа (JUFREX)“.

Првичната верзија на овој прирачник беше подготвена во рамки на заедничкиот проект на Европската Унија и Советот на Европа „Зајакнување на капацитетот на турското правосудство за слободата на изразување“ и беше прилагодена на македонскиот контекст во рамки на заедничкиот проект „Зајакнување на судската експертиза за слободата на изразување и за медиумите во Југоисточна Европа (JUFREX)“, во соработка со Академијата за судии и јавни обвинители „Павел Шатев“.

Мислењата изразени во ова дело се одговорност на авторите и не секогаш ги одразуваат официјалните ставови на Советот на Европа.

Содржина

ПРВ ЧЕКОР - МЕЃУСЕБНО ЗАПОЗНАВАЊЕ И СПОДЕЛУВАЊЕ НА ОЧЕКУВАЊАТА	1
ВЕЖБА ЗА „КРШЕЊЕ МРАЗ“	1
ВТОР ЧЕКОР - ПРОБЛЕМАТИЗИРАЊЕ	2
ДИСКУСИЈА ВО МАЛИ ГРУПИ	2
ТРЕТ ЧЕКОР - КЛУЧНИ ПОИМИ ШТО СЕ ОДНЕСУВААТ НА СЛОБОДАТ НА ИЗРАЗУВАЊЕ	3
ВЕЖБА «БУРА НА ИДЕИ»	3
ЧЕТВРТИ ЧЕКОР - КЛУЧНИ КОМПОНЕНТИ НА СЛОБОДАТА НА ИЗРАЗУВАЊЕ	5
ДИСКУСИЈА ВО МАЛИ ГРУПИ	5
ПЕТТИ ЧЕКОР - УЛОГАТА НА СУДИИТЕ И ОБВИНИТЕЛИТЕ ВО ЗАШТИТАТА НА СЛОБОДАТА НА ИЗРАЗУВАЊЕ И МЕДИУМИТЕ	8
БУРА НА ИДЕИ	8

ВОВЕД И ОПШТИ ПРИНЦИПИ

ПРВ ЧЕКОР

Меѓусебно запознавање и споделување на очекувањата

Вежба за „кршење мраз“

Предвидено време: 30-45 минути (во зависност од бројот на учесници)

Обучувачите се претставуваат и ги презентираат целите на проектот. Потоа од секој учесник бараат да го каже своето име, судот во кој работи и функцијата. Исто така, обучувачите бараат од учесниците да кажат една до две реченици за своите очекувања. Додека еден од обучувачите им поставува прашања на учесниците, другиот прибележува на *flip chart* таблата.

Исто така, вториот инструктор може да ги преформулира изјавите на учесниците, ако е потребно, земајќи ги предвид целите на обуката. Ако учесниците не споменат некои од целите предвидени во програмата за обука, обучувачите може да ги потсетат. По добивањето одобрение од обучувачите, тие ги запишуваат овие изјави на *flip chart* таблата. Потоа обучувачот го прикачува *flip chart* листот на ѕид. Тој/таа објаснува дека кога ќе се прави евалуација по обуката, ќе се навратат на овој лист за да видат дали овие очекувања се реализирани или не.

Ако е потребно, обучувачите може да ги прашаат учесниците дали сакаат да кажат нешто за правилата за кои се очекува да бидат почитувани во текот на обуката.

ВТОР ЧЕКОР

Проблематизирање

Дискусија во голема група

Предвидено време: 30 минути

Обучувачите покажуваат статистики за истрагите, пресудите и статистиките на ЕСЧП¹. Потоа ги прашуваат учесниците за тоа кои се причините за таквата состојба? Дали високите бројки во статистичките податоци се прашање на практика или на рестриктивни закони? Кои се причините за така лошата статистика?

Во текот на дискусијата обучувачите може да наведат статистички податоци за бројот на предмети пред ЕСЧП против други држави².

Во резиме на дискусијата, обучувачите треба да истакнат дека статистичките податоци се прикажани за да се утврдат проблематичните области на кои ќе се рефлектира во обуката, особено главните теми на обуката: клеветата, позитивните обврски и правата на новинарите и Интернетот.

Во текот на обуката обучувачите треба да избегнуваат предавања. Сите теми треба да бидат претставени во форма на дискусија во која обучувачите додаваат информации за судската практика на ЕСЧП. Само модулот за најновиот развој во судската практика што се однесува на Интернетот и на слободата на изразување може да биде презентиран во вид на предавање (како презентација).

Оваа обука често ќе користи техника на насочена дискусија во која обучувачите треба многу внимателно да ги слушаат дискусијата и одговорите на учесниците. Обучувачите треба да го дополнуваат тоа што ќе го кажат учесниците. Тие треба да ја дополнуваат дискусијата со податоци за судската практика на ЕСЧП и со стандардите што се однесуваат на член 10. Исто така, тие може да упатат и на националната судска практика, но не треба да се ограничат само на неа.

1. Статистичките податоци се достапни на: http://echr.coe.int/Documents/Stats_violation_1959_2015_ENG.pdf

2. Статистичките податоци се достапни на: http://echr.coe.int/Documents/Stats_violation_1959_2015_ENG.pdf

ТРЕТ ЧЕКОР

Клучни поими што се однесуваат на слободата на изразување

Вежба «бура на идеи»

Предвидено време: 30 минути

Обучувачите им ги поставуваат на учесниците следниве прашања:

- Што претставува изразување за вас?
- Какво и кое изразување треба да биде заштитено?

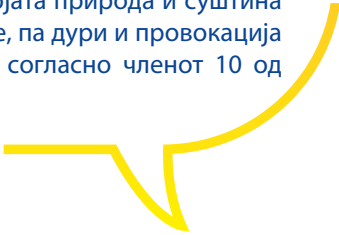
Обучувачите ги собираат одговорите од учесниците и од големата група бараат да се дискутираат еден по еден, предложените одговори. Во текот на дискусијата обучувачите треба да им разјаснат на учесниците дека заштитената слобода на изразување не се однесува и не ја опфаќа само содржината, туку и формата.

Алтернативно, обучувачите може да побараат од учесниците да напишат на хартија што претставува изразување и кое и какво изразување заслужува заштита? Учесниците имаат две минути да ги напишат одговорите. Обучувачите отвораат дискусија по однос на писмените приклучоци, со барање некој од учесниците доброволно, гласно да го прочита тоа што го напишал.

Форми и содржина на изразувањето

- Изразувањето е говорно и пишано, сликовно, рекламno и уметничко, електронски медиуми (радио, ТВ), весници, книги, памфлети, симболично однесување и користење симболи.
- Слободата на изразување се гарантира со член 10 од ЕКЧП што ги одразува формулациите на член 19 од Универзалната декларација за човековите права и од член 19 од Меѓународниот пакт за граѓански и политички права (МПГПП).
- Член 10 ги штити не само информациите и идеите што се примаат со одобрување или се сметаат за ненавредливи или неутрални, туку и оние што навредуваат, шокираат или вознемируваат; тоа се барањата на плурализмот, толеранцијата и широкоумноста без кои нема демократско општество. Повикувајќи се на пресудата на ЕСЧП во случајот De Haes and Gijssels против Белгија, бр. 19983/92,

§ 46, 24 февруари 1997, Основниот суд Скопје II Скопје во пресудата бр. VIII - о.П4 - 58/13а од 04.04.2014 година, одлучувајќи по тужба за утврдување на граѓанска одговорност за клевета, ги споменал истите принципи. Тие се истакнати и во издвоеното мислење кон одлуката на Уставниот суд У.бр. 107/2010 од 16.02.2011, донесена по поднесено барање за заштита на слободите и правата од член 110 алинеја 3 од Уставот, во однос на јавното изразување на мислата.

- Член 10 не гарантира само заштита на содржината на говорот туку и на формата. Посебна заштита, која се должи на формата, и се дава на сатирата (Różycki and Kuliś против Полска) и на поезијата (Karatas против Турција), на романите (Akadas против Турција). Во издвоено мислење кон одлуката на Уставниот суд У.бр. 27/2013 од 16.04.2014 со која е одлучувано по барање за заштита на слободата на јавно изразување, повикувајќи се на јуриспруденцијата на ЕСЧП, се подвлекува дека целта на заштитата на слободата на изразување мора да се интерпретира широко за да ги опфати не само содржината на информациите и идеите, туку и различните форми и средства преку кои тие се изразуваат и примаат. Во решението У.бр.48/2013 од 18.02.2015 на Уставниот суд, со кое е одлучено да не се поведува постапка за оценување на уставноста на целината и посебно оспорените одредби од Законот за граѓанска одговорност за навреда и клевета, се наведува дека хуморот и сатирата, карикатурата и пантомимата како посебни форми на уметничко изразување по својата природа и суштина секогаш вклучуваат определен степен на претерување, па дури и провокација и во таа смисла и нивните автори уживаат заштита согласно членот 10 од Европската конвенција за човекови права.
-

ЧЕТВРТИ ЧЕКОР

Клучни компоненти на слободата на изразување

Дискусија во мали групи

Предвидено време: 60 минути

Обучувачите ги делат учесниците во три до пет групи, поставувајќи ги следниве прашања:

- 1) Кои се меѓународните и националните извори за слободата на изразување?
- 2) Какви права содржи слободата на изразување? Дајте примери.
- 3) Зошто треба да се заштити слободата на изразување?
- 4) Зошто медиумите имаат посебна улога во остварувањето на ова право?
- 5) Кои се обврските на државите?

Додека ги презентираат поимите, обучувачите треба да дадат примери со случаи од ЕСЧП и да се повикуваат на нив во текот на целата презентација.

Презентација на заштитата на слободата на изразување што се обезбедува во Уставот, во меѓународните документи и во Европската конвенција за човекови права.

Национални и меѓународни правни извори

- Универзална декларација за човековите права, член 19
- Меѓународен пакт за граѓански и политички права, член 19
- ЕКЧП, член 10
- Устав, член 16

Слободата на изразување го опфаќа следново:

- **Слобода на мислата** (апсолутно право) е предуслов за слободата на изразување. Државите не смеат да ги индоктринираат своите граѓани и не смее да им биде дозволено да прават разлика меѓу поединци што имаат различни мислења. Промовирањето на еднострани информации од државата, може да претставува сериозна и неприфатлива пречка за слободата да се има мислење;

- **Слободата на ширење информации и идеи** (релативно право) е од исклучително значење за политичкиот живот и за демократското функционирање на државата. Слободни избори не се можни во отсуство на оваа слобода. Оваа слобода ја опфаќа слободата да се критикуваат владата и нејзините членови. Уметничките креации и перформансите, како и нивната дистрибуција, Судот ги смета за главен придонес во размената на идеи и мислења, клучна компонента на едно демократско општество;
- **Слобода на примање информации и идеи** (релативно право) е правото на пристап до информации, што е развиено во судската практика на ЕСЧП;
  - Пристап до информации/документи од јавен карактер: *Ttársaság a Szabadságjogokért против Унгарија*, 2009; *Kenedi против Унгарија*, 2009; *Youth Initiative for Human Rights против Србија*, 2013; *Magyar Helsinki Bizottság против Унгарија*, 2016, GC; *Bubon против Русија*, 2017. Така, ова право е релативно право, но исто така и условено право (цел-инструментализација на слободата на изразување, информации од јавен интерес, од страна на јавен («куче») чувар, подготвени и достапни).
  - Право да се има пристап до медиумските содржини/да се има пристап до информациите/Интернет:
    - Sunday Times, 1979: “правото на јавноста да биде правилно информирана за прашањата од јавен интерес”
    - *Khursid Mustafa*, 2009: право да се инсталира сателитска антена/тањир со цел да се има пристап до ТВ-програма на мајчиниот јазик
    - *Cengiz and Others* против Турција, 2015: пристап до Интернет
    - *Kalda против Естонија*, 2016 и *Jankovskis против Латвија*, 2017: право на затворениците да имаат пристап до определени интернет страници.

Трите погоренаведени елементи се споменуваат во одлуките на Уставниот суд У.бр. 107/2010 од 16.02.2011 година и У.бр. 27/2013 од 16.04.2014 година, како и во идзвоеното мислење во однос на последнопоменатата. Двете одлуки се донесени по поднесени барања за заштита на слободите и правата од член 110 алинеја 3 од Уставот во однос на слободата на јавно изразување.

Улога на медиумите

Иако член 10 не ја споменува експлицитно слободата на печатот, Судот има развиено екстензивна судска пракса што обезбедува збир на принципи и правила што му даваат на печатот посебен статус во уживањето на слободите содржани во член 10. Улогата на печатот како политички («куче») чувар, првпат беше истакната во случајот *Lingens против Австрија*.

Функции на медиумите:

- Изразување на идеи и мислења;
- Вести и информации;
- Убедување (пропаганда, мобилизација);
- Образование, култура; разонода/забава;
- Трговија, рекламирање, финансии и економија;
- Национален и културен идентитет;
- Демократија;
- Слободен проток на информации: инфромациско општество ... и “јавен (куче) чувар”.

Членот 16 од Уставот ја гарантира слободата на уверување, совеста, мислата и јавното изразување на мислата; слободата на говорот, јавниот настап, јавното информирање и слободното основање на институции за јавно информирање; слободниот пристап кон информациите, слободата на примање и пренесување на информации; правото на одговор и исправка во средствата за јавно информирање. Со став 7 од истиот член, Уставот експлицитно ја забранува цензурата. Во контекст на улогата на медиумите, Основниот суд Скопје II Скопје во пресудата бр. XI П4а - 45/13 од 14.07.2014 година, повикувајќи се на судска пракса на ЕСЧП, меѓудругото и на пресудата на ЕСЧП во случајот *Bladet Tromsø and Stensaas против Норвешка* [GC], бр. 21980/93, ECHR 1999-III, ја потенцира „виталната улога“ на печатот на „јавен чувар“. Слично, одлуката на Уставниот суд У.бр. 27/2013-0 од 16.04.2014 ја споменува улогата на медиумите да коментираат и известуваат за сите значајни прашања од јавен интерес без ограничувања, со цел да ја информираат јавноста. Во издвоеното мислење кон споменатата одлука се подвлекува улогата на новинарството на „јавен надзорник“, критичар, чувар на прогресот и демократијата. Во овој контекст треба да се спомене и пресудата во случајот *Селмани и др. против „поранешната југословенска Република Македонија“*, бр. 67259/14, пресуда од 9 февруари 2017.

Негативни и позитивни обврски

Член 10 не само што бара од државите да се воздржат од било какво сторување што може да го повреди правото на слободата на изразување, туку бара и да ги преземат сите неопходни мерки за да се обезбеди секој поединец под нивна надлежност ефикасно да го ужива ова право.

На ова се укажува и во издвоеното мислење кон одлуката на Уставниот суд У.бр. 27/2013 од 16 април 2014 со која е одлучено по барање за заштита на правото на слобода на јавно изразување, каде се потенцира позитивната обврска за државата преку чинење (дејство) да го помага почитувањето на ова право, а онаму каде тоа е загрозено да најде форма да го заштити, афирмира и промовира.

Позитивната обврска на државата од членот 10, исто така, е поврзана и со член 13 од ЕКЧП (право на ефикасен правен лек).

Позитивните обврски на државата опфаќаат:

- Обезбедување на опкружување кое го овозможува остварувањето на правото;
- Позитивни мерки;
- Плурализам;
- Ефикасни правни лекови/судски надзор;
- Безбедност на новинарите;
- Пристап до информации: активна политика.

ПЕТТИ ЧЕКОР

Улогата на судиите и обвинителите во заштитата на слободата на изразување и медиумите

Бура на идеи**Предвидено време: 30 минути**

Обучувачите им поставуваат на учениците прашање: Која е улогата на судиите во заштитата на слободата на изразување? Обучувачите собираат неколку одговори од учесниците што се подготвени да зборуваат.

Обучувачите треба да ја водат дискусијата така, да им ги покажат на учесниците членот 8 став 1 алинеја 1 и 11 од Уставот, Амандманот XXV со кој е заменет членот 98 од Уставот, членот 51 и членот 118 од Уставот и улогата на меѓународните обврски.

Судиите имаат професионална должност да ги применуваат нормите на ЕКЧП, судската практика на ЕСЧП, како и други меѓународни норми што претставуваат интегрален дел на националниот правен систем.

Во текот на вежбата учесниците треба да разберат дека според членот 8 став 1 алинеја 1 и 11, Амандманот XXV со кој е заменет членот 98 од Уставот, членот 51 и членот 118 од Уставот, правосудството и парламентот треба да ја земат предвид судската практика на ЕСЧП. Како резиме на дискусијата обучувачите треба да упатат на тестот во три чекори (трослојниот тест) и да објаснат дека неговата примена од страна на судиите може да ја олесни нивната работа во случаи што се поврзани со слободата на изразување. Исто така, обучувачите треба да најават дека тестот ќе биде анализиран во детали во Модул 3.

Понатаму, обучувачите треба да го нагласат следново: Освен фактот дека ЕКЧП стана обврзувачка како составен дел на домашното законодавство по нејзината ратификација од страна на државата, спроведувањето, односно извршувањето на пресудите од ЕСЧП, исто така, е задолжително во согласност со одредбите од членот 2 и членот 18 став 4 и 5 од Законот за судовите, членот 3 став 1, членот 12 и членот 449 став 1 алинеја 6 од Законот за кривичната постапка, членот 2 и 3 од Законот за граѓанска одговорност за навреда и клеветата, членот 400 од Законот за парничната постапка и членот 43 став 1 алинеја 7 од Законот за управните спорови.

Закон за судовите

Член 2

(1) Судовите судат и своите одлуки ги засноваат врз основа на Уставот, законите и меѓународните договори ратификувани во согласност со Уставот.

(2) Судиите во примената на правото ги заштитуваат човековите слободи и права.

Член 18

(1) ....

....

(4) Кога судот смета дека примената на законот во конкретниот случај е во спротивност со одредбите на меѓународен договор ратификуван во согласност со Уставот ќе ги примени одредбите од меѓународниот договор, под услов тие да можат директно да се применат.

(5) Судот во конкретните случаи непосредно ги применува конечните и извршни одлуки на Европскиот суд за човекови права, на Меѓународниот казнен суд или на друг суд, чијашто надлежност ја признава Република Македонија, ако одлуката е подобна за извршување.

Закон за кривичната постапка

Член 3

Начело на законитост и пропорционалност

(1) Пред да се донесе правосилна пресуда, слободите и правата на обвинетиот и другите лица пропорционално со тежината на кривичното дело и степенот на сомневање можат да бидат ограничени само во мера која е нужна и под услови што ги предвидуваат Уставот, меѓународните договори ратификувани во согласност со Уставот и овој закон.

(2) Кривичната санкција на сторителот на кривичното дело може со одлука да му ја изрече само надлежен суд во постапка спроведена според овој закон.

Член 12

Законитост на доказите

(1) Забрането е да се изнудува од обвинетиот или од друго лице кое учествува во постапката признание или некаква друга изјава.

(2) Доказите прибавени на незаконит начин или со кршење на слободите и правата утврдени со Уставот, законот и меѓународните договори, како и доказите

произлезени од нив, не можат да се користат и врз нив не може да се заснова **судската одлука.**

Член 449

Повторување на постапката во корист на осудениот

(1) Кривичната постапка завршена со правосилна пресуда може да се повтори во корист на осудениот, ако:

1) ...

2) ....

б) со правосилна одлука на Европскиот суд за човековите права се утврди повреда на човековите права и основни слободи во текот на постапката.

Закон за граѓанска одговорност за навреда и клевета

Основни начела

Член 2

(1) Законот ја гарантира слободата на изразување и информирање како една од битните основи на демократското општество.

(2) Ограничувањата на слободата на изразување и информирање законски се уредуваат со определување на стриктни услови за граѓанска одговорност за навреда и клевета, во согласност со Европската конвенција за заштита на човековите права и основните слободи (член 10) и практиката на Европскиот суд за човекови права.

Член 3

Ако судот со примена на одредбите од овој закон не може да реши определено прашање поврзано со утврдувањето на одговорноста за навреда или клевета, или смета дека постои законска празнина или судир на одредбите на овој закон со Европската конвенција за заштита на основните човекови права, врз начелото на нејзино предимство над домашното право ќе ги примени одредбите на Европската конвенција за заштита на основните човекови права и становиштата на Европскиот суд за човекови права содржани во неговите пресуди.

Закон за парничната постапка

Повторување на постапка по повод конечна пресуда на Европскиот суд за човекови права во Стразбур

Член 400

(1) Кога Европскиот суд за човекови права ќе утврди повреда на некое човеково право или на основните слободи предвидени во Европската конвенција за заштита на основните човекови права и слободи и во Дополнителните протоколи на Конвенцијата, кои Република Македонија ги ратификувала, странката може во

рок од 30 дена од конечноста на пресудата на Европскиот суд за човекови права да поднесе барање до судот во Република Македонија кој судел во прв степен во постапката во која е донесена одлуката со која е повредено некое од човековите права или основните слободи за измена на одлуката со која тоа право или основна слобода е повредена.

(2) Во постапката од ставот (1) на овој член соодветно се применуваат одредбите за повторување на постапката.

(3) Во повторувањето на постапката судовите се должни да ги почитуваат правните ставови изразени во конечната пресуда на Европскиот суд за човекови права со која е утврдена повреда на основните човекови права и слободи.

Закон за управните спорови

Повторување на постапката

Член 43

Постапката окончана со пресуда или со решение ќе се повтори на барање на странката:

- 1)...
- 7) по одлука на Европскиот суд за човекови права.

Zajednički program Saveta Evrope i Evropske unije
Jačanje pravosudne ekspertize o slobodi izražavanja i medija u Jugoistočnoj Evropi (JUFREX)

Sprovodi Savet Evrope

Program i Përbashkët i Këshillit të Evropës dhe Bashkimit Evropian

Përforcimi i Ekspertizës Gjyqësore për Lirinë e Shprehjes dhe Median në Evropën Juglindore (JUFREX)

I zbatuar nga Këshilli i Evropës

Zajednički program Savjeta Evrope i Evropske unije
Jačanje pravosudne ekspertize o slobodi izražavanja i medija u Jugoistočnoj Evropi (JUFREX)

Sprovodi Savjet Evrope

Program i përbashkët i Këshillit të Evropës dhe Bashkimit Evropian

Përforcimi i ekspertizës gjyqësore mbi lirinë e shprehjes dhe medias në Evropën Juglindore (JUFREX)

Implementuar nga Këshilli i Evropës

Zajednički program Vijeća Evrope i Evropske unije
Jačanje pravosudne ekspertize o slobodi izražavanja i medija u Jugoistočnoj Evropi (JUFREX)

Sprovodi Vijeće Evrope

Заедничка програма на Советот на Европа и на Европската Унија

Зајакнување на судската експертиза за слободата на изразување и за медиумите во Југоисточна Европа (JUFREX)

Спроведена од Советот на Европа

Советот на Европа е водечка организација за човекови права на континентот. Таа опфаќа 47 земји, од кои 28 се членки на Европската унија. Сите земји-членки на Советот на Европа ја потпишаа Европската конвенција за човекови права, договор за заштита на човековите права, демократијата и владеенето на правото. Европскиот суд за човекови права го надгледува спроведувањето на Конвенцијата во земјите-членки.

www.coe.int

Европската Унија е единствено економско и политичко партнерство на 28 демократски европски земји. Неговите цели се мир, просперитет и слобода за своите 500 милиони жители - во повеќе праведен и безбеден свет. За да се постигне ова, земјите-членки на ЕУ имаат воспоставено тела кои ја водат Европската унија и ги донесуваат своите закони. Најважни се Европскиот парламент (кој ги претставува луѓето од Европа), Советот на Европската унија (претставници на националните влади) и Европската комисија (што претставува заеднички интерес на Европската унија).

<http://europa.eu>

EUROPEAN UNION

COUNCIL OF EUROPE

CONSEIL DE L'EUROPE

МОДУЛ 2

УСЛОВИ ЗА ОГРАНИЧУВАЊЕ НА СЛОБОДАТА НА ИЗРАЗУВАЊЕ

Reinforcing Judicial Expertise on Freedom of Expression and the Media in South-East Europe (JUFREX)

Funded
by the European Union
and the Council of Europe

EUROPEAN UNION

COUNCIL OF EUROPE

CONSEIL DE L'EUROPE

Implemented
by the Council of Europe

Freedom of Expression and the Media

Training Handbook

© Council of Europe, November 2017

Reinforcing Judicial Expertise on Freedom of Expression and the Media in South-East Europe (JUFREX)

Prepared and published within the scope of the Joint EU/CoE Programme "Reinforcing Judicial Expertise on Freedom of Expression and the Media in South-East Europe" (JUFREX).

The original version of this handbook has been developed under the EU/CoE Joint Project on "Strengthening the Capacity of the Turkish Judiciary on Freedom of Expression" and has been further adapted to the Macedonian context under the Joint Programme "Reinforcing judicial expertise on freedom of expression in South-East Europe (JUFREX) and the cooperation of the Academy for judges and public prosecutors "Pavel Shatev".

The opinions expressed in this work are responsibility of the authors and do not necessarily reflect the official policy of the Council of Europe.

СЛОБОДАТА НА ИЗРАЗУВАЊЕ И МЕДИУМИТЕ

ПРИРАЧНИК ЗА ОБУКА

© Совет на Европа, ноември 2017

Зајакнување на судската експертиза за слободата на изразување и за медиумите во Југоисточна Европа (JUFREX)

Подготвено и издадено во рамки на заедничкиот проект на Европската Унија и Советот на Европа „Зајакнување на судската експертиза за слободата на изразување и за медиумите во Југоисточна Европа (JUFREX)“.

Првичната верзија на овој прирачник беше подготвена во рамки на заедничкиот проект на Европската Унија и Советот на Европа „Зајакнување на капацитетот на турското правосудство за слободата на изразување“ и беше прилагодена на македонскиот контекст во рамки на заедничкиот проект „Зајакнување на судската експертиза за слободата на изразување и за медиумите во Југоисточна Европа (JUFREX)“, во соработка со Академијата за судии и јавни обвинители „Павел Шатев“.

Мислењата изразени во ова дело се одговорност на авторите и не секогаш ги одразуваат официјалните ставови на Советот на Европа.

Содржина

ПРВ ЧЕКОР – ВОВЕД ВО ОГРАНИЧУВАЊАТА	31
ВЕЖБА/И ЗА ‘КРШЕЊЕ НА МРАЗОТ’	31
ВТОР ЧЕКОР – КЛУЧНИ ПРИНЦИПИ	34
ДИСКУСИЈА ВО ГОЛЕМА ГРУПА	34
ТРЕТ ЧЕКОР – ВОВЕДУВАЊЕ НА ТЕСТОТ ВО ТРИ ЧЕКОРИ (ТРОСЛОЈНИОТ ТЕСТ)	35
ПРЕЗЕНТАЦИЈА	35
ЧЕТВРТИ ЧЕКОР – ПРИМЕНА НА ТЕСТОТ ВО 3 ЧЕКОРИ (ТРОСЛОЈНИОТ ТЕСТ)	38
ИСПИТУВАЊЕ НА МИСЛЕЊЕТО (АНКЕТА)	38

УСЛОВИ ЗА ОГРАНИЧУВАЊЕ НА СЛОБОДАТА НА ИЗРАЗУВАЊЕ

ПРВ ЧЕКОР

Вовед во ограничувањата

Вежба/и за «кршење на мразот»

Предвидено време: 15 минути

Опција 1 – прашања и одговори

На учесниците треба да им се постават одреден број прашања. Обучувачите поставуваат едно по едно од прашањата што се наведени подолу и бараат одговори од учесниците:

Случај бр. 1 Весник објавил писма од двајца читатели што остро ги осудиле воените акции на властите во Југоисточна Турција и ги обвиниле за брутално задушување на курдскиот народ во неговата борба за независност. - Дали ваква статија треба да биде заштитена? Какви евентуални ограничувања може да се предвидат?

Случај бр. 2 Холандски граѓанин растураше летоци наменети за „белите Холанѓани“ во кои било наведено дека секој што не е бел Холанѓанец треба веднаш да ја напушти државата. - Дали ваков говор треба да биде заштитен? Што евентуално го ограничува ваквиот говор? Во кои околности?

Случај бр. 3 Новинар во регионален дневен весник објавил статија во која го критикувал говорот на славен историчар кој јавно на телевизија зборувал за националните малцинства во Војводина. Тој го нарекол историчарот „идиот“ и „фашист“. - Дали ваков говор треба да биде заштитен? Што евентуално го ограничува ваквиот говор? Во кои околности?

Опција 2 – Дискусија во мали групи заснована на истите прашања

Учесниците може да бидат поделени во три мали групи (секогаш пребројте ги лицата во големата група за да го одредите бројот на групите што треба да се формираат; во овој случај до три) и на секоја група треба да ѝ се дадат една од трите горни ситуации и прашањата поврзани соодветно со секоја од нив, кои обучувачите ги запишале пред почетокот на сесијата. Повторно, прво секоја група избира известител. Откако ќе истече превиденото време за дискусија, јасно најавено од обучувачот, известителот од секоја група прво ги чита изјавата и прашањата на кои работела групата, а потоа ги изнесува своите приклучоци за да ја претстави накратко дискусијата што се водела во таа група. Откако ќе зборува секој од известителите, обучувачот ги прашува групите дали имаат нешто да додадат или да оспорат итн.

Корисно е ако на почетокот обучувачите објаснат дека на секоја група ѝ се дадени различни изјави и прашања и дека кога известителот на една група почнува да зборува, задолжително сите други треба да го слушаат многу внимателно (а) за да разберат каква е задачата што ја имала групата и каква дискусија се водела и (б) да бидат во можност, доколку сакаат, да придонесат кон размислувањата во таа група.

ПРЕДЛОЖЕНИ СЛУЧАИ

***Surek no. 1* против Турција , (Апликација бр. 26682/95)**

Апликантот бил сопственик на неделно списание што објавило писма од двајца читатели што остро ги осудиле воените акции на властите во Југоисточна Турција и ги обвиниле за брутално задушвање на курдскиот народ во неговата борба за независност и слобода. Апликантот бил осуден за „ширење пропаганда против унитарноста на државата и предизвикување непријателство и омраза меѓу луѓето“. Тој се жалел на повреда на неговото право на слобода на изразување.

Судот сметаше дека во случајот нема пореда на член 10 (слободата на изразување). Тој забележа дека спорните писма биле еднакви на повик за крвна одмазда и дека во едно од нив поименично биле идентификувани неколку лица, се поттикнувала омраза кон нив и тие биле изложени на можен ризик од физичко насилство. Иако апликантот не се поврзал лично со ставовите содржани во писмата, тој на нивните автори, сепак, им обезбедил средство за поттикнување насилство и омраза. Судот сметаше дека тој, како сопственик на списание, индиректно подлежел на обврските и на одговорностите што уредништвото и новинарскиот персонал на списанието ги презеле при собирањето и ширењето на информации во јавноста и кои имаат уште поголемо значење во ситуации на конфликт и тензии.

***Glimmerveen and Hagenbeek* против Холандија (Апликација бр. 8348/78, 8406/78)**

Во овој случај, апликантите биле осудени за поседување летоци наменети за „белите Холанѓани“ што очигледно имало тенденција, сите што не се белци да ја напуштат Холандија. Комисијата ја прогласи апликацијата за недопуштена, со констатација дека членот 17 (забраната за злоупотреба на правата) од Конвенцијата не дозволува примена на членот 10 (слободата на изразување) во однос на ширење идеи што се расно дискриминирачки.

***Bodrozić* против Србија (Апликација бр. 32550/05)**

Жељко Бодрожиќ бил уредник на локалниот весник Кикиндске новине. Во 2003 година тој објавил статија за историчарот Ј.П. со наслов „Збор има фашистот“, во која тој го коментирал скорешниот настап на Ј.П. во една телевизиска емисија во која дискутирал за етничките и за националните тензии на Балканот. Во својата статија Бодрожиќ, меѓу другото, го нарекол Ј.П. „идиот“ и тврдел дека тој ја искористил оваа можност да шири фашистички идеи.

Откако била објавена статијата, Ј.П. поднел кривична пријава за навреда против Бодрожиќ. На првото сослушување Бодрожиќ навел дека не сака да прифати спогодба затоа што смета дека Ј.П. е припадник на фашистичкото движење во Србија. Врз основа на оваа изјава Ј.П. поднел уште една тужба против Бодрожиќ, но овој пат за клеветата. Судот го прогласил Бодрожиќ за виновен по двете тужби, сметајќи дека нарекувањето на Ј.П. фашист, е навредливо и ги отфрлил аргументите на Бодрожиќ дека тој само ги изразувал своите политички ставови.

По неуспешните жалби, во 2005 година, Бодрожиќ поднел апликација пред ЕСЧП поради повреда на неговото право на слобода на изразување и правото на правично судење.

ЕСЧП утврди повреда на правото на Бодрожиќ на слобода на изразување од членот 10 на ЕКЧП. ЕСЧП наведе дека кривичната пресуда за новинар претставува ограничување на слободата на изразување, но во овој случај констатирал дека ваквото ограничување било предвидено со Кривичниот законик на Србија и дека истото имало легитимна цел — заштита на другите.

Според тоа, ЕСЧП требаше да испита дали ваквото ограничување е нужно неопходно во едно демократско општество. Како прелиминарна забелешка, ЕСЧП нагласи дека, како што е утврдено во претходната судска пракса, навредливите зборови, како што се „идиот“ или „фашист“, можат да бидат прифатливи во одредени околности. ЕСЧП, исто така, наведе дека текстовите што користат вакви зборови или изјави треба да се анализираат во контекст на севкупната ситуација. Во овој контекст, ЕСЧП утврди дека изјавите на Ј.П., со оглед на историјата и на положбата на малцинствата во Војводина, биле провокативни и дека не е за изненадување што Бодрожиќ, кој имал спротивни политички гледишта, реагирал на нив.

ЕСЧП заклучи дека „именувањето на некој како фашист, нацист или комунист не може, само по себе, да се идентификува со фактичка изјава за партиската припадност на тоа лице“ [параграф 52].

Треба да се земе предвид важноста од правење разлика меѓу вредносните судови и фактите, а ЕСЧП сметаше дека текстот на Бодрожиќ пренесувал вредносен суд што не е соодветен за докажување со факти односно да биде фактички докажан.

Во врска со наводите дека Ј.П. не е јавна личност, ЕСЧП навел дека „дури и приватните лица се изложуваат себеси на увид на јавноста кога ќе влезат во арената на јавна дебата [параграф 54]. Со оглед дека Ј.П. објавил книга во која се разгледувале многу чувствителни прашања од јавен интерес и се појавил во телевизиска емисија за да ја поддржи книгата, требало да биде свесен дека може да биде изложен на повисок степен на критика.

Што се однесува до оцената на домашните судови, ЕСЧП утврдил дека тие се фокусирале само на испитување на фактичките основи и не анализирале дали текстот на Бодрожиќ можеби ги одразува размислувањата што се вредносен суд, ниту пак, спровеле анализа на пропорционалноста. Според тоа, образложението на домашните судови не било

релевантно ниту доволно да го оправда ограничувањето на правата на Бодрожик.

Конечно, ЕСЧП констатирал дека кривичната парична казна не била пропорционална, особено што можела да се претвори во затворска.

Цели на оваа вежба се:

- Учесниците да разберат зошто ограничувањата се клучни и зошто понекогаш постојат околности што влијаат врз ограничувањата.
- Да се стават учесниците на местото на ЕСЧП додека ги образложуваат случаите во врска со слободата на изразување.

ВНИМАНИЕ!

Обучувачите треба да подготват сопствена анализа – да одговорат на прашањата врз основа на наодите на ЕСЧП – и тоа да им го презентираат на учесниците откако тие претходно ќе ги понудат нивните одговори.

ВТОР ЧЕКОР

Клучни принципи

Дискусија во голема група

Предвидено време: 15 минути

Обучувачите им ги поставуваат следниве прашања на учесниците:

- Зошто слободата на изразување е правило, а ограничувањата се исклучок?
- Кои се импликациите од овој принцип?

Во текот на дискусијата обучувачите треба да објаснат дека овој принцип имплицира дека при примената на членот 10 од ЕКЧП, право на слобода на изразување, треба да се толкува екстензивно, а ограничувањата треба да се толкуваат рестриктивно.

Примарна улога на членот 10 е да ја штити сечија слободата на изразување. Од тие причини, Судот утврдил правила на рестриктивно толкување на можните ограничувања предвидени во ставот 2. Исто така, од националните институции не се бара да интервенираат во остварувањето на правото на слобода на изразување, секогаш, кога е во прашање некоја од основите предвидени во став 2, бидејќи тоа би довело до ограничување на содржината на ова право. Судот во секој случај поединечно испитува и одлучува дали постои интервенција во правото на слобода на изразување, барајќи го рестриктивното влијание на специфичните мерки усвоени од националните органи, врз остварувањето на правото на слобода на изразување.

Слободата на изразување не е апсолутно право. Тоа доаѓа со одговорности и со должности.

Обучувачите укажуваат дека постојат две сфери на ограничувања на слободата на изразување:

1. Права на другите: углед, приватност, имиџ

- Углед: *Oberschlik* против Австрија, А. бр. 20834/92;
- Приватност: *Von Hannover* против Германија, А. бр. 59320/00;
- Имиџ: *Hachette and Flippachi* против Франција, А.бр.40454/07; *Lillo-Stenberg and Saether* против Норвешка, А. бр.13258/09.

2. Јавен интерес: државна безбедност, јавен морал, негирање на историјата и говор на омраза

- *Kühnen против Сојузна Република Германија*, А.бр.12194/86.

Во овој момент обучувачите објаснуваат дека постојат голем број искази што спаѓаат надвор од обемот на заштита, особено говорот на омраза.

ТРЕТ ЧЕКОР

Воведување на тестот во три чекори (трослојниот тест)

презентација

Предвидено време: 60 минути

Со помош на PPT презентацијата, “презентацијата за Модул 2” во прилог, обучувачите треба да го објаснат тестот во три чекори, бидејќи него не само што го користи ЕСЧП за решавање на случаите во врска со членовите 8-11, туку тој, исто така, може да биде корисен за судиите да го следат ваквото резонирање кога одлучуваат за случаите за слободата на изразување. Додека го презентираат тестот во три чекори, обучувачите треба да упатат на случаите што се наведени подолу и да ги илустрираат како примери за објаснување.

На почетокот од тестот во три чекори обучувачите треба да објаснат дека сите овие чекори може да се почнат само откако ќе се утврди дека во случајот постои интервенција во слободата на изразување. Ако судот смета дека нема интервенција во слободата на изразување, нема потреба од спроведување на тестот во три чекори.

Според став 2, домашните власти во секоја земја-потписничка може да интервенираат во остварувањето на слободата на изразување кога се исполнети 3 кумулативни услови:

1. Интервенцијата (како „формалност“, „услов“, „ограничување“ или „казна“) е пропишано со закон;

- *Gawęda против Полска* (Апликација бр. 26229/95);
- *Sunday Times против Обединетото Кралство* бр. 1 (Апликација бр. 6538/74).

2. Интервенцијата има за цел да се заштитат еден или повеќе од следниве интереси или вредности: националната безбедност; територијалниот интегритет; јавната безбедност; спречувањето безредија или криминал; заштитата на здравјето; моралот; угледот или правата на другите; спречување обелоденување информации добиени во доверба и одржувањето на авторитетот и непристрасноста на судството;

- *Observer and Guardian против Обединетото Кралство* (Апликација бр. 13585/88).

3. Интервенцијата е нужно неопходна во едно демократско општество.

- *Šabanović против Црна Гора* (Апликација бр. 5995/06);
- *Tolstoy Miloslavsky против Обединетото Кралство* (Апликација бр. 18139/91);
- *Selmani and others против „поранешната југословенска Република Македонија“* (Апликација бр. 67259/14).

Обучувачите објаснуваат дека принципот на пропорционалност бара примена на

најмалку неопходните рестриктивни мерки во случај ако постои нужна општествена потреба.

Во своите презентации обучувачите секогаш мора да се повикуваат на националниот контекст и да укажат на националното релевантно законодавство и на судската пракса.

Национален контекст

Обучувачите презентираат одредби што се однесуваат на ограничувањата на основните права и слободи во националниот Устав, упатувајќи поконкретно на членот 54 и членот 24.

Како националните повисоки судови го имплементираат тестот во три чекори е илустрирано со обезбедување примери од националните судови.

Од аспект на тоа дали и кога воопшто постои интервенција односно мешање во слободата на изразување обучувачите треба да упатат меѓу другото и на подолу презентираната релевантната судска пракса на Уставниот суд.

Уставниот суд, имајќи го предвид принципот на интерпретација на Уставот во контекст на меѓународното право, има конзистентен став во однос на тоа дека:

- Уставот не содржи ниту специјална ниту генерална законска резерва која би ги определила границите на остварувањето на слободата на мислата и јавното изразување на мислата, поради што нејзината граница треба да се бара во севкупноста на Уставот и неговите определби, имајќи ги притоа во предвид меѓународните документи што се ратификувани во согласност со Уставот.
- одредбата од член 54 став 4 од Уставот, со која се исклучува ограничувањето на слободата на уверувањето, совеста, мислата и јавното изразување на мислата, не значи дека не може да постои никакво ограничување во манифестирањето на оваа слобода, и дека
- санкционираните дејствија, без оглед дали се работи за кривична или граѓанско-правна санкција, претставуваат интервенција, односно мешање во слободата на изразување.

Така, на пример Уставниот суд во својата одлука Убр.107/2010 од 16.02.2011 со која одлучувал по барање за заштита на слободата на јавно изразување, меѓу другото го навел следното:

„Уставот поаѓа од гарантирање на самата слобода на уверувањето, совеста, мислата и јавното изразување на мислата, на начин кој е општ, генерален за сите поединци и токму од аспект на оваа општост мора да се толкува одредбата од член 54 став 4 од Уставот со која се исклучува ограничувањето на оваа слобода.

Меѓутоа, ова не значи дека не постои никакво ограничување за поединецот во манифестирањето на генерално загарантираната слобода на уверувањето, совеста, мислата и јавното изразување на мислата. Границите на манифестирањето на оваа слобода за поединецот се наоѓаат во со закон санкционираните дејствија, без оглед дали се работи за кривична или граѓанско-правна санкција. Оттука, уставно-

правен спор дали постои повреда на со Уставот загарантираната слобода на јавното изразување на мислата преку санкционирање на нејзината манифестација, се сведува на уставно - правна оценка дали со ваквата санкција е повредена самата содржина на уставно гарантираната слобода на поединецот без никакво ограничување јавно да го искаже своето мислење, или, пак, е санкционирано дејствие кое, иако како свој појавен облик го има јавното искажување на мислење, всушност ја изгубило смислата на слобода на мислење и јавно искажување на мислата која што Уставот ја гарантира и заштитува, преминувајќи во дејствие со кое се повредуваат други со Уставот и со закон заштитени слободи, права и интереси.

Слободата на мислата и јавното изразување на мислата претставува субјективно право кое е нераскинливо поврзано со човековата личност. ... Исто така, Уставот не содржи ниту специјална ниту генерална законска резерва која би ги определила границите на остварувањето на слободата на мислата и јавното изразување на мислата, поради што нејзината граница треба да се бара во севкупноста на Уставот и неговите определби имајќи ги при тоа во предвид меѓународните документи што се ратификувани во согласност со Уставот.“

Сличен став Уставниот суд изразил и во одлуките У.бр. 3/2012 од 02.05.2012, У.бр. 117/2012 од 14.11.2012 и У.бр. 47/2014 од 25.06.2014, со кои, исто така, одлучувал по барања за заштита на слободата на изразување.

Во издвоеното мислење кон одлуката на Уставниот суд У.бр.107/2010 од 16.02.2011 со која се одбива барањето за заштита на слободата на изразување, директно се упатува на ЕКЧП и судската пракса на ЕСЧП и во тој контекст на трослојниот тест (тестот во три чекори) развиен во судската пракса на ЕСЧП. Во издвоеното мислење меѓу другото е наведено следното:

„На самиот почеток, должен сум да укажам дека изрекувањето на казна за клеветата со правосилната пресуда претставува облик на ограничување на слободата на изразување на подносителот на барањето гарантирана со член 16 во врска со член 53 од Уставот. Прашањето е дали, во светлината на севкупните правни и фактички околности во конкретниот случај, имајќи го предвид принципот на интерпретација на Уставот во контекст на Европската конвенција за заштита на човековите права и основни слободи и јуриспруденцијата на Европскиот суд за човекови права, што го формулира Уставниот суд во својата пракса, тоа ограничување може да се оправда.

Не оспорувам дека инкриминираниот текст, имено, делот од одговорот на барањето за заштита на законитоста (БЗЗ) гледан како посебна целина, сам за себе, содржи изјави за определени факти чијашто вистинитост може да биде предмет на докажување и дека нивната евентуална невистинитост може, во принцип, да ја засега честа и угледот на лицата на кои се однесува. Сето тоа, во принцип, може да биде легитимна основа за идентификување на елементите на кривичното дело “Клеветата” и изрекување на соодветна казна, како што оцениле првостепениот и второстепениот суд во конкретниот случај. Оттука, не е спорно дека ограничувањето ги поминува првите две фази од тестот на пропорционалност, имено, дека било предвидено со закон и дека служело за остварување на легитимна цел за заштита на правата на другите.

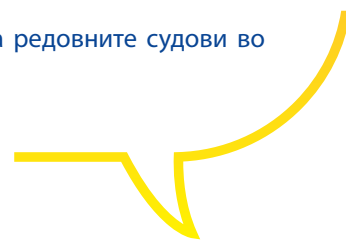
Меѓутоа, на ниво на заштитата на слободата на изразување како уставна категорија, што треба да ја обезбеди Уставниот суд, нужно е да се оценат сите релевантни

фактори коишто инкриминираните изјави ги ставаат во точно определен контекст во чиишто рамки би можело да се одмери дали се работи за неосновано или прекумерно ограничување на слободата на изразување во нејзината суштина или за нејзино неоправдано пречекорување или злоупотреба. Во Одлуката на Уставниот суд е изложена и фактичката и правната основа за таква оценка. Особено важен е аналитичкиот пристап во изложувањето на нормативните основи за одлучување, како и приказот на генералните ставови за слободата на изразување на адвокатите. Но, според моето мислење, во точката б од Одлуката на Судот овие фактори или воопшто не се, или не се доволно грижливо анализирани, односно не е извршено стриктно балансирање на спротивставените интереси, ниту адекватна оценка за неопходноста на ограничувањето во демократско општество и причините што за тоа се наведуваат во пресудите на судовите.“

Легитимните основи за интервенцијата во слободата на изразување и пропорционалноста на таквата интервенција се елаборирани и во Одлуката на Уставниот суд У.бр. 147/2011 од 24.11.2011 и издвоеното мислење кон истата.

Во однос на начинот на примена на трслојниот тест од страна на Уставниот суд види и во пресудата на ЕСЧП во случаот *Selmani and others* против „поранешната југословенска Република Македонија“.

За начинот на примена на трслојниот текст од страна на редовните судови во државата види подолу во текстот.

Концепт на поле на слободна процена

Претставувајќи го накратко концептот на ‘поле на слободна процена’, обучувачите објаснуваат дека во случаи кога постои широк консензус за обемот на дадените права, како што е слободата на изразување, земјите-потписнички имаат многу ограничено дискреционо право или воопшто го немаат (PPT “Модул 2”).

ЧЕТВРТИ ЧЕКОР

Примена на тестот во 3 чекори (трослојниот тест)

испитување на мислењето (анкета)

Предвидено време: 30 minutes

Обучувачите треба да ги насочуваат аргументите на учесниците во обуката барајќи од нив да го применат тестот во три чекори.

На крајот на вежбата обучувачите ги прашуваат учесниците дали некој сака да го замени своето место затоа што по дискусијата го сменил своето размислување. Доколку и кога учесниците ќе ги сменат своите места, од секој се бара да ги образложи своите причини.

- Подгответе пет места во училницата каде што учесникот ќе ги закачи следниве отпечатени изјави: 1. Сосема се согласувам, 2. Се согласувам, 3. Не се согласувам, 4. Воопшто не се согласувам, 5. Јас сум нерешителен.
- Поделете ги на секој од учесниците фактите за случајот (однапред отпечатени) и побарајте да одлучат за нивниот став во однос на прашањето кое се покренува.
- Побарајте да одат и да застанат до местото со знакот што одговара на нивниот став.

Прашајте ги учесниците за причините зошто застануваат на соодветната позиција така што од нив ќе побарате да дадат аргументи засновани врз тестот во три чекори.

Дискусија за студија на случај (Leroу против Франција, апликација бр. 36109/03)

Во 2002 година францускиот карикатурист Denis Leroу (со псевдоним Guezmer) бил осуден за соучесништво во оправдување тероризам поради карикатура објавена во баскискиот неделен весник „Ekaizta“. На 11 септември 2001 година карикатуристот доставил до редакцијата на списанието цртеж на кој бил претставен напад на кулите- близначки на Светскиот трговски центар, со натпис што бил пародија на рекламниот слоган на еден познат бренд: „Сите сонувавме за ова ... Хамас го направи“. Цртежот бил објавен во списанието на 13 септември 2001 година. Во своето следно издание списанието објавило извадоци од писма и од електронска пошта добиени како реакција на цртежот. Исто така, списанието ја објавило и реакцијата на карикатуристот, во која тој објаснил дека кога ја направил карикатурата не го зел предвид страдањето на луѓето („la douleur humaine“) предизвикано од нападите на СТЦ. Тој нагласил дека негова цел била да го илустрира падот на американските симболи и исто така, нагласил дека карикатуристите што илустрираат актуелни настани немаат многу време за размислување од дистанца. Тој објаснил и дека неговата вистинска намера била водена од политички и од активистички израз, имено, од идејата за пренесување на неговата антиамериканска мисла преку сатирична слика и илустрирање на падот на американскиот империјализам.

Директорот на издавачката куќа бил осуден за оправдување на тероризмот, а господин Лерој бил осуден за соучесништво во оправдување на тероризмот.

Цел на оваа вежба е учесниците да разберат дека примената на тестот во три чекори може да им помогне да ги решат случаите поврзани со слободата на изразување. Обучувачите подготвуваат сопствена анализа и одговараат на прашања засновани врз наодите на ЕСЧП. Ова треба да им биде презентирано на учесниците откако тие ќе ги понудат своите одговори.

Помош за обучувачите – анализа на случај:

Право: Член 10 – одбиен приговор за допуштеноста во однос на надлежноста *ratione materiae*: Владата тврдеше дека апликацијата е недопуштена согласно членот 17 од Конвенцијата од причина што актите на тероризам се надвор од опсегот на членот 10. Сепак, Судот сметаше дека спорната форма на изразување не спаѓа во категоријата на публикации кои членот 17 ги исклучува од заштитата која ја пружа членот 10. Прво, примарната и основна порака која апликантите сакале да ја испратат не била негација на основните права и неможела да се поистовети со расистички, анти-семитски или исламофобични коментари кои претставуваат директен напад на вредностите на кои се заснова Конвенцијата. Второ, иако домашните судови констатирале дека спорниот цртеж и коментарот на цртежот го оправдуваат тероризмот, тие не може да се сметаат за недвосмислен обид за оправдување на актите на тероризам. На крајот, атакот врз сеќавањето на жртвите, треба да се испита во светло на правото заштитено со членот 10, кое не е апсолутно право. Последователно, слободата на изразување на која апликантот се повикува треба да го помине токму тестот на допуштеноста.

Член 10 - осудата на апликантот претставува интервенција во слободата на изразување. Ваквото попречување било пропишано со закон и имало неколку легитимни цели, кои од аспект на сензитивната природа на борбата против тероризмот и потребата институциите да бидат подготвени за ризикот од зголемено насилство, биле јавната безбедност, спречување на немири и спречување на криминал. Во однос на тоа дали попречувањето било “неопходно во демократското општество”, случувањата од 11 септември 2001 предизвикаа глобален хаос и прашањата кои притоа се покрената претставуваа дебата од јавен интерес. Самиот цртеж бил добар индикатор за целите на апликантот. Сепак, разгледан во контекст и заедно со текстот кој го придружувал цртежот, може да се гледа не само како критика на американскиот империализам, туку како подршка и глорификација на неговото насилно рушење. Со објавување на цртежот, апликантот ја изразил својата морална подршка и солидарност со оние, за кои сметал дека го извршиле нападот, демонстрирал оправдување на насилството и го повредил достоинството на жртвите. Неговите намери не биле релевантни за постапката покрената од страна на обвинителството. Таквите намери, биле обелоденети по настанот, и не можеле, имајќи го предвид контекстот, да ја одстранат штета предизвикана со позитивната реакција на последиците од еден криминален чин. Провокацијата не мора да предизвика задолжително некаква реакција или ефект за да претставува

кривично дело. Во случајот на апликантот се работи за сатира, форма на уметнички израз и коментар на општеството, чија природна цел преку карактеристиките кои ѝ се својствени како што се претерувањето и искривувањето на вистината, тежи кон тоа да провоцира и да предизвикува вознемиреност; сепак секој кој се повикува на слобдата на изразување презема должности и одговорности.

Цртежот, односно карикатурата, имала особена важност во конкретните околности на случајот, за што апликантот морал да биде свесен. Бил објавен два дена по нападите, без било каква претпазливост во однос на употребениот јазик, во момент кога целиот свет сеуште бил во целосен шок по вестите за нападот. Ваквата временска димензија, можела само да ја зголеми одговорноста на апликантот. Дополнитено, не треба да се губи од вид ниту ефектот на таквата порака во еден политички осетлив регион; објавувањето на цртежот предизвикало реакции кои можеле да го поттикнат насилството, па и да влијае на јавниот поредок во регионот. Осудата на апликантот, поради овие причини се засновала на релевантни и доволно основи, а била изречена само скромна санкција. Во околностите, особено имајќи го предвид контекстот во кој била објавена карикатурата, мерките преземени во однос на апликантот, не биле не пропорционални односно не сразмерни со легитимните цели кон чие остварување се стремеле.

Заклучок: нема повреда (едногласно).

Zajednički program Saveta Evrope i Evropske unije
Jačanje pravosudne ekspertize o slobodi izražavanja i medija u Jugoistočnoj Evropi (JUFREX)

Sprovodi Savet Evrope

Program i Përbashkët i Këshillit të Evropës dhe Bashkimit Evropian

Përforcimi i Ekspertizës Gjyqësore për Lirinë e Shprehjes dhe Median në Evropën Juglindore (JUFREX)

I zbatuar nga Këshilli i Evropës

Zajednički program Savjeta Evrope i Evropske unije
Jačanje pravosudne ekspertize o slobodi izražavanja i medija u Jugoistočnoj Evropi (JUFREX)

Sprovodi Savjet Evrope

Program i përbashkët i Këshillit të Evropës dhe Bashkimit Evropian

Përforcimi i ekspertizës gjyqësore mbi lirinë e shprehjes dhe medias në Evropën Juglindore (JUFREX)

Implementuar nga Këshilli i Evropës

Zajednički program Vijeća Evrope i Evropske unije
Jačanje pravosudne ekspertize o slobodi izražavanja i medija u Jugoistočnoj Evropi (JUFREX)

Sprovodi Vijeće Evrope

Заедничка програма на Советот на Европа и на Европската Унија

Зајакнување на судската експертиза за слободата на изразување и за медиумите во Југоисточна Европа (JUFREX)

Спроведена од Советот на Европа

Советот на Европа е водечка организација за човекови права на континентот. Таа опфаќа 47 земји, од кои 28 се членки на Европската унија. Сите земји-членки на Советот на Европа ја потпишаа Европската конвенција за човекови права, договор за заштита на човековите права, демократијата и владеенето на правото. Европскиот суд за човекови права го надгледува спроведувањето на Конвенцијата во земјите-членки.

www.coe.int

Европската Унија е единствено економско и политичко партнерство на 28 демократски европски земји. Неговите цели се мир, просперитет и слобода за своите 500 милиони жители - во повеќе праведен и безбеден свет. За да се постигне ова, земјите-членки на ЕУ имаат воспоставено тела кои ја водат Европската унија и ги донесуваат своите закони. Најважни се Европскиот парламент (кој ги претставува луѓето од Европа), Советот на Европската унија (претставници на националните влади) и Европската комисија (што претставува заеднички интерес на Европската унија).

<http://europa.eu>

EUROPEAN UNION

COUNCIL OF EUROPE

CONSEIL DE L'EUROPE

МОДУЛ 3

КЛЕВЕТА

Reinforcing Judicial Expertise on Freedom of Expression and the Media in South-East Europe (JUFREX)

Funded
by the European Union
and the Council of Europe

EUROPEAN UNION

COUNCIL OF EUROPE

CONSEIL DE L'EUROPE

Implemented
by the Council of Europe

Freedom of Expression and the Media

Training Handbook

© Council of Europe, November 2017

Reinforcing Judicial Expertise on Freedom of Expression and the Media in South-East Europe (JUFREX)

Prepared and published within the scope of the Joint EU/CoE Programme "Reinforcing Judicial Expertise on Freedom of Expression and the Media in South-East Europe" (JUFREX).

The original version of this handbook has been developed under the EU/CoE Joint Project on "Strengthening the Capacity of the Turkish Judiciary on Freedom of Expression" and has been further adapted to the Macedonian context under the Joint Programme "Reinforcing judicial expertise on freedom of expression in South-East Europe (JUFREX) and the cooperation of the Academy for judges and public prosecutors "Pavel Shatev".

The opinions expressed in this work are responsibility of the authors and do not necessarily reflect the official policy of the Council of Europe.

СЛОБОДАТА НА ИЗРАЗУВАЊЕ И МЕДИУМИТЕ

ПРИРАЧНИК ЗА ОБУКА

© Совет на Европа, ноември 2017

Зајакнување на судската експертиза за слободата на изразување и за медиумите во Југоисточна Европа (JUFREX)

Подготвено и издадено во рамки на заедничкиот проект на Европската Унија и Советот на Европа „Зајакнување на судската експертиза за слободата на изразување и за медиумите во Југоисточна Европа (JUFREX)“.

Првичната верзија на овој прирачник беше подготвена во рамки на заедничкиот проект на Европската Унија и Советот на Европа „Зајакнување на капацитетот на турското правосудство за слободата на изразување“ и беше прилагодена на македонскиот контекст во рамки на заедничкиот проект „Зајакнување на судската експертиза за слободата на изразување и за медиумите во Југоисточна Европа (JUFREX)“, во соработка со Академијата за судии и јавни обвинители „Павел Шатев“.

Мислењата изразени во ова дело се одговорност на авторите и не секогаш ги одразуваат официјалните ставови на Советот на Европа.

Содржина

ПРВ ЧЕКОР – ВОВЕД ВО КОНЦЕПТОТ	1
АНКЕТА	1
ВТОР ЧЕКОР - ВОВЕД ВО КОНЦЕПТОТ	4
НАСОЧЕНА ДИСКУСИЈА	4
ТРЕТ ЧЕКОР – ПРИМЕНА НА ПРАВНИТЕ ПРИНЦИПИ	9
НАСОЧЕНА ДИСКУСИЈА ЗАСНОВАНА НА СЛУЧАЈ	9
ЧЕТВРТИ ЧЕКОР – КЛЕВЕТАТА И ЈАВНИТЕ ЛИЧНОСТИ	13
ДИСКУСИЈА ВО МАЛИ ГРУПИ	13
ПЕТТИ ЧЕКОР – ОДГОВОРНОСТИТЕ НА НОВИНАРИТЕ И САНКЦИИТЕ	18
ДИСКУСИЈА ВО МАЛИ ГРУПИ	18

КЛЕВЕТА

ПРВ ЧЕКОР

Вовед во концептот

Испитување на мислењето (анкета)

Предвидено време: 15 минути

Обучувачите објаснуваат дека на учесниците ќе им бидат поделени одредени изјави и дека од нив ќе биде побарано да го дадат своето мислење за тие изјави. Обучувачот ќе им даде на учесниците мали картички со провокативни изјави (изјавите треба да ги отпечати обучувачот).

Секој учесник ќе добие една од изјавите што следат: Откако учесниците ќе ги прочитаат изјавите, ќе бидат запрашани од страна на обучувачот за нивните коментари во врска со изјавите.

I. За клеветата:

i) „Дали си ти куче-слуга? Не сакам да го гледам твоето грдо лице“.

(ii) Новинар во својата колумна за објавен текст од страна на друг новинар го навел следново:

„Парче чиста глупост и измама без преседан. Доколку не беше десничар, ќе можеше да се тврди дека дури и Гебелс [шеф на пропагандата во ерата на нацистичка Германија] не би го извел тоа подобро.“

Новинарот бил осуден за навреда, а во постапката ЕСЧП утврдил дека таквата осуда не претставува повреда на членот 10 од ЕКЧП. ЕСЧП констатирал дека „какви и да биле намерите на апликантот или авторот на текстот, нема сомнеж дека споредбата на новинар со личност како Гебелс, ја доведува во прашање

неговата чест и ги надминува границите на прифатлива критика, дури и во контекст на дебата помеѓу двајца протагонисти во јавниот живот ...“ ЕСЧП ја за предвид и малата парична казна, при чие одмерување бил земен предвид и приходот на апликантот (*Krutil против Германија*, А.бр. 71750/01, одлука од 20 март 2003).

(iii) Судијата кој вели „верувам дека поединецот може да ја изрази сопствената критика без притоа да употреби лош јазик,, има право да го осуди или прогласи за одговорен за клевета обвинетиот односно тужениот.

Bodrožić and Vuijn против Србија (2009): ЕСЧП Критичен новинарски напис во локалниот весник Kikidske за адвокат/приватниот тужител во постапката за кривично дело навреда во која биле осудени и новинарот и уредникот: исмејувачки изјави со кои С.К. бил спореден со “плавуша” на која работниците и свиркале. Националниот судија констатирал дека споредбата на С.К. “со лице од женски пол, е објективно навредливо во општеството” со оглед дека “во нашиот (релевантниот) менталитет, феминизирањето на лица од машки пол е навредливо”. Била изречена казна од 150 EUR. (кривичен случај за навреда)

Елементи земени предвид:

- Прашање од јавен интерес;
- Јавна личност;
- Намерата е шала, хумор/сатира;
- Нема директна изјава која злонамерно има за цел да го повреди угледот на С.К.;
- Кривична постапка/парична казна;
- Паричната казна изречена на секој од двајцата поединечно, би можела за биде заменета со казна затвор во траење од 60 дена;
- Улогата на медиумите како јавни («кучиња») чувари;
- Непропорционална кривична санкција за исмејување.

“Судот е затечен од првиот аргумент на домашните судови во врска со ова, а кој подоцна беше уважен и подржан и од Владата, дека споредбата на **возраснен маж со «плавуша»** претставува напад на интегритетот и достоинството на мажот. Уште повеќе, домашните институции, таквата споредба ја оцениле како објективно навредлива во нивното општество. Сепак, Судот смета дека таквиот аргумент е **апсолутно несоодветен и неприфатлив**” (§ 35).

II. Во однос на сериозна критика:

(iii) Во центарот на градот К., на плоштадот на организиран јавен собир во рамките на предизборната кампања за парламентарните избори, тужениот во својство на претседател на политичката партија Л1., пред многу граѓани и пред претставници на медиумите, изјавил дека: „К. е најпоробен град во земјава во која граѓаните мора да се охрабрат и да стават крај на невидената репресија што со децении ја доживуваат од само еден човек газдата на С1 . Љ.И.С.“, дека „S. е на власт 42 години со терор, притисок,

со политичка економска репресија и заплашување на луѓето“ и дека „К. е единственото место во кое дури и водоводот е во сопственост на S.“

Основниот суд во Кратово со пресудата П1.бр.10/2015 од 02.10.2015 утврдил одговорност за клеветата и на тужителот му досудил справедлив износ како сатисфакција за сторената душевна болка во висина од 300.000,00 денари, износ за кој сметал дека е справедлив и е во корелација со повредените чест и углед на тужителот како јавна личност и пропорционален на предизвиканата нематеријална штета. Апелациониот суд во Скопје со пресудата бр. ГЖ-244/16 од 23.06.2016 ја преиначил првостепената пресуда, но само во делот на досудениот износ, на начин што досудил износ од 60.000,00 денари.

III. Во однос на говор на омраза

(iv) „Старата чаршија уште еднаш ќе се извалка од хомосексуалци“. Организирањето настани од страна на организации за „правата на хомосексуалците“ во чаршијата се опишани како „дегенерирачки организирања“. Изјавите се објавени во дневниот печат. **Не е познато дали се превземени активности од страна на надлежните институции против ваквите изјави и нивните автори.**

(v) Изјавите „истапете против исламизирањето на Белгија“, „запрете ја политиката на лажна интеграција“ и „пратете ги назад во нивните домови оние што не се Европејци, а бараат работа“ на висок политичар, кои се однесуваат на странците што дошле во неговата земја, треба да се сметаат за говор на омраза.

ЕКЧП наведува дека овие изјави јасно може да стимулираат недоверба, негирање, па дури и омраза против странците (*Féret против Белгија*, Апликација бр. 15615/07, одлука од 16 јули 2009).

ВТОР ЧЕКОР

Нормативна рамка во домашното и меѓународното право

Насочена дискусија

Предвидено време: 30 минути

Обучувачите го презентираат судирот помеѓу слободата на изразување (член 10) со заштитата на приватноста и угледот (член 8). Приватноста може да биде легитимна цел која ја оправдува интервенцијата во слободата на изразување. Треба да се дефинираат поимот на углед, клеветата (граѓанска и кривична). Во оваа смисла, треба да се спомене дека членот 17 од МППП штити од “напади” на “честа и угледот”.

Обучувачите треба да ги презентираат основите во домашното законодавство во однос на клеветата.

Во однос на Уставот треба да се направи повикување на членот 11 став 1 (физичкиот и моралниот интегритет се неприкосновени) и членот 25 (право на почитување и заштита на приватноста, личниот и семејниот живот, достоинството и угледот).

Ова треба да биде пропратено со дискусија во однос на различните одредби од граѓанското и кривичното законодавство кои предвидуваат организирање на слободата на изразување (кривичната и граѓанската клевета).

Обучувачот треба да ги објасни различните одредби од Кривичниот законик. Ова ги вклучува првенствено следниве одредби: малтретирање во вршење на службата (член 143), загрозување на сигурноста (член 144), повреда на угледот на Република Македонија“ (член 178), излагање на подбив на македонскиот народ и припадници на заедниците (член 179), повреда на угледот на странска држава (член 181) и повреда на угледот на меѓународна организација (член 182), предизвикување омраза, раздор или нетрпеливост врз национална, расна, верска и друга дискриминаторска основа (член 319), ширење на расистички и ксенофобичен материјал по пат на компјутерски систем (член 394-г), одобрување или оправдување на геноцид, злосторства против човечноста или воени злосторства (член 407-а) и расна и друга дискриминација (член 417).

Интересно е да се споменат и следниве одредби од Кривичниот законик: малтретирање на потчинет или помлад (член 335), спречување службено лице во вршење службено

дејствие (член 382), напад врз службено лице при вршење работи на безбедноста (член 383) и насилство (член 386).

Во секој случај треба да се посочат посебните одредби од Кривичниот законик за кривична одговорност за кривични дела сторени преку средствата за јавно информирање (член 26-28), како и одредбите за исклучување на одговорност за кривичните дела од членовите од 178, 179 181 и 182 (член 182-а).

Меѓу другото, предвид треба да се имаат и одредбите од членовите 45 и 48 од Законот за аудио и аудиовизуелни медиумски услуги и членот 4 од Законот за медиуми, како и одредбите од истиот Закон кои се однесуваат на правото на исправка на објавена информација (член 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23 и 24), правото на објава на информации поврзани со судски постапки (член 25), правото на одговор на објавена информација (член 26, 27 и 28) и прекршочните одреби од членот 31 од Законот за медиуми во случај на непочитување на гореспомнатите права.

Обучувачите треба да објаснат дека клеветата и навредата уживаат и граѓанско правна заштита: секој може да поднесе граѓанска тужба со наводи дека неговата чест и углед биле повредени. Во овој контекст треба да се спомене особено Законот за граѓанска одговорност за навреда и клевета, но и Законот за парничната постапка, Законот за облигационите односи и Законот за извршување, на чија соодветна примена упатува членот 4 став 2 од Законот за граѓанска одговорност за навреда и клевета. Предвид треба да се имаат и Решението У.бр.133/2013 од 13.03.2004 и Решението У.бр.48/2013 од 18.02.2015 на Уставниот суд со кои е одлучено да не се поведува постапка за оценување на уставноста на целината и посебно оспорените одредби од Законот за граѓанска одговорност за навреда и клевета, соодветно. Меѓу другото, внимание заслужуваат и одредбите од членот 23, 25 и членот 28 од Законот за медиуми, кои го предвидуваат правото на тужба во случај на непочитување на правото на исправка и одговор на објавена информација и правото на објава на информации поврзани со судски постапки.

Обучувачите исто така треба да укажат и на членот 88 од Законот за кривичната постапка (казнување поради навреда на судот), членот 102 од Законот за парничната постапка, како и на членот 7-а од Законот за управни спорови.

Во овој контекст предвид треба да се земе и Законот за заштита на приватноста, кој треба да се презентира во светло на мислењето на Венецијанската комисија по однос текстот на истиот (Мислењето бр. 828/2015 од 15 март 2016 година (Opinion No. 829 /2015)) достапно на:

[http://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD\(2016\)008-e](http://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD(2016)008-e)

На учесниците треба да им се презентира соодветна статистика за бројот на случаи за граѓанска и кривична клевета/навреда пред домашните судови:

Статистичките податоци за пријавени, обвинети и осудени лица за делото предизвикување национална, расна и верска нетрпеливост (член 319 од Кривичниот законик) во периодот 2007-2010 година според Државен завод за статистика говорат дека во периодот на анализа нема ниту еден обвинет, ниту осуден по членот 319 од Кривичниот законик.

	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2015
Кривични дела против честа и угледот	140	162	166	186	179	169	141	18	1

Број на осудени полнолетни лица за кривични дела од Главата «Кривични дела против честа и угледот» по години според податоците на Државниот завод за статистика

Број на заведени предмети за клевета и навреда по години	
година	број
2013	430
2014	224
2015	191

и навредат лужуваат ид 13 март ување (цхиам твоето грдо лице. от износ на надомест на штета * Во 2013 година за 106 предмети согласно Законот за граѓанска одговорност за клевета и навреда постапката беше продолжена од кривична во граѓанска

Во тој контекст обучувачите треба да ги нагласат аспектите во кои ЕСЧП ги критикува кривичните санкции и дека затворската казна не е во согласност со член 10. Лишување од слобода се дозволува само во случај на говор на омраза или поттикнување на кривично дело.

Во овој контекст, обучувачите треба да акцентираат во кои аспекти кривичната санкција е критикувана од страна на ЕСЧП и дека затворската казна е некомпатибилна со членот 10. Лишувањето од слобода е дозволено само во случај на говор на омраза или поттикнување на насилство.

Концепт на „ефект на одвраќање или обесхрабрување (chilling effect)“

Додека ја објаснува клеветата обучувачот треба да го објасни „chilling effect“ во однос на граѓанските и на кривичните санкции (случаи Goodwin против Обединетото Кралство, Апликација бр. 17488/90, Тешиќ против Србија, Апликации бр. 4678/07 и 50591/12.

Пред ова објаснување може да биде корисно да се прашаат учесниците што претставува „chilling effect“ според нивните претпоставки. Ова може да се направи со помош на техника на „слободни асоцијации“ кога учесниците им ја кажуваат на обучувачите првата работа што ќе им падне на ум кога ќе го слушнат концептот, а обучувачот ќе го запише тоа на flipchart таблата. Откако ќе завршат асоцијациите, дискусијата ќе продолжи со завршен збор на обучувачот.

Тогаш обучувачите треба да објаснат дека граѓанската постапка за клевета за ЕСЧП претставува поадекватен лек за заштита на репутацијата од кривични санкции. Но и високиот надомест на штета досуден во граѓански постапки може да доведе до „chilling effect“ (пр. Filipović против Србија, Апликација бр. 27935/05).

Исто така, обучувачите треба да дадат информации како домашните судови се справуваат со прашањето на т.н. „chilling effect“.

Ефектот на обесхрабрување или „chilling effect“ во својата јуреспруденција го препознава и Уставниот суд. Така во решението од 2015 година Уставниот суд меѓу другото навел дека „потребата за јавна дебата преку интензивната размена на информации и слободното изразување на мислењето по нив, го обезбедува функционирањето на едно отворено, демократско општество кое се произнесува по прашања од јавен интерес. Во таа смисла се подразбира и дека судовите при нивната работа мораат да водат сметка и да го избегнуваат т.н. chilling effect (ефект на одвраќање, воздржување) или рестриктивна мерка која би делувала како спонтана самоцензура на средствата за јавно информирање при пренесување на информации кои се од општ, јавен интерес. „ (решение У.бр.48/2013 од 18 февруари 2015 на Уставниот суд со кое е одлучено да не се поведува постапка за оценување на уставноста на целината и посебно оспорените одредби од Законот за граѓанска одговорност за навреда и клевета).

Меѓутоа, треба се има предвид дека при одлучување по барања за заштита на слободата на јавно изразување, при наводи дека санкцијата (граѓанска или кривична) е престоого, превисоко или несразмерно одмерена од страна на редовните судови, Уставниот суд во најголемиот број случаи дошол до заклучок дека ова прашање излегува надвор од доменот на надлежноста на Уставниот суд (одлука на Уставниот суд У.бр. 47/2014 од 25.06.2014, У.бр.164/2014 од 14.10.2015).

Основниот суд Скопје II Скопје, пак, во неколку свои пресуди, истакнува дека во околностите на конкретните случаи, санкционирање на однесувањето на тужениот со утврдување на негова одговорност и изрекување на парична граѓанска санкција, а заради целите на заштита на угледот на тужителот, би можело да делува обесхрабрувачки не само во однос на тужениот како новинар, туку и во однос на целокупната новинарска професија, новинарите да објавуваат сознанија и информации кои несомнено се од голем општествен интерес и за кои треба јавно да се дебатира (пресуда бр. П4-59/13 од 25.10.2013 и пресуда бр. П4-44/13а од 07.10.2013).

Во пресудата на Основниот суд Скопје II Скопје, со која е утврдена граѓанска одговорност за клевета на главен и одговорен уредник во печатен медиум, а во услови на објавен демант, што било констатирано од страна на Основниот суд, истиот утврдил дека не се исполнети условите за досудување на паричен надомест на нематеријална штета на тужителот, бидејќи според мислењето на судот утврдувањето на повредата претставувало правично задоволување за нематеријалната штета на тужителот (Пресуда на Основниот суд Скопје II Скопје бр. XI П4-а-135/13 од 10.02.2014 година.)

Обучувачите исто така треба да го презентираат проблемот со претходната забрана како временна мерка, преку посочување на судската пракса на ЕСЧП која потенцира дека идеите се «роба со краток рок на траење» и дека претходните забрани бараат детално образложение (*Observer and Guardian* против Обединетото Кралство, Апликација бр.13585/88 и *Hentrich против Франција*, Апликација бр. 13616/88).

Национално законодавство во однос на времени мерки

Закон за граѓанска одговорност за навреда и клевета

Привремени судски мерки

Член 23

(1) Со поднесувањето на тужба за утврдување на одговорност и надоместување на штетата, оштетениот може да поднесе до надлежниот суд барање за одредување на привремена судска мерка што се состои во забрана на натамошно објавување на навредливите или клеветничките изјави.

(2) Барањето треба да содржи основи на верување кои упатуваат на навредливиот или клеветничкиот карактер на изјавата и нејзината штетност за честа и угледот на оштетениот.

(3) Привремена мерка на забрана за натамошно објавување судот ќе донесе само ако е навредливата или клеветничката изјава веќе објавена и ако е основано уверен дека со нејзиното натамошно објавување ќе биде предизвикана непоправлива нематеријална или материјална штета за оштетениот.

(4) Судот ќе одлучи со решение за изрекување на привремена забрана во рок од три дена од доставувањето на барањето. Забраната се однесува само на конкретната навредлива или клеветничка изјава.

(5) Судот ќе го одбие барањето од ставот (1) на овој член ако не содржи доволно основи на верување дека се однесува на навредлива или клеветничка изјава која е штетна за подносителот, или ако судот смета дека во конкретниот случај постојат основи за исклучување на одговорноста за навреда или клевета. Против решението подносителот на барањето има право на жалба до повисокиот суд во рок од три дена

од неговото доставување.

ТРЕТ ЧЕКОР

Примена на правните принципи

Насочена дискусија заснована на случај

Предвдено време: 60 минути (30 минути за случајот, 30 минути за објаснување)

Обучувачите ја насочуваат дискусијата поставувајќи ги следниве прашања:

- Дали може да се смета дека оваа публикација спаѓа под обемот на слободата на изразување и со кое право таа е во судир?
- Дали статијата претставува повреда на приватноста, на репутацијата?
- Дали постоел јавен интерес? Во пишувањето за разговорот? Во објавувањето на сликата? Во објавувањето на целиот разговор?
- Кои околности би ги оправдале информациите за аферата? Каде би требало да биде јавниот интерес на јавноста, на гласачите за да дознаат за таква афера?
- Дали обелоденувањето на љубовната афера било во јавен интерес? Дали тоа претставува упад во приватниот живот на политичарот? На манекенката?

Студија на случај

Министер познат по својот интегритет телефонски разговара со бизнисмен во врска со тендер за автопат. Трето лице го снима овој разговор, во кој се споменува мито. Снимката му е предадена на еден новинар.

Откако ја примил снимката, новинарот почнува да го истражува приватниот живот на политичарот и го слика додека заминува од една куќа рака под рака со една жена. Жената за која станува збор е добро позната манекенка. Новинарот се обидува да стапи во контакт со бизнисменот и со политичарот, но и двајцата го одбиваат. Исто така, новинарот ги истражува документите во врска со наведениот тендер за автопат и дознава дека тендерот не е заклучен.

Новинарот објавува транскрипт од разговорот и фотографија во статија под наслов „Корумпиран политичар прима мито“. Во статијата се наведени детали од разговорот меѓу политичарот и бизнисменот. Исто така, се споменува и аферата на политичарот со манекенката. Оваа статија, заедно со транскриптит од разговорот и со фотографијата, е објавена и онлајн.

„КОРУМПИРАН ПОЛИТИЧАР ЗЕМА МИТО“

Сите го знаеме министерот А.И., нели? Тој е семеен човек, добар говорник и со добро однесување. Меѓутоа, вистината е поинаква. Ние ја добивме снимката од телефонскиот разговор меѓу министерот А.И. и бизнисменот Г.Ј. Г.Ј. е сопственик на голема градежна компанија што често добива јавни тендери. Во разговорот бизнисменот, кој очигледно е многу лут, вели: „Ми вети дека јас ќе го добијам овој договор, но ги одлагаш работите. Ти платив тони пари за ова и ако наскоро не го добијам договорот, сите ќе дознаат за твојата афера“.

Ако оваа информација не го направи нашиот скроман и чесан министер корумпиран лажго, не знам што би го направило. Од снимката е јасно дека министерот ја злоупотребува својата службена должност за да му доделува договори на овој бизнисмен заради лична добивка. Но овој пат бизнисменот го надмудри министерот и се вмеша во неговиот приватен живот. Се покажа дека нашиот таканаречен семеен човек има склоност кон долгоноги манекенки и дека во изминативе неколку месеци е во врска со Ј.К. Претходно овој месец тие биле фотографирани како излегуваат рака под рака од ресторанот „Гунајдин“ во Анкара и влегуваат во такси.

Како загубата на угледот и на политичката поддршка да не беше доволна, сега тој го губи и своето сакано семејство. Корумпиран, неверен лажго. Така, отсега натаму треба да се вика министерот.

Политичарот тврди дека статијата претставува повреда на неговата приватност и во јавното обвинителство поднесува тужба за клевета против весникот. Исто така, тој поднесува жалба до Кривичниот суд на мирот заради објавување изјава со исправка. Политичарот бара Кривичниот суд на мирот да наложи повлекување на спорната статија.

Манекенката, која е спомената во статијата, исто така, тврди дека ѝ е повредена приватноста и поднесува барање за изјава со исправка и за повлекување на статијата и на фотографијата и го тужи весникот.

Во меѓувреме, против политичарот е поведена кривична постапка, но сè уште не е донесена пресуда.

Обучувачите треба да објаснат, во вид на резиме на одговорите што ги дале учесниците, дека постојат две сфери на ограничувања на слободата на изразување:

Право на другите: Репутација, приватност, имиџ

- Oberschlik против Австрија (Апликација бр. 20834/92)³
- Lepojić против Србија (Апликација бр. 13909/05)
- Medžlis Islamske Zajednice Brčko and Others против Босна и Херцеговина (Апликација бр. 17224/11)

Јавен интерес: Државна безбедност, јавен морал, негирање на историјата, говор на омраза

- Kühnen против Сојузна Република Германија (Апликација бр. 12194/86)⁴

Обучувачите го презентираат судирот на слободата на изразување (член 10) со заштитата на приватност (репутација, член 8). Приватноста може да биде легитимна цел што ја оправдува интервенцијата во слободата на изразување.

3. Случајот е достапен како сиже на интернет страницата на ЕСЧП

4. Случајот е достапен како сиже на интернет страницата на ЕСЧП

Обучувачите објаснуваат дека има определен број на изјави кои се надвор од опсегот на заштита, особено говорот на омраза.

Обучувачите го презентираат судирот на слободата на изразување (член 10) со заштитата на приватност (репутација, член 8). Приватноста може да биде легитимна цел што ја оправдува интервенцијата во слободата на изразување.

Како да се балансираат правото на приватност и слободата на изразување?

Обучувачите треба да го објаснат тестот во три чекори, давајќи примери на случаи од праксата на ЕСЧП за секој чекор. Исто така, тие треба да објаснат дека националниот судија треба да го користи тестот во својата работа, бидејќи тестот може да му ја олесни работата.

Користењето на тестот и балансирањето на правата ќе овозможат образложение на пресудите во согласност со меѓународните стандарди. Исто така, тоа ќе му овозможи на судијата да дејствува во согласност со стандардите на ЕСЧП, на кои е обврзан примарно со став 2 од членот 98 кој е заменет со Амандманот XXV на Уставот.

Примарна улога на член 10 е да ја штити слободата на изразување на сите. Според тоа, Судот утврдил правила на рестриктивно толкување на можните ограничувања дадени во став 2.

Исто така, од националните власти не се бара да интервенираат во остварувањето на правото на слобода на изразување секогаш кога е во прашање некој од основите што се набројани во став 2, бидејќи тоа би довело до ограничување на содржината на ова право. За секој поединечен случај Судот испитува и одлучува дали постои интервенција во правото, разгледувајќи го рестриктивното влијание на специфичните мерки усвоени од националните власти врз остварувањето на правото на слободата на изразување.

Услови за неодговорност за изразување

Обучувачите треба да им објаснат на учесниците дека не треба да има одговорност за клевета ако:

Изјавата е точна

- Ristamaki and Korvola против Финска (Апликација бр. 66456/09)
- Пресуда бр. XI П4-а -147/13 од 06.02.2014 на Основниот суд Скопје II Скопје
- Пресуда бр. 80.П4-61/13а од 24.04.2014 на Основниот суд Скопје II Скопје

Се работи за политички говор (кажан во парламент или во суд или е извештај од тие постапки)

- Castells против Шпанија (Апликација бр. 11798/85)⁵

⁵ Случајот е достапен како сиче на интернет страницата на ЕСЧП.

Станува збор за сатира

- Eon против Франција (Апликација бр.26118/10)
- Kuliś and Różycki против Полска (Апликација бр. 27209/03)⁶

Клеветничкото мислење е нечија друга изјава (и новинарот не ја поддржува)

- Jersild против Данска (Апликација бр. 15890/89)⁷
- Milisavljević против Србија (Апликација бр. 50123/06): поднесена од страна на новинарка во врска со нејзината осуда за навреда по написот кој го напишала за еден познат активист. Било евидентно, и без наводниците, дека реченицата напишана од страна на друг новинар и претходно објавен во друго списание, не претставува израз на личното мислењето на апликантката, туку дека таа само пренесувала за начинот на кој конкретната личност се доживува од страна на останатите. Реакцијата на домашните судови – непропорционална – повреда.
- Пресуда бр.П4-а-137/13 од 04.12.2014 на Основниот суд Скопје II Скопје

Јавен интерес

- Šabanović против Србија и Црна Гора (Апликација бр. 5995/06)
- Thorgeirson против Исланд (Апликација бр. 13778/88)
- Пресуда XI бр. П4а - 45/13 од 14.07.2014 година на Основниот суд Скопје II Скопје
- Пресуда бр.П4-44/13а од 07.10.2013 година на Основниот суд Скопје II Скопје
- Пресуда бр. 8о.П4-61/13а од 24.04.2014 година на Основниот суд Скопје II Скопје

Изјавата е насочен кон некоја институција на државата

- Eon против Франција (Апликација бр. 26118/10)⁸- навреда на Претседателот
- Otegi Mondragon против Шпанија (Апликација бр. 2034/07)⁹ – навреда на Кралот

Вредносните судови не треба да се докажуваат, фактите може да бидат предмет на докажување

- Šabanović против Србија и Црна Гора (Апликација бр. 5995/06)
- Feldek против Словачка (Апликација бр. 29032/95)¹⁰
- Пресуда бр. П4-а-124/13 од 28.05.2015 на Основниот суд Скопје II Скопје
- Пресуда бр. 8о.П4-61/13а од 24.04.2014 на Основниот суд Скопје II Скопје

6. Случајот е достапен како сиже на интернет страницата на ЕСЧП

7. Случајот е достапен како сиже на интернет страницата на ЕСЧП

8. Случајот е достапен како сиже на интернет страницата на ЕСЧП

9. Случајот е достапен како сиже на интернет страницата на ЕСЧП

10. Случајот е достапен како сиже на интернет страницата на ЕСЧП

ЧЕТВРТИ ЧЕКОР

Клеветата и јавните ЛИЧНОСТИ

Дискусија во мали групи**Предвидено време: 45 минути**

Обучувачите им дистрибуираат на учесниците лист на кој е отпечатена бланко пирамидата.¹¹

Учесниците, работејќи во парови, се замолуваат да ја пополнат пирамидата според заштитата што им ја дава националното законодавство на различните групи, како што се институциите во правосудството, државните службеници, јавните личности, политичарите, обичните луѓе, државните институции, или останатите (5 минути).

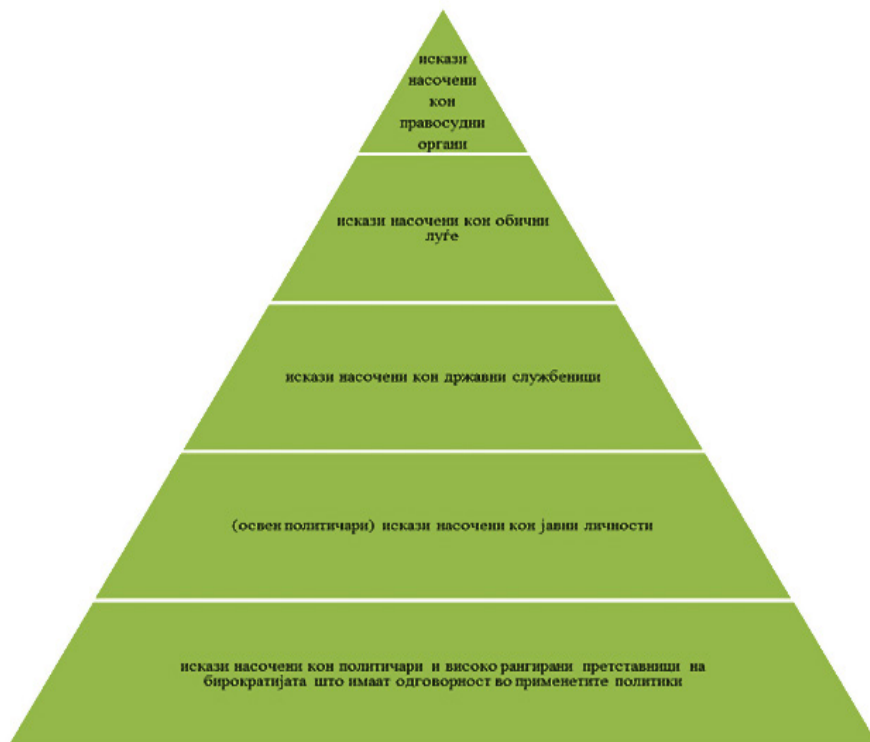
Обучувачите бараат учесниците да ги презентираат резултатите. (10 минути).

Обучувачите ја презентираат пирамидата согласно националните и стандардите на ЕСЧП.

Обучувачите треба да отворат дискусија за разликите во пристапот помеѓу пирамидата согласно стандардите на ЕСЧП и пирамидата односно пирамидите согласно националното законодавство.

11. Пирамидата е дадена како Прилог бр. 1.

Состојбата согласно националното законодавство Каква треба да биде таа според ЕСЧП

При заокружување и сумирање на дискусијата обучувачите даваат одговор на прашањето – дали има сфери од животот на јавните личности кои не треба да се нарушуваат?

Поим на приватен живот за јавни личности

Изразите “јавна личност” и “приватен живот” се многу добро објаснети од страна на ЕСЧП во следниве случаи:

Von Hannover против Германија, Апликација бр. 59320/00

На 15 декември 1999 година Сојузниот уставен суд на Германија изрекол временна мерка на забрана за објавување на фотографии на принцезата Каролина од Монако, на кои таа се појавува со своите деца. Судот го направил тоа бидејќи потребата да се заштити нивната приватност била поголема од потребата на возрасните. Меѓутоа, германскиот суд сметаше дека апликантката што несомнено била современа „јавна личност“ мора да го толерира објавувањето на нејзините фотографии снимени на јавно место, дури и ако тие покажуваат сцени од нејзиниот секојдневен живот, а не само нејзините ангажмани во контекст на официјалните должности. Судот упатил во тој контекст на слободата на медиумите и на легитимниот интерес на јавноста да се знае како такво лице, генерално, се однесува во јавноста.

Иако слободата на изразување се проширува и на објавување фотографии, правото и

репутацијата на другите доби особено значење затоа што фотографиите не се занимаваа со ширење на „идеи“, туку со слики што содржат многу лични, па дури и интимни „информации“ за поединецот. Фотографиите на папараците често се снимани во атмосфера на континуирано малтретирање што на засегнатото лице му создава многу силно чувство на упад во приватниот живот, па дури и на прогонување. Одлучувачки фактор во балансирањето на членовите 8 и 10 лежи во придонесот што фотографиите и статиите го имаат во дебатата од јавен интерес. Општата јавност нема легитимен интерес да знае каде живее апликантката или како, генерално, се однесува во приватниот живот, дури и кога се појавува на места што не се приватни. Секој, вклучувајќи ги и славните личности, има „легитимно очекување“ да биде заштитен неговиот приватен живот. Постои повреда на член 8.

Von Hannover против Германија бр. 2 (Апликација бр. 40660/08 и 60641/08)

Од 2002 до 2004 година германските списанија *Frau im Spiegel* и *Frau Aktuell* објавиле серија фотографии што ги прикажувале апликантката, принцезата Каролина од Монако, и нејзиниот сопруг на скијање во Сен Мориц и Зурс. Од трите фотографии објавени во *Frau im Spiegel* едната била придружена со статија во која била опишана лошата здравствена состојба на таткото на Каролина, принцот Рение III, кој во тоа време беше владетел на Монако („првата фотографија“). Фотографијата во *Frau Aktuell* била буквално идентична и била објавена заедно со слична статија.

На 26 февруари 2008 година Сојузниот уставен суд ја потврдил пресудата на Сојузниот суд на правдата, со која било одбиено барањето на принцезата Каролина да се изрече судска забрана за натамошно објавување на првата фотографија од *Frau im Spiegel*. Судот го направил тоа со образложение дека вредноста на информацијата од фотографијата не била оценета во контекст на придружната статија. Во однос на втората фотографија, ни статијата ни фотографијата не биле поврзани со настан од општ интерес или со современото општество. Информациите биле концентрирани исклучително на приватниот живот на принцезата Каролина и служеле само за цели на забава. Во однос на третата фотографија, иако во статијата бил споменат настан од современото општество што бил предмет на општ интерес (Бал на розите во Монако), не постои никаква врска меѓу фотографијата и настанот. Фотографиите можеле да бидат објавени само со нејзина согласност. Меѓутоа, во однос на првата фотографија, иако таа не содржела информации што придонеле за дебата од општ интерес, тоа не било точно за придружниот текст. Болеста на принцот Рение била прашање од општ интерес. Во согласност со тоа, печатот имал право да известува за начинот на кој децата на принцот ги усогласуваат своите обврски на семејна солидарност со легитимните потреби на нивниот приватен живот, имено, желбата да одат на одмор. Според тоа, предметната фотографија имала доволно тесна врска со настанот опишан во статијата.

Одделното барање на апликантите за судска забрана против *Frau Aktuell* не било прифатено поради слични основи со пресуда од 6 март 2007 година на Сојузниот суд на правдата. Апликантите поднеле апликација до ЕСЧП, повикувајќи се на повреда на нивните права од членот 8.

Забележувајќи ја промената на пристапот на германските судови од првата пресуда во случајот *Von Hannover* и имајќи го предвид полето на слободна процена што го имаат домашните судови кога балансираат конкурентни интереси, Судот не утврди повреда на членот 8. Судот утврди пет релевантни критериуми кои треба да бидат предмет на оценка на домашните судови кога ги балансираат правата од членот 8 и 10.

(1) Дали информацијата придонесува за дебата од јавен интерес

Првиот и суштински критериум за кој треба да се размислува е придонесот на фотографиите или на статиите за дебата од општ интерес. Дефиницијата на она што претставува прашање од општ интерес ќе зависи од околностите на случајот и не е ограничена на политички прашања или кривични дела, туку се проширува и на публикации во врска со прашања поврзани со спорт или со уметници.

Оцената на германските судови на информативната вредност на фотографиите во светло на придружните статии не би можела да биде критикувана од аспект на Конвенцијата. Меѓу фотографиите и опишаниот настан во статиите, била утврдена задоволително тесна врска.

Во однос на тоа Судот забележува дека германските судови изрекле судска забрана со која било забрането објавување на двете други фотографии што ги прикажуваат апликантите во слични околности, со образложение дека тие се објавуваат само за цели на забава. Судот прифати дека предметните фотографии, разгледани од аспект на придружните статии поврзани со болеста на принцот Рение, навистина придонеле, барем до определен степен, за дебата од општ интерес.

До степенот до кој апликантите тврдеа дека медиумите би искористиле каков било настан од современото општество како изговор да се оправда објавувањето на нивните фотографии, Судот забележа дека не е негова задача да одлучува за усогласеноста на идни публикации. Меѓутоа, Судот ја потврди претпазливоста на Сојузниот уставен суд дека таму каде што статијата била само изговор за објавување фотографија на угледна личност, нема придонес во формирањето на јавното мислење или основи за да превладее правото на медиумите од член 10.

(2) Колку е познато засегнатото лице

Повторно наведувајќи ја својата судска практика дека јавни личности не може да бараат иста заштита на својот приватен живот како обичните поединци, Судот сметаше дека без оглед на прашањето дали и до кој степен првиот апликант ги презел официјалните функции во името на Кнежевството Монако, не можеше да се тврди дека апликантите, кои несомнено се добро познати, биле обични приватни поединци. Апликантите јасно биле јавни личности.

(3) Претходното однесување на засегнатото лице

Иако ќе биде испитано претходното однесување, самиот факт на соработка со печатот во претходни ситуации не би можел да послужи како аргумент за лишување на засегнатата страна од целата заштита против објавувањето на предметната фотографија. Меѓутоа, Судот не навлегува во наводните континуирани обиди на апликантите да го заштитат својот приватен живот од упадот на печатот.

(4) Содржина, форма и последици на објавувањето

Начинот на кој се објавува фотографија или статија, начинот на кој засегнатото лице е претставено во нив и опсегот на дисеминација, може да бидат значајни фактори. Применувајќи ги ова на фактите, Судот само заклучи дека фотографиите на апликантите на сред улица во Сен Мориц во зима, сами по себе, не биле навредливи до точка што ќе го оправда нивната забрана.

(5) Околности во кои се снимени фотографиите

Дали фотографираната личност дала согласност за снимање на фотографиите и за нивно подоцнежнo објавување или дали ова било направено без знаење или со измама – се важни прашања. Мора да се разгледаат природата или сериозноста на наметливоста и последиците за засегнатите лица.

Фотографиите биле снимени во ситуација на општо вознемирување, а, сепак, пред домашните судови не биле изнесени специфични докази за неповолните околности. Во светло на ваквиот пропуст и на постојната германска судска практика која предвидува разгледување на околностите во кои биле снимени фотографиите, овој фактор не бараше потемелно испитување од страна Судот.

Обучувачите може да постават дополнително прашање во врска со репутацијата на манекенката и користењето на нејзината слика и опис во статијата - дали со тоа е направен упад во нејзината приватност?

Овде обучувачите би можеле да се повикаат на случајот *Wirtschafts-Trend Zeitschriften Verlagsgesellschaft M.B.H.* (бр.3) против Австрија (апликации бр. 66298/01 и 15653/02).

Одговорностите на новинарите и санкциите

Дискусија во мали групи

Предвидено време: 30 минути

Учесниците се делат во мали групи. Секоја група ги добива прашањата дадени подолу и од нив се бара да подготват одговори. Обучувачите ќе побараат од известувачот на секоја група пред сите членови да ги презентира одговорите пред пленумот.

- Дали гледате разлика ако тој го прими разговорот од трето лице или ако сам го прислушува? [Овде треба да се дадат дополнителни детали од националната судска практика]
член 151 од КЗ – неовластено прислушување и тонско снимање
- Дали има разлика ако новинар ве слика со скриена камера во хотел, не на јавна улица?
член 152 од КЗ – неовластено снимање]

Скриени камери

Новинарите, исто така, треба да бидат во можност да собираат информации со употреба на скриени камери, без било какви правни последици од страна на државата. Меѓутоа, ова е релевантно само ако новинарот собирал материјали во јавен интерес, а не поради сензационализам, како што е во сегашниот случај.

Во случајот *Haldimann and others против Швајцарија* (Апликација бр. 21830/09)¹² што се однесува на осудителна пресуда против четворица новинари поради тоа што снимиле и емитувале разговор со помош на скриени камери, Европскиот суд за човекови права утврди, со шест гласа наспрема еден, дека швајцарските власти ги повредиле правата на новинарите на слобода на изразување, заштитени со член 10 од Европската конвенција за човекови права. Судот нагласи дека употребата на скриени камери од страна на новинарите имала за цел да обезбеди јавни информации за предмет од општ интерес, при што лицето што било снимано не било претставено во лично својство, туку како професионален брокер. Судот утврди дека интервенцијата во приватниот живот на брокерот не била доволно сериозна за да се превагне над јавниот интерес за информации во врска со разоткривање на злоупотреба во областа на осигурително брокерство.

- Дали новинарот постапил согласно своите одговорности? Дали новинарот дејствувал со должно внимание кон изворот на информациите користејќи го прислушуваниот разговор?

¹² Случајот е достапен како сиче на интернет страницата на ЕСЧП

Должно внимание

Станува збор за објавување сторено со потребното внимание кога новинарот вложил напори во добра верба за проверка на елементите од неговата/нејзината сторија и објавувањето е во јавен интерес.

- *Stankiewicz против* Полска (Апликација бр. 48723/07)¹³
- *Koprivica против* Црна Гора (Апликација бр. 41158/09)

Природата на изземањето од вообичаеното барање за проверка на клеветничките изјави на факти (фактички изјави) е таква што домашните судови треба да ги земат предвид специфичните околности на случајот што е предмет на разгледување. Отворено ригорозен пристап во оценката на професионалното однесување на новинарите, би можел да ги одврати од нивната функција на информирање на јавноста. Судовите мора да го земат предвид влијанието на нивните одлуки, не само врз поединечните случаи туку, и генерално, врз медиумите. Во случај кога е дадена изјава за факти, а не се понудени доволно докази, а новинарот дискутира за прашање од јавен интерес, од огромно значење е проверката на професионализмот и на добрата верба на новинарот. Фокусирајќи се на неуспехот на апликантот да му зборува на определен учесник на состанокот, Апелациониот суд не им посветил внимание на другите аспекти на професионализмот на новинарите и на севкупниот контекст во кој се одржале деловните состаноци. Тие детално ја провериле приказната, контактирајќи со неколкумина нејзини главни протагонисти.

Разумноста на потпирањето на новинарите на информациите, требало да се утврди од аспект на ситуацијата во реалното време на случување, наместо во светло на подоцнежниот развој на настаните. Тврдењата изнесени во статијата довеле до кривична истрага што траела повеќе од три и пол години.

- *Bladet Tromso and Stensaas* против Норвешка (Апликација бр. 21980/93)¹⁴
- Кои санкции за клеветата би можеле да се применат? Исправка, граѓанска, кривична?

Обучувачите може да изнесат примери од други држави, каде што клеветата е криминализирана. Исто така, тие може да упатат на држави каде што клеветата е декриминализирана.

Обучувачите треба да го објаснат „chilling effect“ или ефектот на одвраќање во однос на граѓанските и на кривичните санкции (случаи *Goodwin против Обединетото Кралство* (Апликација бр. 17488/90)¹⁵, *Eon против Франција* (Апликација бр. 26118/10)¹⁶.

Пред да се даде објаснување, може да биде корисно да се прашаат учесниците «што претставува „chilling effect“?». Ова може да биде направено со помош на техниката на „слободни асоцијации“ кога учесниците им ја кажуваат на обучувачите првата работа што ќе им падне на ум кога ќе го слушнат концептот (на „chilling effect“ во овој случај), а обучувачот ќе го запише тоа на flip chart таблата. Откако ќе завршат асоцијациите, обучувачот ќе ја заокружи дискусијата.

Граѓанска постапка за клеветата (граѓанската клеветата) за ЕСЧП претставува поадекватен лек за заштита на угледот од кривичните санкции. Но и високиот износ на правично обештетување (надомест на штета) досуден во граѓанска постапка може да доведе до „chilling effect“. Случајот

13. Случајот е достапен како сиже на интернет страницата на ЕСЧП

14. Случајот е достапен како сиже на интернет страницата на ЕСЧП

15. Случајот е достапен како сиже на интернет страницата на ЕСЧП

16. Случајот е достапен како сиже на интернет страницата на ЕСЧП

Tolstoy Miloslavsky против Обединетото Кралство (Апликација бр. 18139/91)¹⁷ и *Tešić* против Србија (Апликација бр. 4678/07 и 50591/12). Во контекст на оваа тема, подеднакво е релевантно и прашањето на претходните ограничувања односно забраните (времените мерки).

Обучувачите треба да зборуваат и за „chilling effect“ влијанието кои го имаат санкциите, особено кривичните, но и големите износи на надомест на штета досудени во граѓанските постапки. Влијанието на кривичните санкции за клевета би можело да биде илустрирано преку *Mahmudov and Agazade против Азербејџан*¹⁸. Влијанието врз слободата на изразување, на граѓанските санкции во значителен износ, е илустрирано со случајот *Tolstoy Miloslavsky* против Обединетото Кралство¹⁹. Случајот *Tešić* против Србија и *Filipović* против Србија, исто така може да бидат наведен.

Обучувачите, исто така, може да ја објаснат заканата од претходните ограничувања односно забрани (случај *Observer and Guardian* против Обединетото Кралство²⁰) - веста има краток рок на употреба и сите мерки кои се преземаат спрема новинарите треба да бидат задолжително оправдани. Секој механизам на претходно ограничување мора да подлежи на правната рамка што обезбедува „цврста контрола“ над опсегот на какви било ограничувања што, исто така, претпоставува постоење на ефективен систем на судска контрола за целите на спречување на злоупотреба на овластувањата.

- Што ако новинарот бил лишен од слобода определен временски период? Што ако новинарот употребил тешки зборови во статијата? Што ако во оваа статија новинарот употребил такви зборови: „Дали ќе толерираме такви нечесни, лажливи политички елити? Да го донесеме министерот до главниот плоштад и да го натепаме!!!“

Обучувачите бараат од двајца учесници, еден обвинител и еден судија (контактираат со нив пред обуката), да направат 20-минутна презентација за случаи на примери на поттикнување на насилство на национално и на меѓународно ниво. Посебно внимание треба да им се посвети на одлуките за непокренување на обвинение. Обучувачот им дава збор на обвинителот и на судијата да ги презентираат случаите. Тогаш обучувачите го објаснуваат пристапот на ЕСЧП.

Поттикнување насилство

Ограничувањето на слободата на изразување може да биде во согласност со Конвенцијата ако изразувањето претставува (1) поттикнување на насилство, и (2) ако постои реален ризик дека ова поттикнување може да доведе до насилство, вооружен отпор и/или бунт.

Поттикнувањето насилство може да се јави во писма на читатели објавени во весник, во програми на политички партии, во изјави на политичари, во цитати и во интервјуа со членови на терористички организации или во ТВ-програми.

Обучувачите треба да го воведат концептот на поттикнување на насилство и да се обидат да го дефинираат со давање примери од судската практика. Обучувачите треба да им објаснат на учесниците дека поимот е многу нејасен и дека треба да се оценува од случај до случај.

Обучувачите може да дадат примери за поттикнување насилство, кои биле предмет на оценка од страна на Судот.

- Поттикнување „омраза, одмазда, обвинувања или вооружен отпор“ (случај *Sener* против Турција);

17. Случајот е достапен како сиже на интернет страницата на ЕСЧП

18. Случајот е достапен како сиже на интернет страницата на ЕСЧП

19. Случајот е достапен како сиже на интернет страницата на ЕСЧП

20. Случајот е достапен како сиже на интернет страницата на ЕСЧП

- Поттикнување „насилство, вооружен отпор или вооружен бунт“ (случај Gerger против Турција);
- Изјави „што заговараат интензивирање на вооружена борба, при што се глорифицира војната и се поддржува намерата за борба до последна капка крв“ (случај Özgür Gündem против Турција);
- Изјави кои заговараат употреба на „ножеви и бајонети за справување со политичките опоненти“ (случај Gündüz против Турција).

Во овој контекст види и Османи и др. против РМ, А. бр. 50841/99, одлука од 11 октомври 2001.

Во оценувањето на поттикнувањето насилство Судот зема предвид голем број фактори: (1) место и време на објавувањето (случај *Leroу против Франција*), (2) сатиричен карактер на објавата (случај *Leroу против Франција*), (3) содржина на објавата (случај *Sürek против Турција*, случај *Erdal Taş против Турција*) и (4) идентитетот и професијата на лицето лицето што ги искажува гледиштата (случај *Faruk Temel против Турција*, случај *Demirel* и др. бр. 3 *против Турција*).

Обучувачите треба да направат разлика меѓу терористичката пропаганда и говорот на омраза. Говорот на омраза е многу поширок концепт. Говорот на омраза е јавно изразување на омраза, кое претставува сериозен проблем бидејќи може да создаде атмосфера што е погодна за злосторства од омраза и да поттикне судир од широк обем. Тоа е криминален чин, мотивиран од пристрасност и предрасуди и насочен кон група луѓе поради нивната раса, вера, боја на кожата, пол, итн. Обучувачите може да се повикаат на дефиницијата на ОБСЕ²¹.

ГОВОР НА ОМРАЗА

Дефиницијата на говор на омраза: Препорака бр. R (97)20 на Комитетот на министри за „говорот на омраза“ од 1997.

Анексот кон Препораката укажува дека поимот „говор на омраза“ треба да биде разбран како поим кој ги опфаќа сите форми на изразување кои шират, поттикнуваат, промовираат или оправдуваат расна омраза, ксенофобија, анти-семитизам или други форми на омраза кои се засноваат на нетолеранција, вклучително и: нетолеранција изразена преку агресивен национализам и етноцентризам, дискриминација и непријателство спрема малцинствата, мигрантите и лицата кои имаат имиграционо потекло.

ЕСЧП ја зема оваа дефиниција за говорот на омраза или нејзиното разбирање како говор кој ги опфаќа „сите форми на изразување кои шират, поттикнуваат, промовираат или оправдуваат расна омраза, ксенофобија, анти-семитизам или други форми на омраза кои се засноваат на нетолеранција“ како појдовна основа во сите негови пресуди кои се однесуваат на говорот на омраза.

На пример, во *Gündüz против Турција*, Судот директно упатува на препораката на Комитетот на Министри од 1997, како и на дефиницијата на поимот „говор на омраза“ содржан во истата.

21. Elena Mihajlova, Jasna Bacovska, Tome Shekerdijev, Freedom of Expression and Hate Speech, OSCE, December 2013, available at: <http://www.osce.org/skopje/116608?download=true>

Врз основа на случајот *Norwood* против Обединетото Кралство обучувачите им ја објаснуваат на учесниците применливоста на член 17 од Конвенцијата. Главна цел на член 17 е да спречи поединци или групи со тоталитарни цели да ги искористат во сопствен интерес принципите содржани во Конвенцијата. Ниедна одредба од Конвенцијата не може да се толкува на начин според кој на некоја држава, група или поединец им е дадено право да преземаат активности или да извршат чин со цел да се загрози некое право или слобода предвидено со Конвенција, или ограничување на овие права и слободи во мерка поголема од онаа предвидена во Конвенцијата. Судот ќе го примени овој член во ситуации кога апликантот се жали на повреда на Конвенцијата, меѓутоа кога неговата сопствена активност била во спротивност на целите на Конвенцијата. Обично овој член се применува од Судот во случаи на говор на омраза.

Исто така, обучувачите може да ги информираат учесниците за пристапот на Судот кон Холокаустот и кон другите историски настани. Генерално, случаите што се однесуваат на негирањето на Холокаустот се сметаат за злоупотреба на правото на апликација согласно член 17 од Конвенцијата (на пример, *Kuhnen против Германија* (Апликација бр. 12194/86)).

Во неодамнешниот случај што се однесуваше на оспорување на геноцидот врз Ерменците (*Perinçek против Швајцарија*, Апликација бр. 27510/08), Судот утврди дека казнувањето за зборови со кои се негира геноцидот претставува повреда на членот 10 од Конвенцијата. Судот нагласи дека зборовите што ги употребил *Perinçek* не биле толку остри за да поттикнат омраза, насилство или дискриминација против Ерменците. Освен тоа, настаните се случиле во Швајцарија, која немала никаква врска со историските факти од 1915 година и говорот на *Perinçek* не можел да поттикне директно насилство. Целта на интервенцијата во говорот на *Perinçek* - заштита на јавниот ред, била погрешна. Судот нагласи дека жртвите на геноцидот и нивните наследници треба да бидат заштитени согласно членот 8. Токму нивното сеќавање треба да ја оправда евентуалната интервенција во слободата на изразување.

Листа на релевантната судска пракса на Судот во однос на говорот на омраза е достапна на неговата интернет страница, во англиска верзија

http://www.echr.coe.int/Documents/FS_Hate_speech_ENG.pdf.

Zajednički program Saveta Evrope i Evropske unije
Jačanje pravosudne ekspertize o slobodi izražavanja i medija u Jugoistočnoj Evropi (JUFREX)

Sprovodi Savet Evrope

Program i Përbashkët i Këshillit të Evropës dhe Bashkimit Evropian

Përforcimi i Ekspertizës Gjyqësore për Lirinë e Shprehjes dhe Median në Evropën Juglindore (JUFREX)

I zbatuar nga Këshilli i Evropës

Zajednički program Savjeta Evrope i Evropske unije
Jačanje pravosudne ekspertize o slobodi izražavanja i medija u Jugoistočnoj Evropi (JUFREX)

Sprovodi Savjet Evrope

Program i përbashkët i Këshillit të Evropës dhe Bashkimit Evropian

Përforcimi i ekspertizës gjyqësore mbi lirinë e shprehjes dhe medias në Evropën Juglindore (JUFREX)

Implementuar nga Këshilli i Evropës

Zajednički program Vijeća Evrope i Evropske unije
Jačanje pravosudne ekspertize o slobodi izražavanja i medija u Jugoistočnoj Evropi (JUFREX)

Sprovodi Vijeće Evrope

Заедничка програма на Советот на Европа и на Европската Унија

Зајакнување на судската експертиза за слободата на изразување и за медиумите во Југоисточна Европа (JUFREX)

Спроведена од Советот на Европа

Советот на Европа е водечка организација за човекови права на континентот. Таа опфаќа 47 земји, од кои 28 се членки на Европската унија. Сите земји-членки на Советот на Европа ја потпишаа Европската конвенција за човекови права, договор за заштита на човековите права, демократијата и владеењето на правото. Европскиот суд за човекови права го надгледува спроведувањето на Конвенцијата во земјите-членки.

www.coe.int

Европската Унија е единствено економско и политичко партнерство на 28 демократски европски земји. Неговите цели се мир, просперитет и слобода за своите 500 милиони жители - во повеќе праведен и безбеден свет. За да се постигне ова, земјите-членки на ЕУ имаат воспоставено тела кои ја водат Европската унија и ги донесуваат своите закони. Најважни се Европскиот парламент (кој ги претставува луѓето од Европа), Советот на Европската унија (претставници на националните влади) и Европската комисија (што претставува заеднички интерес на Европската унија).

<http://europa.eu>

EUROPEAN UNION

COUNCIL OF EUROPE

CONSEIL DE L'EUROPE

МОДУЛ 4

ИНТЕРНЕТОТ И СЛОБОДАТА НА ИЗРАЗУВАЊЕ

Reinforcing Judicial Expertise on Freedom of Expression and the Media in South-East Europe (JUFREX)

Funded
by the European Union
and the Council of Europe

EUROPEAN UNION

COUNCIL OF EUROPE

CONSEIL DE L'EUROPE

Implemented
by the Council of Europe

Freedom of Expression and the Media

Training Handbook

© Council of Europe, November 2017

Reinforcing Judicial Expertise on Freedom of Expression and the Media in South-East Europe (JUFREX)

Prepared and published within the scope of the Joint EU/CoE Programme "Reinforcing Judicial Expertise on Freedom of Expression and the Media in South-East Europe" (JUFREX).

The original version of this handbook has been developed under the EU/CoE Joint Project on "Strengthening the Capacity of the Turkish Judiciary on Freedom of Expression" and has been further adapted to the Macedonian context under the Joint Programme "Reinforcing judicial expertise on freedom of expression in South-East Europe (JUFREX) and the cooperation of the Academy for judges and public prosecutors "Pavel Shatev".

The opinions expressed in this work are responsibility of the authors and do not necessarily reflect the official policy of the Council of Europe.

СЛОБОДАТА НА ИЗРАЗУВАЊЕ И МЕДИУМИТЕ

ПРИРАЧНИК ЗА ОБУКА

© Совет на Европа, ноември 2017

Зајакнување на судската експертиза за слободата на изразување и за медиумите во Југоисточна Европа (JUFREX)

Подготвено и издадено во рамки на заедничкиот проект на Европската Унија и Советот на Европа „Зајакнување на судската експертиза за слободата на изразување и за медиумите во Југоисточна Европа (JUFREX)“.

Првичната верзија на овој прирачник беше подготвена во рамки на заедничкиот проект на Европската Унија и Советот на Европа „Зајакнување на капацитетот на турското правосудство за слободата на изразување“ и беше прилагодена на македонскиот контекст во рамки на заедничкиот проект „Зајакнување на судската експертиза за слободата на изразување и за медиумите во Југоисточна Европа (JUFREX)“, во соработка со Академијата за судии и јавни обвинители „Павел Шатев“.

Мислењата изразени во ова дело се одговорност на авторите и не секогаш ги одразуваат официјалните ставови на Советот на Европа.

Содржина

ПРВ ЧЕКОР – ВОВЕД	1
КРШЕЊЕ НА МРАЗОТ	1
ВТОР ЧЕКОР – ИНТЕРВЕНЦИИ ВО СЛОБОДАТА НА ИНТЕРНЕТОТ	2
СТУДИЈА НА СЛУЧАЈ	2
ТРЕТ ЧЕКОТ – ЕВРОПСКИ СТАНДАРДИ	3
ПРЕЗЕНТАЦИЈА	3
КЛУЧНИ КОНЦЕПТИ	3
ОПШТ ПРИНЦИП НА ЕСЧП ВО ОДНОС НА СЛОБОДАТА НА ИЗРАЗУВАЊЕ НА ИНТЕРНЕТ	3
ПРИСТАПОТ ДО ИНТЕРНЕТ КАКО ПРАВО	4
ПРИВАТНОСТА И ИНТЕРНЕТОТ	4
ПОЗИТИВНИ ОБВРСКИ НА ДРЖАВАТА – ЗАКОНОДАВСТВОТО КОЕ ОВОЗМОЖУВА	
ЗАШТИТАТА НА ПРИВАТНОСТА	4
ОДГОВОРНОСТ ЗА ИНТЕРНЕТ АРХИВИТЕ	5
СОГЛАСНО ЧЛЕНОТ 8 ОД КОНВЕНЦИЈАТА	5
ЧЕТВРТИ ЧЕКОР – ПРИМЕНА НА ТЕСТОТ ВО ТРИ ЧЕКОРИ ВО ОДНОС НА СЛОБОДАТА НА ИНТЕРНЕТОТ	7
МЕТОДОЛОГИЈА: ИСПИТУВАЊЕ НА МИСЛЕЊЕТО (АНКЕТА)	7
ОДГОВОРНОСТ ЗА СОДРЖИНИ ГЕНЕРИРАНИ ОД КОРИСНИЦИ	8
“ПРАВО ДА СЕ БИДЕ ЗАБОРАВЕН”	8

Интернетот и слободата на изразување

ПРВ ЧЕКОР

ВОВЕД

Кршење на мразот

Предвидено време: 15 минути

Обучувачите ги прашуваат учесниците со каков вид проблеми се соочиле во нивната работа во врска со Интернетот и која е најпроблематичната област за нив. Обучувачите може да ги запишат одговорите на *flip chart* таблата за да се навратат на нив во текот на обуката.

ВТОР ЧЕКОР

Интервенции во слободата на интернетот

Студија на случај

Предвидено време: 30 минути

Обучувачите ги потсетуваат учесниците на случајот од првиот ден со интернетот и отстранувањето на содржина. Обучувачите ги поставуваат следниве прашања (30 минути):

- Дали може да се отстрани содржината на статијата или да се блокира пристапот до интернет? Дали тоа би била пропорционална мерка?
- Дали би било пропорционално да се отстрани само дел од статијата што се однесува на љубовната афера и да се отстрани фотографијата? Во врска со жалбата на манекенката и во врска со министерот?
- Кои други начини на корекција/исправка може да се предвидат? Што би се случило со статијата откако судот одлучил дека таа е клеветничка? На пример, додавање известување на статијата, дека е во тек постапка за клевета.
- Каква одлука треба да се донесе ако спорната статија се пренесе и на други интернет-страници?

ТРЕТ ЧЕКОТ

Европски стандарди

Презентација

Предвидено време: 45 минути

Тогаш, обучувачите ја започнуваат презентацијата „Слободата на изразување и интернетот“, а презентацијата има цел да ги информира учесниците за развојот во судската практика на ЕСЧП²².

КЛУЧНИ КОНЦЕПТИ

На почетокот на презентацијата обучувачите ги информираат учесниците за тематските области на презентацијата. Потоа обучувачите ја објаснуваат улогата на судиите во развојот на стандардите што се однесуваат на слободата на изразување и на Интернетот.

Новите технологии се менуваат и се развиваат толку брзо, што многу често законодавецот не е во можност да го прилагоди законодавството на нивниот развој. Поради тоа, постои потреба од интервенција од страна на судиите, кои често ќе дејствуваат како оние кои ги поставуваат стандардите. Освен тоа, европската и националните јурисдикции треба заемно да се координираат со цел да се постигне усогласеност.

Општ принцип на ЕСЧП во однос на слободата на изразување на Интернет

Во пресудата *Editorial Board of Pravoye Delo and Shtekel protiv Украина* (Апликација бр. 33014/05), Судот првпат прифати дека членот 10 од Конвенцијата мора да биде толкуван на начин кој на државите им наметнува позитивна обврска да создадат соодветна регулаторна рамка за да обезбедат ефикасна заштита на слободата на изразување на новинарите на Интернет. Оттогаш, Судот ги применува општите принципи кои произлегуваат од судската практика во однос на членот 10, на онлајн-публикациите (на пример, *Renaud против Франција*, Апликација бр.13290/07). Утврдени се посебни правила што се однесуваат на повторено користење на информациите објавени на Интернет од страна на новинарите (види исто така: *Editorial Board of Pravoye Delo and Shtekel protiv Украина*).

22. Power Point презентација во прилог

Пристапот до интернет како право

Судот имаше можност да одлучува за пристапот до Интернет како дел од гаранциите за слободата на изразување во случајот *Ahmet Yildirim против Турција* (Апликација бр. 3111/10) и *Akdeniz против Турција* (Апликација бр. 20877/10). Првиот случај се однесува на судска одлука да се блокира пристапот до различни страници на Google, поради тоа што интернет страницата на едно лице, хостирана од страна на серверите на Google, имало содржини кои го навредувале сеќавањето на Ататурк. Одлуката го блокирала пристапот до сите други страници што ги хостираше сервисот.

Исто така, Судот одлучуваше за пристапот до Интернет од страна на затворениците (*Jankovskis против Литванија*, Апликација бр. 21575/08 и *Kalda против Естонија*, Апликација бр. 17429/10), нагласувајќи дека не треба да постојат ограничувања на интернет-пристапот до веб-страниците на јавните институции, особено ако пристапот до тие веб-страници е неопходен за подготовка на стратегијата на одбрана.

Приватноста и интернетот

Известување за намерата за објавување на информации на интернет.

- *Mosley* против Обединетото Кралство, Апликација бр. 48009/08

Барањето за претходно известување несомнено би влијаело врз политичкото известување и врз сериозното новинарство што бара највнимателен надзор. Различни правни лекови достапни во Обединетото Кралство, кои ја вклучуваа и можноста за изрекување временна мерка на забрана, кога лицето е свесно за намерата за објавување, беа усогласени со меѓународните стандарди вклучувајќи ги и резолуциите на Парламентарното собрание за приватноста и медиумите. Нејаснотијата во однос на тоа како во пракса би функционираше барањето за претходно известување, со оглед на потребата да постои и исклучок во прилог на јавниот интерес, би предизвикала „*chilling effect*“ што може да доведе до ситуација, таквото барање да предизвика повреда на членот 10, особено доколку би требало да се спроведе со казни или со кривични санкции. Од овие причини, со оглед на широкото поле на слободна процена што им се дава на државите при балансирањето на барањата на приватниот живот и слободата на изразување, Судот не утврди повреда на членот 8.

Позитивни обврски на државата – законодавството кое овозможува заштитата на приватноста

- *K.U.* против Финска, Апликација бр. 2872/02

Практичната и ефикасна заштита на апликантот претпоставувала преземање ефикасни чекори за идентификување и прогон на сторителот, односно лицето што ја поставило рекламата. Во овој случај, таква заштита не била обезбедена. Отпочнување на ефикасна истрага било попречено од потребата за соодветно постапување со доверливите податоци, како право кое претежно е. Иако слободата на изразување и доверливоста на комуникациите се од примарно значење и корисниците на телекомуникациските и на интернет-услугите мора да имаат гаранција дека нивната приватност и слободата на изразување ќе бидат почитувани, ваквата гаранција не може да биде апсолутна и

понекогаш мора да попушти пред други легитимни цели, како што е спречувањето безредија или криминал или заштита на правата и на слободите на другите. Задача на законодавецот е да обезбеди таква рамка.

•**Aleksey Ovchinnikov против Russia** (2010): заштитата на приватниот живот и угледот на малолетниците ги оправдува ограничувањата на информациите достапни на интернет иако истите веќе биле во јавниот домен

•**Editions Plon против France** (2004): нема нужна општествена потреба за ограничувањето имајќи предвид дека доверливите податоци веќе се наоѓале на Интернет

Одговорност за интернет архивите

- Times Newspapers бр. 1 и 2, Апликации бр. 3002/03 и 23676/03.

Интернетот игра важна улога во подобрувањето на пристапот на јавноста до вестите и генерално, го олеснува ширењето информации. Судот одлучи дека, откако весникот ќе изгуби случај за клевета, во врска со статија што останува во архивата, тој мора да стави соодветна забелешка на интернет-верзијата, дека статијата била предмет на постапка за клевета. Печатот игра значајна улога преку одржувањето и зачувувањето на архивите, при што периодот на застарување кај споровите за клевета, е наменет да обезбеди тужителите да дејствуваат брзо. Меѓутоа, домашните судови не предложиле целосно одстранување на статиите, па обврската да се додаде известување, во архивскиот материјал на весникот, дека е поведена постапка за клевета во однос на конкретната статија, не претставувало непропорционална интервенција во контекст на членот 10. Врз основа на фактите, не станува збор за непрекината и континуирана одговорност, но постапка за клевета поведена против весникот откако изминало значително време, во отсуство на исклучителни околности, може да предизвика непропорционална интервенција во слободата на печатот.

Согласно членот 8 од Конвенцијата

- *Smolczewski & Węgrzynowski* против Полска, Апликација бр. 33846/07
- Ниту судот ниту медиумите немаат, ниту би можеле да имаат задача да ја пишуваат повторно историјата, преку бришење статии или нивни претходно објавени содржини на Интернет, дури и кога таквите содржини повредуваат нечии права. Интернет-архивите се заштитени со слободата на изразување од членот 10. ЕСЧП нагласува дека интернет-архивите даваат значаен придонес во зачувувањето на вестите и на информациите и ги прават достапни таквите вести и информации. Ваквите архиви се значаен извор во образованието и за истражувањата, особено ако се земе предвид дека се лесно достапни за јавноста и дека се, главно, бесплатни. Иако примарна задача на медиумите во демократија е да бидат „чувари“, тие имаат и секундарна функција - зачувување на вестите што биле објавени претходно и ставање на

таквите вести и статии на располагање на јавните архиви. Одржувањето на интернет-архивите претставува клучен аспект на таквата функција.

Не е непропорционално на некој медиум, кој истовремено води и интернет-архива, да му се наложи да објави соодветна референца или исправка во однос на неговото интернет-издание, ако таква референца или исправка била релевантна за статијата објавена во печатеното издание. Како резултат на тоа, Судот исто така, во врска со овој спор, упатува дека би било релевантно да се дополни статијата со референца на судската пресуда.

ЧЕТВРТИ ЧЕКОР

Примена на тестот во три чекори во однос на слободата на интернетот

Методологија: Испитување на мислењето (анкета)

Предвидено време: 60 минути

Обучувачите треба да ги насочуваат аргументите на учесниците во обуката барајќи од нив да го применат тестот во три чекори.

На крајот од вежбата обучувачите ги прашуваат учесниците дали некој сака да го замени своето место затоа што по дискусијата го сменил своето размислување. Ако и кога лицата ќе ги сменат своите места, од секое лице се бара да ги образложи своите причини за промената.

- Подгответе пет места во просторијата каде ќе се закачат следниве отпечатени изјави: 1. Сосема се согласувам, 2. Се согласувам, 3. Не се согласувам, 4. Воопшто не се согласувам, 5. Јас сум нерешителен;
- На секој од учесниците поделете му ги фактите за случајот (однапред отпечатени) и побарајте да се одлучи за сопствениот став во однос на прашањето;
- Побарајте да одат и да застанат до местото со знакот што одговара на нивниот став;
- Прашајте ги учесниците за причините поради кои застануваат на соодветната позиција, така што ќе побарате од нив да дадат аргументи засновани врз тестот во три точки.

Вежбата е изработена врз основа на следниот случај:

Во *Delfi против Естонија* (Апликација бр. 64569/09), случај во кој Судот требаше да одлучи за витално прашање во врска со одговорноста за коментари дадени (постирани) од страна на читателите на еден интернет портал. Судот сметаше дека не постои повреда на членот 10 од Конвенцијата, со констатација дека одлуките на естонските судови со кои била утврдена одговорност на компанијата - апликант претставуваат оправдано и пропорционално ограничување на слободата на изразување на интернет порталот, особено поради: коментарите (постирани) објавени од корисниците биле екстремни и биле постирани како реакција на статија објавена од апликантот на неговиот

професионално уредуван портал за вести што работел на комерцијална основа.

При сумирање на дискусијата обучувачите треба да се фокусираат на следниве теми:

Одговорност за содржини генерирани од корисници

Извесен број на предмети во врска со одговорноста за содржини генерирани од корисниците неодамна беа пресудени од страна на Судот: Одговорност за коментари на политички блог: *Jezior против Полска* (Апликација бр. 31955/11);

Одговорност за коментари на интернет-страница на НВО: *Magyar Tartalomazolgalatok Egyesulete против Унгарија*, (Апликација бр. 22947/13).

Исто така види: *PHIL* против Шведска (Апликација бр. 74742/14).

“Право да се биде заборавен”

Актуелната правна рамка на ЕУ им дава можност на поединците, податоците во врска со нив да бидат избришани, особено во услови кога не се повеќе потребни. „Правото да се биде заборавен“ го утврди Судот на правдата на ЕУ и е засилено со Општа регулатива за заштита на податоците - General Data Protection Regulation (GDPR). Кога поединец не сака повеќе неговите податоци да бидат предмет на обработка и под услов да не постојат легитимни основи истите да бидат задржани, податоците треба да бидат избришани. Сепак, одделни аспекти не ја вклучуваат примената на „правото да се биде заборавен“, како оние кои задираат во слободата на медиумите. Законодавството на ЕУ содржи определени исклучоци во однос на заштитата на податоците, создадени „исклучиво за новинарски потреби или за целите на артистичкото или литературното изразување“.

Ова има важно влијание врз политиките на пребарувачите, особено на Google. Обучувачите треба да нагласат дека слични случаи може да се јават и на домашно ниво.

Во 2010 година шпански државјанин поднел жалба против шпански весник пред националната Агенција за заштита на податоци и против Google Spain и Google Inc. Тој се жалел дека пребарувањето на објава на Google за аукција на неговата куќа, што тој ја вратил во сопственост, претставува повреда на неговото право на приватност од причина што предметната постапка била завршена пред години и оттука упатувањето на истата било сосема ирелевантно. Тој побарал, прво, од весникот да ги отстрани или да ги измени предметните страници така што неговите лични податоци повеќе да не се појавуваат; и, второ, од Google Spain или од Google Inc. да ги отстранат неговите лични податоци и тие повеќе да не се појавуваат како резултат од пребарување.

Во својата одлука од 15 мај 2014 година Судот на правдата при ЕУ констатирал:

- а) За територијалноста на правилата на ЕУ: Дури и кога физичкиот сервер на компанија што обработува податоци е лоциран надвор од Европа, правилата на ЕУ важат за операторите на пребарувачите ако тие имаат разгранок или подружница во земја-членка на ЕУ што промовира продавање на рекламен простор што го нуди преку пребарувачот;
- б) За применливоста на правилата на ЕУ за заштита на податоци на пребарувачите: Пребарувачите се контролори на личните податоци. Според

тоа, Google не може да избега од својата одговорност пред европските закони кога постапува со личните податоци со тоа што ќе каже дека тоа е пребарувач. Законот на ЕУ за заштита на податоци важи, како што важи и правото да се биде заборавен.

- в) За «правото да се биде заборавен»: Поединци имаат право - под одредени околности - да бараат од пребарувачите да ги отстранат линковите со лични информации за нив. Ова важи кога информацијата не е точна, кога е неадекватна, ирелевантна или претерана за цели на обработка на податоци (став 93 од пресудата).

Судот утврди дека во овој конкретен случај, интервенцијата во правото на лицето на заштита на податоци, не може да биде оправдано само со економскиот интерес на пребарувачот. Во исто време, Судот изречно нагласи дека правото да се биде заборавен не е апсолутно, туку секогаш треба да биде избалансирано во однос на другите основни права, како што е правото на изразување и на медиумите (став 85 од пресудата). Во однос на типот на информацијата што е во прашање, нејзината сензитивност за приватниот живот на поединецот и интересот на јавноста да има пристап до таквата информација, потребна е оценка од случај до случај. Улогата што во јавниот живот ја има лицето што бара бришење, исто така, може да биде релевантна.

По презентацијата обучувачите одржуваат сесија за прашања и одговори што се однесуваат на слободата на изразување и на Интернетот, вклучително и за прашањата на кои сеуште не биле дадени одговори (15 минути).

Zajednički program Saveta Evrope i Evropske unije
Jačanje pravosudne ekspertize o slobodi izražavanja i medija u Jugoistočnoj Evropi (JUFREX)

Sprovodi Savet Evrope

Program i Përbashkët i Këshillit të Evropës dhe Bashkimit Evropian

Përforcimi i Ekspertizës Gjyqësore për Lirinë e Shprehjes dhe Median në Evropën Juglindore (JUFREX)

I zbatuar nga Këshilli i Evropës

Zajednički program Savjeta Evrope i Evropske unije
Jačanje pravosudne ekspertize o slobodi izražavanja i medija u Jugoistočnoj Evropi (JUFREX)

Sprovodi Savjet Evrope

Program i përbashkët i Këshillit të Evropës dhe Bashkimit Evropian

Përforcimi i ekspertizës gjyqësore mbi lirinë e shprehjes dhe medias në Evropën Juglindore (JUFREX)

Implementuar nga Këshilli i Evropës

Zajednički program Vijeća Evrope i Evropske unije
Jačanje pravosudne ekspertize o slobodi izražavanja i medija u Jugoistočnoj Evropi (JUFREX)

Sprovodi Vijeće Evrope

Заедничка програма на Советот на Европа и на Европската Унија

Зајакнување на судската експертиза за слободата на изразување и за медиумите во Југоисточна Европа (JUFREX)

Спроведена од Советот на Европа

Советот на Европа е водечка организација за човекови права на континентот. Таа опфаќа 47 земји, од кои 28 се членки на Европската унија. Сите земји-членки на Советот на Европа ја потпишаа Европската конвенција за човекови права, договор за заштита на човековите права, демократијата и владеењето на правото. Европскиот суд за човекови права го надгледува спроведувањето на Конвенцијата во земјите-членки.

www.coe.int

Европската Унија е единствено економско и политичко партнерство на 28 демократски европски земји. Неговите цели се мир, просперитет и слобода за своите 500 милиони жители - во повеќе праведен и безбеден свет. За да се постигне ова, земјите-членки на ЕУ имаат воспоставено тела кои ја водат Европската унија и ги донесуваат своите закони. Најважни се Европскиот парламент (кој ги претставува луѓето од Европа), Советот на Европската унија (претставници на националните влади) и Европската комисија (што претставува заеднички интерес на Европската унија).

<http://europa.eu>

EUROPEAN UNION

COUNCIL OF EUROPE

CONSEIL DE L'EUROPE

МОДУЛ 5

БЕЗБЕДНОСТ НА НОВИНАРИТЕ

Reinforcing Judicial Expertise on Freedom of Expression and the Media in South-East Europe (JUFREX)

Funded
by the European Union
and the Council of Europe

EUROPEAN UNION

COUNCIL OF EUROPE

CONSEIL DE L'EUROPE

Implemented
by the Council of Europe

Freedom of Expression and the Media

Training Handbook

© Council of Europe, November 2017

Reinforcing Judicial Expertise on Freedom of Expression and the Media in South-East Europe (JUFREX)

Prepared and published within the scope of the Joint EU/CoE Programme "Reinforcing Judicial Expertise on Freedom of Expression and the Media in South-East Europe" (JUFREX).

The original version of this handbook has been developed under the EU/CoE Joint Project on "Strengthening the Capacity of the Turkish Judiciary on Freedom of Expression" and has been further adapted to the Macedonian context under the Joint Programme "Reinforcing judicial expertise on freedom of expression in South-East Europe (JUFREX) and the cooperation of the Academy for judges and public prosecutors "Pavel Shatev".

The opinions expressed in this work are responsibility of the authors and do not necessarily reflect the official policy of the Council of Europe.

СЛОБОДАТА НА ИЗРАЗУВАЊЕ И МЕДИУМИТЕ

ПРИРАЧНИК ЗА ОБУКА

© Совет на Европа, ноември 2017

Зајакнување на судската експертиза за слободата на изразување и за медиумите во Југоисточна Европа (JUFREX)

Подготвено и издадено во рамки на заедничкиот проект на Европската Унија и Советот на Европа „Зајакнување на судската експертиза за слободата на изразување и за медиумите во Југоисточна Европа (JUFREX)“.

Првичната верзија на овој прирачник беше подготвена во рамки на заедничкиот проект на Европската Унија и Советот на Европа „Зајакнување на капацитетот на турското правосудство за слободата на изразување“ и беше прилагодена на македонскиот контекст во рамки на заедничкиот проект „Зајакнување на судската експертиза за слободата на изразување и за медиумите во Југоисточна Европа (JUFREX)“, во соработка со Академијата за судии и јавни обвинители „Павел Шатев“.

Мислењата изразени во ова дело се одговорност на авторите и не секогаш ги одразуваат официјалните ставови на Советот на Европа.

Содржина

ПРВ ЧЕКОР – БЕЗБЕДНОСТА ВО ПРАКСА	1
ДИСКУСИЈА СО СТРУЧНО ЛИЦЕ	1
ВТОР ЧЕКОР – ПОЗИТИВНИ ОБВРСКИ НА ДРЖАВАТА	2
ТЕХНИКА „СТАНИЦА“, ЗАСНОВА НА СТУДИЈА НА СЛУЧАИ	2
ТРЕТ ЧЕКОР – ЗАШТИТА НА АКТИВНОСТИТЕ НА НОВИНАРИТЕ И МЕДИУМИТЕ	8
УСНА ПРЕЗЕНТАЦИЈА, ЕМИТУВАЊЕ НА ПЛАТФОРМАТА ОД ИНТЕРНЕТ	8
ПРИСТАП ДО ИНФОРМАЦИИ	8

БЕЗБЕДНОСТ НА НОВИНАРИТЕ

ПРВ ЧЕКОР

Безбедноста во пракса

дискусија со стручно лице

Предвидено време: 45 минути

Новинар или адвокат што работи на случаи против медиуми може да биде поканет како гостин на сесијата. Гостинот се поканува да одржи краток говор за проблемите со кои се соочува и да даде примери за спроведени истраги против медиуми. Од гостинот би се побарало да се фокусира на заштитата на изворите, на претресите во издавачки куќи, на заплenuвањето материјали и на обезбедувањето на демонстрации/протести.

ВТОР ЧЕКОР

Позитивни обврски на државата

Техника „станица„ заснова на студија на случаи

Предвидено време: 60 минути

Обучувачите ги делат учесниците на три групи што треба да работат заедно. Тие им ги објаснуваат на учесниците целта и правилата на вежбата.

Секоја од групите ќе добие случај за дискусија²³. Дискусијата треба да се води писмено.

Панелот учесници ќе разговара за случајот (90 минути). Од секоја група се бара да одговори на следниве прашања:

- Какви обврски има државата во таков случај?
- Кој член од Конвенцијата би бил применлив?
- Како полициски службеник може да знае дека тој е новинар? Дали новинарите треба да се бидат видливи, на пример, со носење посебни кошули?
- Зошто на новинарите им е потребно да биде разјаснет нивниот случај?

Откако групите ќе завршат со своите дискусии, членовите на другите групи одат наоколу и во писмена форма ги коментираат наодите на другите групи. Овој дел не смее да биде подолг од 20 минути.

Членовите на секоја група даваат извештај пред сите членови, читајќи ги и коментарите што ги дале другите групи.

23. Обучувачите треба да ги отпечатат 3-те случаи за да ги поделат на учесниците

Случај 1

Заснован врз случајот Najafli против Azerbaijan:

Апликантот С., роден во 1967 бил новинар и главен уредник на весникот В.

На 9 октомври 2005 година тој бил пратен да известува за неодобрен демонстрации, организирани од опозициски партии. Во текот на растурањето на демонстрантите од страна на полицијата, господин С. и неговите колеги биле претепани и се здобиле со разни повреди. Според апликантот, тој им кажал на полициските службеници дека е новинар и побарал од нив да запрат. Потоа бил удрен по главата и изгубил свест.

На 26 октомври 2005 година господин С. добил медицинска потврда со дијагноза затворена краниocereбрална траума, контузија и оштетување на мекото ткиво на темето на главата. На 9 ноември 2005 година надлежното полициско одделение повело кривична постапка против предметните полициски службеници, која потоа била префрлена во обвинителството – потоа случајот бил преквалификуван од нанесување на телесна повреда во попречување на законска професионална активност на новинар.

Кога бил испрашуван на 12 јануари 2006 година, господин С. кажал дека бил тепан со палки од група полицајци додека ги набљудувал демонстрациите. Исто така, тој приложил фотографија од началникот на полицијата задолжен за растурање на демонстрантите (А.В.), кој бил забележан на местото на настанот. Други двајца новинари што сведочеле за инцидентот ја потврдиле верзијата на настаните што ја понудил господинот С.

Според Владата, истражителот наредил форензичка истрага. Меѓутоа, Судот не добил никакви дополнителни докази во тој поглед, а апликантот навел дека не бил информиран за таква одлука.

На 9 март 2006 година откако А.В. негирал учество во нападот врз господинот С., истражителот на надлежното обвинителство донел одлука со која ја суспендирал кривичната постапка додека не бидат идентификувани сторителите одговорни за телесните повреди. Апликантот се жалел на прекинувањето на истрагата, но без успех. Неговата жалба била одбиена на 13 јуни 2006 година. Граѓанската тужба поднесена од господинот С., во која тој побарал надомест на штета, исто така, била одбиена врз основа на тоа што тој не успеал да ги идентификува тужените поединечно.

Случај 2

Заснован врз Tekin против Турција²⁴:

А. бил вработен како новинар во весникот Ш. Во февруари 1993 година бил во посета на своето семејство во селото У. и тогаш новинарот бил уапсен од жандарми под команда на офицерот Н.Н, под сомнение дека ѝ се заканувал на селската стража и бил однесен во седиштето на жандармеријата во Д. Во Д. бил држен до 19 февруари 1993 година.

А. тврдел дека додека бил во притвор го чувале во ќелија без светлина, кревет или ќебиња, на температура под нулата и му давале само леб и вода. Исто така, го држеле со заврзани очи.

24. Случајот е достапен како сиче на интернет страницата на ЕСЧП

А. изјавил и дека бил напаѓан од страна на жандармите додека бил во ќелијата, вклучително и од страна на офицерот Н.Н. Тој навел дека би умрел од студ ако не им се дозволено на неговите тројца браќа да влезат во неговата ќелија ноќта на 18 февруари и да го завиткаат со дополнителна облека.

Утрото на 19 февруари 1993 година апликантот бил однесен во седиштето на жандармеријата на Округот Д. Тој бил ослободен истиот ден. Текин навел дека бил мачен во Д., така што бил полеван со студена вода, му биле давани електрични шокови и бил тепан, со цел да го натераат да потпише признание. Тој тврдел дека командантот на жандармеријата на Округот, М.М., му се заканувал со смрт ако се врати во тој крај.

Случај 3

Заснован врз Kemal Kiliç против Турција:

К.К. бил новинар во весникот О. К.К., кој не бил женет, живеел со својот татко во селото П, во близина на С. Покрај тоа што работел како новинар, тој бил член и на Асоцијацијата за човекови права на С.

На 23 декември 1992 година К.К. пратил до гувернерот на С, соопштение за медиумите. Во него било наведено дека до претставникот на компанијата, која вршела дистрибуција на О., и до возачот и сопственикот на такси-возилото што се користело за дистрибуција биле упатени смртни закани. Во соопштението било наведено дека е познато дека лица што работат за О. биле напаѓани или убивани, како и дека лицата што се вклучени во продажбата и во дистрибуцијата на весникот биле исто така жртва на пожари и на напади.

Бил споменат и фактот дека во други провинции на југоистокот, органите за безбедност ги штитат канцелариите, вработените и дистрибутерите. К.К. побарал да се преземат мерки за заштита на безбедноста на луѓето што работат во канцеларијата во С., вклучувајќи го и него самиот, уште еден новинар и дистрибутерот на весникот и возачот.

На 11 јануари 1993 година К.К. објавил соопштение за медиумите во кое истакнал дека нападите против лицата вклучени во продажбата и во дистрибуцијата на О. во С. продолжуваат, наспроти барањата за преземање итни мерки за заштита. Биле дадени детали за подметнат пожар на продажното место на весникот на 5 јануари 1993 година и на друго продажно место на 10 јануари 1993 година.

Во соопштението за медиумите, гувернерот бил критикуван поради необезбедување безбедна дистрибуција на весникот и бил повикан заедно со полицијата да ги исполни своите должности. По пријава од гувернерот, К.К. бил обвинет за навреда на гувернерот преку објавување и дистрибуција на соопштението за јавност. Тој бил уапсен и однесен во притвор во Дирекцијата за безбедност во С. на 18 јануари 1993 година и бил ослободен истиот ден.

Околу 17 часот на 18 февруари 1993 година К.К. ја напуштил канцеларијата на весникот во центарот на С. и тргнал накај автобуската станица. Околу 17.30 часот го фатил автобусот на линија С. до А. Пред да стигне на раскрсницата на главниот пат автобусот бил претстигнат од бело возило од марката „Рено“, кое свртело на селскиот пат, се свртело и паркирало, со изгасени светла. Околу 18.20 часот автомобилот го забележал ноќниот чувар на блиското градилиште. К.К. бил единствениот патник што излегол од автобусот кога застанал на раскрсницата. Тој продолжил по патот кон селото. Чуварот слушнал караница и повик за помош, по што следувале два истрела. Инцидентот им бил пријавен на жандармите кои

брзо пристигнале на местото на настанот. Таму било пронајдено телото на К.К., со две рани од куршуми во главата.

И покрај барањата од весникот весникот и семејството, истрагата во случајот била прекината. Многу докази од случајот укажувале на веројатност дека органите за безбедност на државата биле вмешани во убиството. Меѓутоа, истражните органи не ги зеле предвид доказите.

Како резиме на дискусијата, обучувачите може да се повикаат на одлуката на Уставниот суд У.бр. 27/2013 од 16.04.2014, која го споменува концептот на позитивна обврска.

Обучувачите ги споделуваат со учесниците констатциите на ЕСЧП. Судот констатирал дека употребата на сила била „непотребна, претерана и неприфатлива“. Исто така, Судот зазел став дека секоја мерка што ги спречува новинарите да ја вршат својата работа може да покрене прашање од аспект на членот 10 од Конвенцијата. Апликантот новинар во случајот *Najafli* против Азербејџан на градите носел службен беџ за идентификација (ознака дека е новинар) и им укажал на полициските службеници дека е новинар. Според тоа, примената на прекумерна сила додека тој ги вршел своите професионални должности, исто така, се смета за повреда на членот 10 од Конвенцијата (без оглед дали кај полицијата постоела намера да ги попречува професионалните активности на новинарот).

Останата релевантна судска пракса на ЕСЧП:

- *Özgür Gündem* против Турција (Апликација бр. 23144/93)²⁵
- *Dink* против Турција (Апликација бр. 2668/07, 6102/08, 30079/08, 7072/09 и 7124/09)²⁶
- *Gongadze* против Украина (Апликација бр. 34056/02)²⁷

Новинарите за време на демонстрации

Државите меѓудругото, треба да обезбедат посебна заштита за новинарите за време на демонстрации и протести. Новинарите што известуваат за демонстрации треба да бидат сместени во посебен дел. Новинарите треба да ги почитуваат одлуките на полицијата што го обезбедува настанот.

Pentikainen против Финска²⁸, (лишување од слобода и осуда на новинар поради непочитување на полициските наредби за време на демонстрации: нема повреда на членот 10; Апликација бр. 11882/10): фактот дека апликантот бил новинар не му дава за право превлегиран или различен третман во однос на останатите лица затечени на местото.

“Новинарот мора да биде свесен дека тој или таа го прифаќа ризикот да биде изложен на правни санкции, вклучително и оние од кривична природа, во случај на непочитување на законска наредба, издадена од, *inter alia*, полицијата”.

25. Превод на српски јазик е достапен на HUDOC

26. Превод на српски јазик е достапен на HUDOC

27. Превод на хрватски јазик е достапен на HUDOC

28. Превод на хрватски и македонски јазик достапен на HUDOC

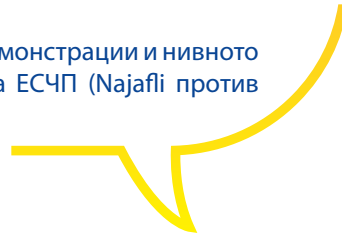
Сепак, Судот нагласува дека “ваквиот заклучок мора да се гледа во контекст на специфичните околности на конкретниот предмет, имајќи ја должно предвид потребата да се одбегнува попречување на улогата на медиумите на “куче -чувар” (§ 114).

Selmani и др. против „поранешната југословенска Република Македонија“ (присилно одстранување на новинарите од галеријата во националниот парламент додека известувале за парламентарната дебата: повреда на членот 10, Апликација бр. 67259/14): Отсуство на реална опасност; Улогата на медиумите како кучиња –чувари, особено “кога новинарите го остваруваат своето право на пренесување на информации до јавноста во врска со однесувањето на избраните претставници во Парламентот и за начинот на кој органите се справуваат со нередите за време на седниците на Парламентот”.

Како што е прецизирано во меѓународните документи, особено во Водичот за безбедност на новинарите на ОБСЕ, новинарите треба да бидат видливи во текот на демонстрациите, така што ќе бидат означени со ленти на главата.

Употребата на сила против новинарите за време на протести и демонстрации и нивното лишување од лобода е забрането согласно судската пракса на ЕСЧП (Najafli против Азербејџан, бр.2594/07).

Членот 3 од Конвенцијата инкорпорира обврска на властите да спречат и да истражат малтретирање (еквивалентно на обврските за кои е дискутирано погоре во однос на правото на живот). Така, слично на барањата од член 2 од Конвенцијата, постои обврска сериозните наводи на малтретирање да се истражат темелно и ефикасно.

Основни барања на ефикасната истрага во врска со безбедноста на новинарите:

надлежните органи мора да дејствуваат по сопствена иницијатива откако ќе дојдат до релевантни сознанија (со други зборови, тие не треба да бараат иницијатива од некој близок роднина за да поведат истрага);

истрагата мора да биде независна од лицата што се инволвирани во настаните;

истрагата мора да биде ефикасна во смисла да биде во можност да доведе до одлука за тоа дали применетата сила била или не била оправдана и до идентификување и казнување на одговорните. Властите мора да ги преземат сите разумни чекори за да обезбедат докази што се однесуваат на инцидентот. Каков било недостаток во истрагата што ја поткопува нејзината способност за утврдување на причината за смртта или за откривање на одговорните лица, било да се директни извршители или да се лица што нарачале и организирале извршување на кривично дело, ќе носи ризик од непочитување, односно повреда на овој стандард;

постои барање за навременост и разумна експедитивност;

мора да постои ефикасен пристап за жалителот до истражната постапка; и

мора да постои елемент на јавен надзор врз истрагата или врз нејзините резултати, што ќе биде доволен да обезбеди одговорност во пракса, да ја одржи довербата на јавноста во однос на тоа дека надлежните институции го почитуваат владеењето на правото и да се спречи каква било појава на соучество во или толеранција на незаконски акти.

ТРЕТ ЧЕКОР

Заштита на активностите на новинарите и медиумите

Усна презентација, емитување на платформата од Интернет

Предвидено време: 45 минути

Обучувачите ја презентираат Платформата на Советот на Европа за слобода на изразување за унапредување на заштитата на новинарството и на безбедноста на новинарите, објаснувајќи ги главните цели на Платформата: да обезбедува информации за нападите, притисоци врз новинарите, мониторинг на националното законодавство, мониторинг на одговорот од државите институции на нападите.

Обучувачите презентираат неколку примери на меѓународни стандарди за заштита на печатот, упатувајќи на следниве документи на Советот на Европа:

Резолуција на Парламентарното собрание на Советот на Европа 2141 (2017)1, 24 јануари 2017 за нападите на новинарите и медиумската слобода во Европа

19. Собранието е известно дека понекогаш новинарите се таргетирани од страна на полициските акции за време на насилни демонстрации. Органите надлежни за спроведување на законот може да ги спречат таквите демонстрации и да им наредат на новинарите да го напуштат местото, како што физичкиот интегритет тие новинари и нивната опрема мора да бидат почитувани. Медиумите не смеат да бидат попречувани за таквите демонстрации, кои се прашање од јавен интерес во демократското општество.

Препорака на Комитетот на Министри на Советот на Европа Res 2016/4 за заштита на новинарството и безбедноста на новинарите и останатите актери во медиумскиот простор

“Алармантно е и неприфатливо што новинарите и останатите актери во медиумскиот простор во Европа се повеќе се предмет на закани, напади, следење, заплашување, арбитрерно лишување од слобода, физички се напаѓани, мачени, па дури и убивани поради нивната истражувачка работа, мислење или известување, особено кога нивната работа се фокусира на злоупотребата на власта, корупцијата, повредата на човековите права, криминалните активности, тероризмот или фундаментализмот. Овие злоупотреби и ваквиот криминал екстензивно се документираат во респектирани извештаи кои ги објавуваат медиумите, невладините организации и бранителите на човековите права”

ПРЕПОРАКА бр. R (2000) 7 на КОМИТЕТОТ НА МИНИСТРИ за правата на новинарите да не ги откриваат изворите на информации,

Декларација на Комитетот на министри за заштита на новинарството и безбедноста на новинарите и останатите актери во медиумскиот простор, усвоена на 30 април 2014, Резолуција 2035 (2015) на Парламентарното собрание на Советот на Европа

Препорака 2062 (2015) Заштита на безбедноста на новинарите и на медиумската слобода во Европа

Член 10 од Конвенцијата и судската пракса на ЕСЧП.

Судот констатирал дека секоја мерка која ги спречува новинарите да ја вршат својата работа може да покрене прашања од аспект на членот 10 од Конвенцијата, имајќи предвид дека тие ја отежнуваат работата на новинарите.

Како пример, инструкторите може да упатат на посебното поглавје од Препораката 2062 (2015) посветено на Турција и да ги истакнат недостатоците, особено примерот на притисок извршен на 11 јуни 2011 година од регулаторната агенција за електронски медиуми RTUK (Висок одбор за радио и телевизија) врз Ulusal TV, Halk TV, EM TV и Sem TV да не емитуваат репортажи од демонстрациите бидејќи тоа може да предизвика насилство. Како одговор на тоа, голем број телевизиски канали прекинаа да емитуваат репортажи за настаните.

Обучувачите го дефинираат поимот новинар согласно домашното законодавство и домашната судска пракса и според дефиницијата на Советот на Европа во Препораката бр. R (2000) 7 на Комитетот на министри за правата на новинарите да не го откриваат изворот на информации - „Физичко или правно лице што редовно или професионално е ангажирано во собирањето и во ширењето на информации во јавноста преку какво било средство за масовна комуникација“.

Пристап до информации

Во случајот **Goodwin** против Обединетото Кралство (27 март 1996, Апликација бр. 28957/95) ЕСЧП ја призна заштитата на изворот како основен предуслов за слободата на печатот: “Без такавата заштита изворите може да бидат одвратени од помагањето на печатот во информирањето на јавноста за прашањата од јавен интерес”.

In the case of **Dammann** против Швајцарија (Апликација бр. 77551/01)²⁹ Судот сметаше дека постои повреда на членот 10 од Конвенцијата поради осуда на новинар за поттикнување административен помошник од јавното обвинителство да открие доверливи податоци.

Помошникот ги проследил податоците што се однесувале на казнената евиденција на осомничено лице за спектакуларен грабеж. Со казнувањето на новинарот во овој случај, преземен е чекор пред објавувањето и таквата казна веројатно ќе ги одврати новинарите да придонесуваат во јавните дискусии за прашањата што влијаат врз животот во заедницата. Веројатно, со тоа се попречува улогата на печатот како давател (провајдер) на информации и јавен чувар. Освен тоа, не била направена никаква штета во однос на правата на засегнатите лица, затоа што новинарот самиот одлучил да не ги објави предметните податоци.

Во вакви околности, Судот сметаше дека осудата на Dammann не е разумно пропорционална со остварувањето на предметната легитимна цел, имајќи го предвид интересот на демократската јавност за обезбедување и одржување на слободата на печатот. Правото на слобода на информирање според член 10 од Конвенцијата, всушност, е толкувано како забрана на владите да ги ограничуваат лицата да добиваат информации што други сакаат или се подготвени да ги дадат.

Исто така, Судот ја препознава важноста на правото на новинарите за пристап до информации:

- (i) Собирањето информации е основен подготвителен чекор во новинарството и тој е нераскинлив, заштитен дел на слободата на печатот;
- (i) Пречки што го попречуваат пристапот до информации од јавен интерес може да ги обесхрабрат оние што работат во медиумите или во поврзани области да се занимаваат со такви работи. Како резултат на тоа, можеби, тие повеќе нема да бидат во можност да ја играат својата витална улога на „јавен чувар“ и нивната способност да обезбедат точни и сигурни информации може да биде негативно погодена;
- (i) Законот не може да дозволи арбитражни ограничувања што може да попримат форма на индиректна цензура во случај властите да создаваат пречки за собирање на информации. На учесниците може да им биде даден како пример случајот *Társaság a Szabadságjogokért* против Унгарија, со упатување на Модулот 1, каде што беше претставен концептот за пристап до информации³⁰.

29. Случајот е достапен како сиже на интернет страницата на ЕСЧП

30. Случајот е достапен како сиже на интернет страницата на ЕСЧП

Останати примери од судската прака: (заклучок: повреда на членот 10)

- Roemen and Schmit против Луксембург, 25 февруари 2003
- Ernst and others против Белгија, 15 јули 2003
- Voskuil против Холандија, 22 ноември 2007
- Tillack против Белгија, 27 ноември 2007 (осомничен новинар за давање поткуп на службеник на ЕУ, повреда на обврската за чување тајна при истрага (OLAF); претреси и конфискација (комјутери, документи, мобилни телефони)
- Правото на новинарот да не го открива неговиот/нејзиниот извор не може да се смета за привилегија која се дава или одзема зависно од законитоста или незаконитоста на нивниот извор, туку е дел од правото на информираност, и треба да се третира со исклучителна претпазливост.
- Постапки против новинари врз основа на «бледи и нејасни озборувања». Претреси/ конфискација: непропорционални мерки. Повреда на членот 10
- Financial Times против Обединетото Кралство, 15 декември 2009
- Sanoma Uitgevers B.V. против Холандија (GC), 14 септември 2010

Правото на заштита на новинарскиот извор треба да биде обезбедено со доволно процесни гаранции, вклучително и гаранцијата ex ante надзор од страна на суд или друго независно и непристрасно тело кое може да одлучува, пред полицијата или обвинителството да имаат пристап до информациите кои се во можност да го откријат изворот.

- Martin и др. против Франција, 12 април 2012
- Ressiot и др. против Франција, 28 јуни 2012
- Telegraaf Media (..) против Холандија, 22 ноември 2012
- St. Paul Luxembourg SA против Луксембург, 18 април 2013
- Nagla против Латвија, 16 јули 2013
- Görmüş и др. против Турција, 19 јануари 2016

Претрес во простории на медиум како дел од истрага за кривично дело поради протекување на доверливи информации. ЕСЧП: интервенцијата може да има сериозен одвраќачки ефект (chilling effect) во однос на останатите новинари или укажувачи и може да ги обесхрабри од пријавувањето на било какво незаконито постапување од страна на јавните власти! Одземањето, враќањето и чувањето на компјутерските податоци, со цел идентификување на укажувачите од јавниот сектор, било непропорционална интервенција од страна на државните институции.

***

Заштитата на новинарите и улогата на медиумите вклучува заштита на собирањето на информации

- Haldimann против Швајцарија: Употреба на скриена камера
- Damman против Швајцарија: Прибирањето информации е основниот подготвителен чекор во новинарството и претставува нераскинлив дел на слободата на изразување, кој исто така е предмет на заштита
- Selmani и др. против „поранешната југословенска Република Македонија“

***

Општа **‘позитивна’ обврска** на државите членки членки да даваат релевантни информации и/или да обезбедат пристап до службените документи во врска со прашања од јавен интерес?

Да, според националното законодавство, меѓународното право, а и според законодавството на ЕУ+ членот 42 од Повелбата на ЕУ (Институциите на ЕУ)

Но не како право од (членот 10) ЕКЧП

Членот 10 не го покрива правото на пристап до документите на јавните власти.

Членот 8 – само во многу специфични случаи на лични податоци или информации во врска со приватниот живот на апликантот. Членот 6 – во врска со правото на фер судење

Од **2009, ЕСЧП применува нов пристап**. ЕСЧП го гарантира, но не како самостојно, правото на пристап до информации, но кога пристапот до информации е инструмент на правото да се примаат и даваат информации од јавен интерес, одбивањето на барањето од страна на новинар, НВО или друг «јавен куче-чувар» претставува повреда на членот 10.

Во некои случаи е констатирана повреда на членот 10.

Társaság a Szabadságjogokért против Унгарија: Барање на документ од страна на Hungarian Civil Liberties Union (Унгарската унија за граѓански слободи).

Се одесува на барање за пристап до документ со барање од страна на пратеник во врска со предмет предмет кои бил во те пред Уставниот суд во врска со измени на Кривичниот законик во врска со прашања кои се однесуваат на кривичните дела во врска со психотропните супстанции

Youth Initiative for Human Rights против Србија: ЕСЧП потврди дека изразот „слобода да се примаат информации,“ го опфаќа правото на пристап до информации.

НВО побарала од безбедносните служби на Србија податоци за определени факти во врска со мерката на следење на електронските комуникации од страна на соодветната служба односно Агенција. Агенцијата одбила да ги даде бараните податоци. **ПОВРЕДА** на членот 10. Судот и нареди на Србија да обезбеди, во рок од три месеци, безбедносните служби на Србија да и ги дадат на увид бараните информации на НВО-апликант.

Roșianu против Романија: Roșianu како новинар бил вклучен во законско прибирање на информации за прашање од значење за јавноста и доброто управување од страна на властите.

Собирањето информации е основен подготвителен чекор во новинарството и е нераскинлив дел од сободата на печатот, кој ужива заштита. Судот заклучил дека надлежните власти на Романија не понудиле доволно аргументи кои ќе покажат дека интервенцијата во правото на апликантот на пристап до документите било предвидено со закон, или дека истата се стремела кон остварување на една или повеќе легитимни цели.

Guseva против Бугарија: ЕСЧП го потврди својот понов став дека членот 10 може да се искористи за да се оспори одбивањето да се даде пристап до информации на новинар или НВО за прашање од јавен интерес (*in casu*: третманот на животните скитници/права на животните). Улогата на јавни кучиња –чувари на медумите или НВО. Одбивањето од страна на градоначалникот да обезбеди информации ја попречило подготвителната

фаза на процесот на информирање на јавноста, и од овие причини го поткопало правото да дава односно споделува информации.

!!! **Magyar Helsinki Bizottság** против Холандија: Победа за правото на пристап до информации во Европа.

Пристапот до информации согласно членот 10 признаено, но ограничено. Не претставува право кое може да биде самостојно истакнато (условено е) и признаено под следниве услови:

- - само ако бараните информации се инструмент на слободата на изразување
- - само ако бараните информации го задоволуваат тестот на јавен интерес
- + Важна околност доколку барањето е поднесено од страна на новинар, НВО, истражувачи, популарни блогери или други “јавни кучиња-чувари”
- + важна околност е дали бараните информации или документација се “готови и достапни” (Bubon против Русија)

Zajednički program Saveta Evrope i Evropske unije
Jačanje pravosudne ekspertize o slobodi izražavanja i medija u Jugoistočnoj Evropi (JUFREX)

Sprovodi Savet Evrope

Program i Përbashkët i Këshillit të Evropës dhe Bashkimit Evropian

Përforcimi i Ekspertizës Gjyqësore për Lirinë e Shprehjes dhe Median në Evropën Juglindore (JUFREX)

I zbatuar nga Këshilli i Evropës

Zajednički program Savjeta Evrope i Evropske unije
Jačanje pravosudne ekspertize o slobodi izražavanja i medija u Jugoistočnoj Evropi (JUFREX)

Sprovodi Savjet Evrope

Program i përbashkët i Këshillit të Evropës dhe Bashkimit Evropian

Përforcimi i ekspertizës gjyqësore mbi lirinë e shprehjes dhe medias në Evropën Juglindore (JUFREX)

Implementuar nga Këshilli i Evropës

Zajednički program Vijeća Evrope i Evropske unije
Jačanje pravosudne ekspertize o slobodi izražavanja i medija u Jugoistočnoj Evropi (JUFREX)

Sprovodi Vijeće Evrope

Заедничка програма на Советот на Европа и на Европската Унија

Зајакнување на судската експертиза за слободата на изразување и за медиумите во Југоисточна Европа (JUFREX)

Спроведена од Советот на Европа

Советот на Европа е водечка организација за човекови права на континентот. Таа опфаќа 47 земји, од кои 28 се членки на Европската унија. Сите земји-членки на Советот на Европа ја потпишаа Европската конвенција за човекови права, договор за заштита на човековите права, демократијата и владеењето на правото. Европскиот суд за човекови права го надгледува спроведувањето на Конвенцијата во земјите-членки.

www.coe.int

Европската Унија е единствено економско и политичко партнерство на 28 демократски европски земји. Неговите цели се мир, просперитет и слобода за своите 500 милиони жители - во повеќе праведен и безбеден свет. За да се постигне ова, земјите-членки на ЕУ имаат воспоставено тела кои ја водат Европската унија и ги донесуваат своите закони. Најважни се Европскиот парламент (кој ги претставува луѓето од Европа), Советот на Европската унија (претставници на националните влади) и Европската комисија (што претставува заеднички интерес на Европската унија).

<http://europa.eu>

EUROPEAN UNION

COUNCIL OF EUROPE

CONSEIL DE L'EUROPE

МОДУЛ 6

СЛОБОДАТА НА ИЗРАЗУВАЊЕ И ДОБРОТО СПРОВЕДУВАЊЕ НА ПРАВДАТА

Reinforcing Judicial Expertise on Freedom of Expression and the Media in South-East Europe (JUFREX)

Funded
by the European Union
and the Council of Europe

EUROPEAN UNION

COUNCIL OF EUROPE

CONSEIL DE L'EUROPE

Implemented
by the Council of Europe

Freedom of Expression and the Media

Training Handbook

© Council of Europe, November 2017

Reinforcing Judicial Expertise on Freedom of Expression and the Media in South-East Europe (JUFREX)

Prepared and published within the scope of the Joint EU/CoE Programme "Reinforcing Judicial Expertise on Freedom of Expression and the Media in South-East Europe" (JUFREX).

The original version of this handbook has been developed under the EU/CoE Joint Project on "Strengthening the Capacity of the Turkish Judiciary on Freedom of Expression" and has been further adapted to the Macedonian context under the Joint Programme "Reinforcing judicial expertise on freedom of expression in South-East Europe (JUFREX) and the cooperation of the Academy for judges and public prosecutors "Pavel Shatev".

The opinions expressed in this work are responsibility of the authors and do not necessarily reflect the official policy of the Council of Europe.

СЛОБОДАТА НА ИЗРАЗУВАЊЕ И МЕДИУМИТЕ

ПРИРАЧНИК ЗА ОБУКА

© Совет на Европа, ноември 2017

Зајакнување на судската експертиза за слободата на изразување и за медиумите во Југоисточна Европа (JUFREX)

Подготвено и издадено во рамки на заедничкиот проект на Европската Унија и Советот на Европа „Зајакнување на судската експертиза за слободата на изразување и за медиумите во Југоисточна Европа (JUFREX)“.

Првичната верзија на овој прирачник беше подготвена во рамки на заедничкиот проект на Европската Унија и Советот на Европа „Зајакнување на капацитетот на турското правосудство за слободата на изразување“ и беше прилагодена на македонскиот контекст во рамки на заедничкиот проект „Зајакнување на судската експертиза за слободата на изразување и за медиумите во Југоисточна Европа (JUFREX)“, во соработка со Академијата за судии и јавни обвинители „Павел Шатев“.

Мислењата изразени во ова дело се одговорност на авторите и не секогаш ги одразуваат официјалните ставови на Советот на Европа.

Содржина

ПРВ ЧЕКОР- ВОВЕД ВО КОНЦЕПТОТ	1
НАСОЧЕНА ДИСКУСИЈА	1
ВТОР ЧЕКОР – НОРМАТИВНА РАМКА ВО НАЦИОНАЛНОТО И ВО МЕЃУНАРОДНОТО ПРАВО	2
ПРЕЗЕНТАЦИЈА	2
ТРЕТ ЧЕКОР – ПРИМЕНА НА ПРАВНИТЕ СТАНДАРДИ	19
СТУДИЈА НА СЛУЧАЈ ЗА НЕОПХОДНОСТА НА ОГРАНИЧУВАЊЕТО	19

СЛОБОДАТА НА ИЗРАЗУВАЊЕ И ДОБРОТО СПРОВЕДУВАЊЕ НА ПРАВДАТА

ПРВ ЧЕКОР

Вовед во концептот

насочена дискусија

Предвидено време: 30 минути

Обучувачот им дели на учесниците примерок од напис посветен на судска постапка во кој има многу грешки. Обучувачите треба да пронајдат и подготват такви написи.

Учесниците го добиваат написот и имаат време да го прочитаат, а потоа обучувачот ги повикува да дискутираат за грешките и за непрецизните формулации. Обучувачот ги запишува грешките и непрецизните формулации на табла.

Обучувачот ги прашува учесниците кои прашања и проблеми може да произлезат кога овие два принципа се засегнати и ги прибележува на хартија за *flip chart* табла.

Обучувачот се обидува од учесниците да добие мислења за следново:

- авторитетот и независноста на судството;
- слободата на изразување на судиите;
- слободата на изразување на адвокатите во судницата и надвор од неа;
- известувањето за судските постапки;
- презумпцијата на невиност;
- објавувањето доверливи информации.

ВТОР ЧЕКОР

Нормативна рамка во националното и во меѓународното право

Презентација

**Предвидено време: 60 или 120 минути,
во зависност од времето на располагање.**

Опција 1 - презентација без дискусии за случаите (60 мин.)

Опција 2 - презентација + кратки дискусии за случаите (120 мин.)

Обучувачите ги информираат учесниците за националната и за меѓународната рамка. Со цел презентацијата да биде поинтерактивна, на почетокот на презентацијата обучувачите може да постават прашања за различни делови од материјалот, на пример: Дали знаете некој пример од од судската пракса во врска со авторитетот на судството? Дали знаете некои стандарди кои се однесуваат на слободата на изразување на адвокатот во текот на судењето?

Во текот на презентацијата обучувачите ги презентираат околностите на случајот и иницираат кратка дискусија, со покана до учесниците да ги споделат своите мислења/ заклучоци за неопходноста за ограничување на слободата на изразување. Откако двајца-тројца учесници ќе ги споделат своите гледишта, обучувачите ја затвораат дискусијата, го презентираат заклучокот на Судот посочувајќи ги принципите што се применети од Судот.

НАЦИОНАЛНА РАМКА

Согласно членот 8 став 1 алинеја 4 од Уставот, поделбата на државната власт на законодавна, извршна и судска е една од темелните вредности на уставниот поредок на државата. Амандманот XXV на Уставот, со кој се заменува член 98 од Уставот, предвидува дека судската власт ја вршат судовите, кои се самостојни и независни (став

1 и 2). Судиите се избираат без ограничување на траењето на мандатот (член 99 став 1 од Уставот). Согласно точка 1 од Амандманот XXVII, со која е заменет ставот 2 на членот 100 од Уставот, судијата не може да биде повикан на кривична одговорност за искажано мислење и одлучување при донесувањето на судските одлуки. Согласно точката 2 на Амандманот XXVII, со која е заменет ставот 3 на членот 100 од Уставот, судиската функција е неспојлива со членувањето во политичка партија или во вршење на друга јавна функција или професија утврдена со закон. Согласно членот 102, расправата пред судовите и изрекувањето на пресудата се јавни, а јавноста може да биде исклучена во случаи утврдени со закон. Презумцијата на невисност е загарантирана со членот 13 став 1 од Уставот.

Во контекст на темата, особено се важни:

- Законот за судовите: членовите 11, 19, 52, 75, 94, 95, и 97;
- Судскиот деловник: членот 6, како и одредбите кои се однесуваат на односите со јавноста предвидени во членовите 101-111;
- Кодексот на судиска етика;
- Закон за адвокатурата: членовите 21 и 30;
- Кодексот за професионалната етика на адвокатите, адвокатските стручни соработници и адвокатските приправници на Адвокатската комора;
- Законот за јавното обвинителство: членовите 5, 6, 7, 8, 48, 49, 59, 61, 62, 70 и 71;
- Етичкиот кодекс на јавните обвинители.

Обучувачите исто така треба да укажат и на членот 88 од Законот за кривичната постапка (казнување поради навреда на судот), како и на членот 102 од Законот за парничната постапка и членот 7-а од Законот за управните спорови. Во контекст на споменатите одреби подеднакво се важни и одредбите од членот 7 став 1 алинеја 1, 2 и 3 и одредбите од членот 10 став 1 алинеја 1 од Законот за граѓанска одговорност за навреда и клеветата.

Во продолжение потребно е да се направи осврт на:

- Кривичниот законик, особено одредбите за следниве кривични дела: одавање службена тајна (чл. 360), злоупотреба на државна, службена или воена тајна (чл. 360-а), повреда на тајноста на постапката (чл. 369). Во секој случај треба да се посочат посебните одредби од Кривичниот законик за кривичната одговорност за кривични дела сторени преку средствата за јавно информирање (членови 26-28).
- Принципите во процесните закони, особено во Законот за кривична постапка, во однос на тајноста на или во определени фази од постапката, како и соодветните одреби од Законот за јавното обвинителство;
- Законот за класифицирани информации;
- Релевантните одреби (од Законот за судска служба, Законот за јавно-обвинителска служба, Законот за вработените во јавниот сектор, Законот за административни службеници, Законот за полиција, Законот за служба во Армијата на Република Македонија, Законот за финансиска полиција) кои се однесуваат на принципот на доверливост, постапувањето со класифицирани информации и дисциплинската одговорност во случај на несоодветно постапување со таквите информации. Во тој контекст интересно е да се разгледа и членот 15 од Законот за застапување на Република Македонија пред Европскиот суд за човекови права.
- Законот за заштита на сведоци: член 42.

Меѓу другото, предвид треба да се имаат и одредбите од членот 25 на Законот за медиуми (право на објава на информации поврзани со судски постапки), како и одредбите од истиот Закон, кои се однесуваат на правото на исправка на објавена информација (член 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23 и 24), (член 25), и прекршочните одреби од членот 31 од Законот за медиуми во случај на непочитување на гореспомнатите права.

Делева против „поранешната југословенска Република Македонија“, А. бр. 30458/13, одлука од 15 ноември 2016 (види во „комуницирани предмети“/“communicated cases”)

Ивановски против „поранешната југословенска Република Македонија“, А. бр. 29908/11, пресуда од 21 јануари 2016, §§ 144-151.

Миладинов и др. против „поранешната југословенска Република Македонија“, А. бр. 46398/09, 50570/09 и 50576/09, пресуда од 24 април 2014.

СТАНДАРДИ НА ЕСЧП

Во однос на професиите што се вклучени во судскиот процес (судии, обвинители, адвокати), Судот сметаше дека секое ограничување на нивната слобода на изразување треба да биде предмет на строг надзор, во светло на ефектот на одвраќање (*chilling effect*) што тоа може да го има врз професијата воопшто.

***

Слободата на изразување на судиите

„Должностите и обврските“ на судиите беа разгледани од Судот во случајот *Wille*³¹ (да се дискутира накратко)

Wille против Лихтенштајн, 28 октомври 1999 година, апликација бр. 28396/95.

Апликантот, високорангиран судија, добил писмо од принцот на Лихтенштајн во кое се критикувала изјавата на апликантот изнесена во текот на академското предавање за одредено уставно прашање во кое ја изразил својата намера да не го именува апликантот на јавна позиција по таквата негова изјава. На почетокот на својата оценка Судот констатира дека «мора да се има предвид дека кога е во прашање слободата на изразување на лица на таква позиција, ‘должностите и одговорностите’ споменати во членовите 10 став 2 добиваат посебно значење со оглед на тоа што од јавните службеници во судството се очекува дека треба да покажат одредена воздржаност при практикувањето на слободата на изразување во сите случаи кога има веројатност да се доведат во прашање авторитетот и објективноста на судството.»

Понатаму Судот утврдил дека иако уставното прашање покренато од апликантот имало политички импликации, овој елемент самиот посебе не треба да претставува пречка, апликантот да дискутира за ова прашање.

31. *Wille* против Лихтенштајн, пресуда од 28 октомври 1999, Апликација.бр. 28396/95

Утврдувајќи повреда на член 10, Судот забележа дека во претходна пригода Владата на Лихтенштајн имала слично гледиште како тоа на апликантот и дека мислењето изразено од апликантот го делеле значителен број луѓе во земјата и затоа не претставувало неодржлив предлог.

Вака против Унгарија, пресуда од 27 мај 2014 година (да се дискутира накратко)

Судот ѝ дава особена важност на позицијата на апликантот, на изјавите или на гледиштата што ги искажал јавно, контекстот во кој биле направени и реакциите во врска со истите. Апликантот, во својство на претседател на Врховниот суд и на Националниот совет за правда, го изразил своето мислење за четири законодавни измени што влијаеле врз судството. Измените се однесувале на прашањата што се поврзани со функционирањето и реформата на правосудниот систем, независноста и трајниот мандат на судиите и со старосната граница за пензионирање на судиите.

Судот повторил дека прашањата во однос на функционирањето на правосудниот систем се прашања од јавен интерес и дека дебатата за овие прашања ја ужива заштитата од член 10 (видете *Kudeshkina*, цитирана погоре, § 86). Дури и ако некое прашање за кое се дебатира има политички последици, тоа само по себе не е доволно за да го спречи судијата да го изнесе своето мислење во однос на прашањето (видете *Wille*, цитиран погоре, § 67).

Судот забележува дека статусот што го ужива апликантот како претседател на Врховниот суд не го лишува од заштитата која ја дава член 10 (видете *Harabin* против Словачка, бр. 58688/11, § 149, 20 ноември 2012). Покрај тоа, имајќи ја предвид особено зголемената важност што ѝ се придава на поделбата на власта (видете *Kleyn and Others* против Холандија [GC], бр. 39343/98, 39651/98, 43147/98 и 46664/99, § 193, ECHR 2003-VI и *Stafford* против Обединетото Кралство [GC], бр. 46295/99, § 78, ECHR 2002-IV) и важноста за зачувување на независноста на судството, секоја интервенција во слободата на изразување на судија на позиција, како онаа на апликантот, бара строг надзор од страна на Судот (видете *Harabin* (одл.), бр. 62584/00, 29 јуни 2004 година).

Сепак, за да се определи дали оваа одредба е повредена, прво мора да се провери дали спорната мерка претставувала интервенција во уживањето на слободата на изразување од страна на апликантот - во форма на „формалност, услов, ограничување или казна“ - или пак, е во сферата на правото на пристап односно вработување во јавната служба, право што не е загарантирано со Конвенцијата.

За да се одговори на ова прашање, опсегот на мерката мора да се определи преку нејзино ставање во контекст на фактите на случајот и на релеванното законодавство (за рекапитулација на релевантната судска пракса види *Wille* против Лихтенштајн [GC], бр. 28396/95, §§ 42-43, ECHR 1999 VII; *Harabin* (одл.), цитиран погоре; *Kayasu* против Турција, бр. 64119/00 и 76292/01, §§ 77-79, 13 ноември 2008; *Kudeshkina* против Полска, бр. 29492/05, § 79, 26 февруари 2009; *Poyraz* против Турција, бр. 15966/06, §§ 55-57, 7 декември 2010; и *Harabin* против Словачка, цитиран погоре, § 149).

Следува дека сите национални закони и други прописи што наметнуваат апсолутна или неограничената лојалност или апсолутна или неограничена обврска за доверливост, за одредени категории државни службеници, како оние што се вработени во службите за разузнавање, армијата итн. или членовите на правосудството би го повредиле членот 10.

Такви ограничувања може да бидат усвоени од земјите-членки но само кога тие немаат општ карактер, туку се ограничени на одредени категории информации чија тајност, односно степен на класифицираност мора периодично да се проверува, кога се однесуваат на одредени категории државни службеници или само на некои поединци што им припаѓаат на тие категории и само доколку таквите ограничувања се привремени. Кога обврската за лојалност или доверливост се брани со интересот за зачувување на „националната безбедност“, земјите-членки мора да го дефинираат вториот концепт на прецизен и рестриктивен начин, избегнувајќи вклучување на области што се надвор од реалниот опсег на националната безбедност.

Подеднакво, државите мора да го докажат постоењето на реална опасност за заштитениот интерес, како што е националната безбедност, а, исто така, мора да го земат предвид интересот на јавноста да знае одредени информации. Ако сето ова се игнорира, таквите ограничувања на слободата на изразување имаат апсолутна природа и се неконзистентни со член 10 став 2.

Kudeshkina против Русија, 26 февруари 2009

Отстранување од судската служба поради давање критички изјави за руското правосудство: повреда

85. Судот повторува дека членот 10, исто така, се применува на работното место и дека државните службеници, како што е апликантот, го уживаат правото на слобода на изразување (видете *Vogt*, цитиран погоре, став 53; *Wille* против Лихтенштајн [GC], бр. 28396/95, § 41, ECHR 1999-VII; *Ahmed and Others* против Обединетото Кралство 2 септември 1998, § 56, Извештаи 1998-VI; *Fuentes Bobo* против Шпанија, бр. 39293/98, § 38, 29 февруари 2000; и *Guja* против Молдавија [GC], бр. 14277/04, § 52, 12 февруари 2008). Истовремено, Судот е свесен дека вработените кон своите работодавци имаат обврска или должност да бидат лојални, резервирани и дискретни. Ова е особено така во случаите на државните службеници затоа што самата природа на службата му наметнува на службеникот обврска за лојалност и дискретност (видете *Vogt*, цитиран погоре, § 53; *Ahmed and Others*, цитирана погоре, § 55; и *De Diego Nafria* против Шпанија, бр. 46833/99, § 37, 14 март 2002). Кога државните службеници разоткриваат информации што ги добиле во текот на работата, дури и за прашања од јавен интерес, тоа треба да се оцени во светло на нивната должност за лојалност и дискретност (видете *Guja*, цитиран погоре, § 72-78).

86. Судот повторува дека прашањата за функционирањето на системот на правдата се прашања од јавен интерес и дебатата за овие прашања ја ужива заштитата од членот 10. Сепак, во многу наврати, Судот ја истакнал посебната улога на правосудството во општеството, кое како гарантор на правдата, фундаментална вредност во државата во која владее правото, мора да ужива јавна доверба ако сака да биде успешно во исполнувањето на задачите. Можеби затоа се чини неопходно таа доверба да се заштити од деструктивни напади што се суштински неосновани, особено во поглед

на фактот дека судиите што се предмет на критика имаат обврска да бидат дискретни што ги спречува да одговорат (видете Prager and Oberschlick против Австрија, 26 април 1995, § 34, серија А бр. 313). Фразата „авторитет на правосудството“ особено го вклучува концептот дека судовите се и значително се прифаќаат од јавноста како соодветен форум за решавање на правни спорови и за утврдување на вината или невиноста на едно лице во однос на конкретно кривично обвинение (видете Worm против Австрија, 29 август 1997, § 40, Извештаи 1997-V). Заштитениот интерес кога е во прашање заштитата на авторитетот на судството, е довербата што судовите во едно демократско општество мора да ја влеваат кај обвинетиот, во однос на кривичната постапка, но исто така, и кај широката јавност (видете mutatis mutandis, меѓу многу други одлуки, Fey против Австрија, 24 февруари 1993, серија А, бр. 255-A). Од таа причина Судот утврди дека должност на јавните службеници во правосудството е да покажат воздржаност при уживањето на својата слобода на изразување во сите случаи каде што е веројатно дека ќе бидат доведени во прашање авторитетот и објективноста на правосудството (видете Wille, цитирана погоре, § 64).

Авторитетот и непристрасноста на судството

Релевантната јуреспруденција на Судот за овој наслов, докажува дека иако судството ужива посебна заштита, **тоа не функционира во вакуум и прашањата во врска со спроведување на правдата може да бидат дел од јавната дебата**

Во Sunday Times³², Владата ја правдеше времената мерка за забрана на објавување напис во весник, со интересот да се заштити неристрасноста на судството и да се зачува довербата на јавноста во судските органи. По употребата на седативот наречен „талидомид“, од 1959 до 1962 година многу деца се родиле со сериозни деформитети. Лекот бил произведен и го продавала компанијата «Distillers Company Ltd» која во 1961 година го повлекла лекот од пазарот. Родителите ја тужеле компанијата, барајќи надомест на штета; преговорите меѓу странките траеле повеќе години. Спогодбите постигнати помеѓу странките морале да бидат одобрени од судовите.

Сите весници, вклучувајќи го и Sunday Times, во детали известувале за настаните. Во 1971 година странките почнале преговори за основање добротворен фонд за децата со деформитети.

Во септември 1972, Sunday Times објавил напис со наслов „Нашите талидомидски деца: Причина за национален срам“ критикувајќи ја компанијата за намалениот износ на пари што им бил исплатен на жртвите и за малата сума што компанијата имала намера да ја вложи во добротворниот фонд. Sunday Times објавил дека во некој следен напис ќе ги опише околностите на трагедијата.

Компанијата побарала судот да изрече времената мерка - забрана за издавање на весникот, тврдејќи дека објавувањето на најавениот напис ќе ја попречи правдата. Забраната била изречена и Sunday Times се воздржал од објавувањето на спорниот напис.

32. Sunday Times против Обединетото Кралство, пресуда од 26 Април 1979, Апликација бр. 6538/74

Пред Европскиот суд Sunday Times тврдеше повреда на членот 10. Владата ја правдаше забраната со потребата да се задржат «авторитетот и непристрасноста на судството» со оглед на тоа што случаите со «талидомид» сè уште биле во постапка пред судовите. Судот констатираше дека „општо е прифатен фактот дека судовите не може да работат и функционираат во вакуум. Иако тие претставуваат форум за решавање на спорови, тоа не значи дека не може да има претходна дискусија за споровите на некое друго место, во специјализирани списанија, општо во печатот или меѓу широката јавност. Освен тоа, иако мас-медиумите не смее да ги пречекорат границите наметнати во интерес на правилното спроведување на правдата, нивна должност е да информираат за прашањата што доаѓаат пред судовите како што е случајот и со другите области од јавен интерес. Не само што медиумите имаат задача да ги споделуваат таквите информации и идеи: јавноста, исто така, има право да ги прими“.

Во конкретните околности на случајот, Судот констатираше дека «катастрофата со талидомид» била прашање на неоспорна јавна загриженост. Покрај тоа, семејствата засегнати од трагедијата, како и широката јавност имале право да бидат информирани за сите факти поврзани со ова прашање. Судот заклучи дека изречената временна мерка во однос на весникот „не претставувала општествена потреба која е доволно нужна за да преовлада над јавниот интерес на слобода на изразување во смисла на значењето на Конвенцијата“.

Постојните правила во однос на ограничувањето на клеветничкиот говор за целите на зачувување на авторитетот и непристрасноста на судството произлегуваат од два случаја: *Nikula против Финска*³³ и *Morice против Франција*³⁴.

Случајот *Nikula* може да се дискутира овде, а случајот *Morice против Франција*, подоцна во контекст на слободата на изразување на адвокатите.

33. *Nikula против Финска*, пресуда од 21 март 2002, Апликација бр. 31611/96

34. *Morice против Франција*, пресуда од 23 април 2015, Апликација бр. 29369/10

Nikula против Финска

Во поднесокот што Nikula го прочитал пред судот, јавниот обвинител г. Т. бил критикуван за „манипулирање со улогите и за незаконито презентирање на доказите“. Откако била поднесена приватна кривична тужба од страна на г. Т., Nikula бил обвинет во 1994 година за јавна клевета предизвикана од невнимание. Во 1996 година Врховниот суд ја потврдил осудата, но санкцијата ја ограничил само на исплата на надомест на штетата и трошоците. Преседанот во Nikula ја воспоставува слободата на адвокатот да го критикува однесувањето на јавниот обвинител пред судот, во рамките на одбраната на својот клиент. Специјалниот статус на адвокатите им дава централна позиција во спроведувањето на правдата како посредници меѓу јавноста и судовите. Поднесоците на апликантот биле ограничени на судницата, наспроти било каква критика на судија или на обвинител во медиумите. Заканата од *ex post facto* надзор над критиката изнесена од адвокатот на сметка на јавниот обвинител тешко е помирлива со должноста на бранителот ревносно да ги брани интересите на своите клиенти. Оценката на аргументите на одбраната не треба да биде под влијание на потенцијалниот *chilling effect* на кривичната санкција или обврската да се исплати надомест на претрпената штета или надомест на предизвикани трошоци.

Во принцип, клеветата насочена кон судија во печатот се јавува како дел од дебатата за лошо функционирање на судскиот систем или во контекст на сомнежите во однос за независноста или непристрасноста на судиите. Таквите прашања се секогаш од важност за јавноста и не смее да бидат оставени надвор од јавната дебата, особено во земја што доживува транзиција кон независно и ефикасно судство³⁵. Поради ова, националните судови мора да ги измерат вредностите и интересите кои се засегнати во случај на критика насочена кон судиите или други актери од правосудниот систем. Судовите мора да ја балансираат честа на судијата наспроти слободата на печатот да известува за прашања од јавен интерес и да одлучат за приоритетите во демократското општество. Секако, ако критиката примарно има за цел навреда или клевета на припадници на судството без притоа да се придонесе кон јавната дебата во однос на спроведувањето на правдата, заштитата слободата на изразување може да биде потесна. Друго важно прашање во овој дел е можноста јавно да се оспори правосилна судска одлука.

Слобода на изразување на адвокатите

Адвокатите играат важна улога во судскиот процес и затоа нивната позиција е особено заштитена.

Nikula против Финска

45. Судот повторува дека специјалниот статус на адвокатите им дава централна улога во спроведувањето на правдата како посредници меѓу јавноста и судовите. Таквата позиција ги објаснува вообичаените ограничувања во однос на однесувањето на членовите на Адвокатската комора. Освен тоа, судовите - гарантори на правдата, чија улога е фундаментална во држава заснована врз владеењето на правото - мора да уживаат доверба од јавноста. Ако се има предвид клучната улога на адвокатите во оваа област, легитимно е да се очекува тие да придонесат за правилно спроведување на правдата и на тој начин за зачувување на довербата од јавноста (видете Schöpfer против Швајцарија, пресуда од 20 мај 1998, Извештаи за пресуди и одлуки 1998-III, страници 1052-1053, § 29 и 30, со понатамошни референци).

(...)

52. Понатаму, Судот констатира дека изјавите на апликантот биле ограничени на судницата, спротивно на било каква критика насочена кон судија или обвинител, на пример, изнесена во медиумите (видете Schöpfer, цитирана погоре, стр. 1054, став 34 и Prince против Обединетото Кралство, бр. 11456/85, Одлука на Комисијата од 13 март 1986, Одлуки и извештаи 46, стр. 222). Судот исто така не можеше да утврди дека критиката што апликантот му ја упатил на обвинителот, а која била од процедурален карактер, претставувала лична навреда (видете W.R. против Австрија, бр. 26602/95, Одлука на Комисијата од 30 јуни 1997 (необјавена) во која адвокатот го опишал мислењето на судијата како „смешно“ и Mahler против Германија, бр. 29045/95, Одлука на Комисијата од 14 јануари 1998 (необјавена), кога адвокатот тврдел дека обвинителот го изготвил обвинителниот акт „во состојба на целосно пијанство“).

(...)

35. Maciejewski v. Poland, пресуда од 13 јануари 2015, Апликација бр. 34447/05

55. Само во исклучителни случаи ограничувањето – изразено дури и во форма на лесна кривична санкција - на слободата на изразување на бранителот може да се прифати како нужна во демократското општество. И одлуката на надлежниот обвинител, да не поднесе обвинение против апликантот, и малцинското мислење на Врховниот суд, сугерираат дека националните органи биле далеку од едногласни во однос на постоењето на доволно причини за интервенцијата за која станува збор. Според Судот, не се докажа постоење на такви причини поради кои ограничувањето на слободата на изразување на г-ѓа Nikula не претставувала одговор на било каква „нужна општествена потреба“.

Morise против Франција, 23 април 2015, бр. 29369/10³⁶

Осудата на адвокат за соучество со печетен медиум во клеветата на истражни судии: повреда

*** Дел што ќе им се подели на учесниците за дискусија ***

Факти: Во 1995 година Bernard Borrel, судија кој бил распореден во согласност со спогодбата за соработка меѓу Франција и Џибути, бил пронајден мртов. Истрагата на жандармеријата на Џибути во наредните денови довела до заклучок дека тој извршил самоубиство. Неговата вдовица, оспорувајќи го наодот дека се работи самоубиство, поднела тужба како граѓанска странка и го овластила апликантот да ја застапува во постапката. Биле отворени две судски истраги за убиство со умисла извршено од непознато лице или лица. Судската истрага била во надлежност на истражните судии М. и Л.Л.

Во јуни 2000 година надлежниот одел во апелациониот суд ги тргнал споментите судии од случајот и го дал на работа кај нов истражен судија, судијата П. Набрзо потоа, истиот оддел го уважил барањето од апликантот за повлекување на високопрофилниот случај „Сиентологија“ од судијата М.

Во септември 2000 година апликантот и еден негов колега испратиле допис до францускиот министер за правда во врска со судската истрага за смртта на судијата Borrel. Тие напишале дека решиле уште еднаш му се обратат на министерот во врска со однесувањето на судиите М. и Л.Л., кое било „целосно во спротивност со принципите на непристрасност и правичност“ и побарале Генералниот инспекторат на судски служби да спроведе истрага во врска со „многубројните недостатоци ... изнесени на виделина во текот на судската истрага“.

Следниот ден во еден напис во весникот Le Monde било изнесено тврдење дека адвокатите на г-ѓа Borrel „жестоко го критикувале“ судијата М. пред министерот за правда, обвинувајќи го конкретно за однесување што било „целосно во спротивност

36. Peruzzi против Италија, пресуда од 30 јуни 2015, Апликација бр. 39294/09

со принципите на непристрасност и правичност“, додавајќи дека очигледно било пропуштено да се припои доказ кон предметот и истиот да се достави до судијата кој го наследил предметот.

Двајцата судии поднеле кривична тужба како граѓански странки против издавачкиот директор на Le Monde, новинарот што го напишал написот и г. Morice, обвинувајќи ги за дело „јавна клевета на државен службеник“. Апелациониот суд го осудил апликантот за соучество во ова дело и му досудил парична казна во висина од 4.000 евра. На секој од судиите му бил досуден износ од 7.500 евра како надомест на штета која солидано биле задолжени да ја надоместат апликантот заедно со другите двајца обвинети.

Во пресудата од 11 јули 2013 година Судот, со шест гласа наспроти еден, утврди дека во случајот немало повреда на членот 10. На 9 декември 2013 година предметот беше упатен пред Големиот судски совет на барање на апликантот.

*** Дел што треба да им се подели на учесниците ПО дискусијата ***

Член 10: Осудата на апликантот претставува интервенција во правото на слобода на изразување, загарантирано со член 10 од Конвенцијата. Ваквата интервенција била предвидена со закон и нејзината цел била да се заштити на угледот или правата на другите.

При донесувањето на осудителната пресуда против апликантот, Апелациониот суд зазел став дека изнесено тврдење дека однесувањето на истражниот судија било „целосно во спротивност со принципите на непристрасност и правичност“самото по себе, претставувало особено клеветничко тврдење. Судот додал дека коментарите на апликантот во врска со одлагањето, видеокасетата и рачно напишаната картичка да се достават од јавниот обвинител на Џибути до судијата М., а во однос на што апликантот го употребил терминот „премолчно одобрување“, само ја потврдиле клеветничката природа на обвинувањата, „вистинитоста“ на обвинувањата не била утврдена, а одбраната на апликантот дека постапувал со добра верба, било одбиено.

(а) Статус на апликантот како адвокат - Иако не било спорно, дека спорните коментари биле изнесени во контекст на постапката, истите биле насочени кон истражните судии што биле тргнати од истрагата, во времето кога коментарите биле изнесени. Поради тоа, спорните изјави не можеле директно да придонесат во реализацијата на задачата на апликантот како адвокат да го брани клиентот, со оглед на тоа што во тој момент, истрага веќе била доверена на друг судија, што не бил предмет на критиката.

(б) Придонес кон дебата за прашање од јавен интерес – Спорните коментари кои ги изнел апликантот, а се однесувале на функционирањето на судството, прашање од јавен интерес, и на постапувањето во случајот „Borrel“, кој привлекол значително медиумско внимание, биле во контекст на дебатата за прашање од јавен интерес, што претпоставува високо ниво на заштита на слободата на изразување, и особено тесен простор за слободна оценка што соодветно им е доделено на властите.

(в) Карактер на спорните коментари – Спорните изјави повеќе биле вредносни судови отколку факти, од аспект на општиот тон на коментарите и контекстот во кој биле изнесени, со оглед на тоа што, главно, ја отсликувале севкупната оценка на однесувањето на истражните судии во текот на истрагата.

Вредносните судови имале доволна “фактичката основа”. Пропустот на судијата да ја препрати видеокасетата не само што бил утврден, туку бил и доволно сериозен за да биде забележан од судијата П. во списите на предметот. Во однос на рачно напишаната картичка, покрај фактот дека покажала одредена наклонетост на јавниот обвинител на Џибути кон судијата М., исто така ги обвинила адвокатите на оштетените за „оркестрирање на манипулација”.

На крајот бил неспорен фактот дека апликантот постапувал во својство на адвокат во два случаи од висок профил во кои судијата М. бил истражен судија. И во двата случаи апликантот успеал да издејствува, Апелациониот суд да констатира пропусти во постапката, што резултирало со одземање на предметите од надлежност на судијата М.

Покрај тоа, имало доволно блиска врска меѓу изразите што ги употребил апликантот и фактите во случајот и неговите забелешки не може да се сметаат за манипулативни или пак за неоснован напад.

(г) Специфични околности на случајот

(i) Потребата да се земе предвид целата позадина на случајот- Позадината на случајот не може да се објасни само со однесувањето на истражните судии и со односите на апликантот со еден од истражните судии, туку и со многу специфичната историја на случајот, неговата меѓународна природа и покажаниот интерес на медиумите за истиот. Сепак, Апелациониот суд им придал големо значење на спорните коментари на апликантот со кои тој го критикувал истражниот судија за „однесување што целосно [било] во спротивност со принципите на непристрасност и правичност”, наместо спорниот цитат да биде оценет во светло на специфичните околности на случајот, особено затоа што во реалност тоа не била изјава дадена на авторот на написот, туку извадок од писмото што апликантот и неговиот колега го пратиле до министерот за правда. Освен тоа, во времето кога апликантот ги одговорил неговите прашања, новинарот веќе бил информиран од сопствени извори за писмото што било пратено до министерот. Авторот на написот бил единствено одговорен за споменувањето на дисциплинската постапка против судијата М. во контекст на предметот „Сиентологија”. Адвокатите не можеле да бидат одговорни за сè што ќе се појави во „интервју” објавено од печатот или пак за активностите преземени од страна на печатот.

Апелациониот суд требало да ги испита спорните коментари земајќи ги целосно предвид и позадината на случајот и содржината на писмото, како целина.

Употребата на терминот „премолчно одобрување” не може да биде „само по себе” сериозен напад на честа и на угледот на судијата М. и на јавниот обвинител на Џибути.

Покрај тоа, изјавите на апликантот не може да се сведат на просто изразување на антагонистички однос со судијата М. Спорните коментари биле дел од заедничката професионална иницијатива на двајцата адвокати, врз основа на факти што биле нови, утврдени и во можност да откријат сериозни недостатоци во правниот систем, во што биле инволвирани и двајцата судии што претходно ја воделе истрагата во предметот во кој клиентите на адвокатите се појавувале како оштетени.

Коментарите на апликантот сигурно имале негативна конотација, но мора да се истакне дека без оглед на нивната помалку непријателска природа и сериозност, клучното прашање во коментарите било функционирањето на судската истрага што е прашање

од јавен интерес, така што остава малку простор за ограничувања на слободата на изразување. Покрај тоа, адвокатот треба да биде способен да го привлече вниманието на јавноста во однос на потенцијалните недостатоци на правниот систем, а судството може да има корист од конструктивната критика.

(ii) Зачувување на авторитетот на судството - Судиите М. и Л.Л. биле дел од судскиот систем и затоа и предмет на пошироки граници на прифатлива критика за разлика од обичните граѓани и спорните коментари можеле да бидат насочени кон нив, во тоа својство.

Покрај тоа, коментарите на апликантот не можеле да го доведат во прашање правилниот тек на судската постапка, со оглед на фактот дека повисокиот суд го одзел случајот од двајцата истражни судии што биле засегнати од критиките.

Од овие причини и земајќи го предвид горенаведеното, осудата на апликантот не служела за зачувување авторитетот на судството.

(iii) Употреба на расположливите правни лекови - Упатувањето пред Одделот за обвиненија на Апелациониот суд очигледно покажа дека првичната намера на апликантот и на неговиот колега била да се реши прашањето со употреба на расположливите правни лекови. Реално, само откако се употребил тој лек, се појавил проблемот што е предмет на апликацијата, како што е забележано од судијата П. во досието. Во таа фаза Одделот за обвиненија веќе не бил во позиција да постапува по таквите наводи, особено поради тоа што го повлекол случајот од судиите М. и Л.Л. Во секој случај, поминале четири и пол години од отворањето на судската истрага која сеуште не била затворена во времето на донесување на пресудата од страна на Судот. Што се однесува, пак, до оштетените и нивните адвокати, тие биле активни во постапката.

Покрај тоа, барањето до министерот за правда за истага на новите факти не претставува судски лек – за на пример, да го оправда евентуалното воздржување од давање на изјава за печатот - туку е чисто барање за управна истрага, која пак зависи од дискреционата оценка на министерот.

На крајот, ниту главниот јавен обвинител ниту надлежниот совет на Адвокатската комора или претседателот на иста, не сметале дека е потребно иницирање на дисциплински постапки против апликантот, а поради неговите изјави за печатот, иако имале можност да иницираат таква постапка.

(iv) Заклучок за околностите на случајот – Спорните коментари на апликантот не претставувале сериозно штетни и суштински неосновани напади на постапувањата на судовите, туку критика насочено кон судиите М. и Л.Л. како дел од дебатата за прашање од јавен интерес во однос на функционирањето на правниот систем и во контекст на предмет што бил во фокусот на медиумскиот интерес од самиот почеток. Иако таквите коментарите може несомнено да се сметаат за остри, сепак, претставувале вредносни судови со доволна „фактичка основа“.

(д) Изречени санкции - На апликантот му било наредено да плати казна од 4.000 евра и заедно со останатите двајца обвинети, износ од 7.500 евра на секој од двајцата судии што поднеле барање за надомест на штета ... Отука, изречената санкција не била „најлесната можна“, напротив, била значителна, а неговиот статус на адвокат дури бил искористен за да се оправда поголемата строгост.

Против апликантот за соучество во клеветата може да се смета за непропорционална интервенција во неговото право на слобода на изразување и според тоа, не било „неопходна во демократското општество“ во смисла на член 10 од Конвенцијата.

Заклучок: повреда (едногласно).

Судот, исто така, утврди повреда на членот 6 § 1 во врска со наводот на апликантот дека во постапката пред Касацискиот суд не му било овозможено правично судење од страна на непристрасен трибунал, поради составот на судскиот совет во чиј состав бил судија што претходно и јавно ја дал својата поддршка на еден од оштетените во постапката. Стравот на апликантот за недостиг на непристрасност може да се смета за објективно оправдан.

Медиумско известување за предмети кои се во постапка пред судовите

Препорака на Советот на Европа Rec (2003) 13: Основни принципи за информирање во врска со кривичните постапки преку медиумите (18 принципи)

Принцип бр.1: “Јавноста мора да биде во можност да прима информации за активностите на судските органи и полицијата преку медиумите. Затоа, новинарите мора да бидат во можност слободно да известуваат и да коментираат во врска со спроведувањето на системот на кривичната правда.

Пресуда на ЕСЧП која во случајот на *July and Libération* против Франција, 14 февруари 2008, експлицитна референца во однос на овој принцип § 66. Види исто така и пресуда во случајот на *Axel Springer* против Германија (GC), 2012.

De Haes and Gijssels против Белгија

Во предметот De Haes and Gijssels³⁷ апликантите инаку новинари, известувале во печатен медиум во врска со предмет за кои постапката сè уште била во тек пред судовите. Во пет написи тие со употреба на остар јазик ги критикувале судиите на Апелациониот суд, што во случај за развод, одлучиле двете деца од разведеното семејство да живеат со нивниот татко. Таткото, многу познат нотар, претходно бил обвинет од својата поранешна сопруга и од нејзините родители за сексуална злоупотреба на двете деца. Во време на разводот истрагата против нотарот веќе била затворена без обвинение.

Тројцата судии и еден обвинител ги тужеле двајцата новинари и весникот, барајќи надомест на штета поради клеветата. Граѓанските судови утврдиле дека двајцата новинари значително се сомневале во непристрасноста на судиите и објавиле дека тие намерно пресудиле погрешно како резултат на нивната политичка врска со нотарот. Новинарите беа задолжени да платат граѓанска отштета (симболична сума) и да ја објават пресудата во шест весници на сопствен трошок.

37. De Haes and Gijssels против Белгија, пресуда од 24 февруари 1997, Апликација бр.19983/92

Судот призна дека припадниците на судскиот систем мора да ја уживаат довербата на јавноста и затоа мора да бидат заштитени од деструктивни напади кои немаат никаква фактичка основа. Покрај ова, поради тоа што се должни да бидат дискретни, судиите не може јавно да одговорат на различните напади, како што тоа, на пример, може да го сторат политичарите. Потоа, Судот ги разгледа написите иконстатирал дека биле изнесени многу детали, вклучувајќи мислења на експерти, што докажува дека новинарите направиле сериозно истражување пред да ја информираат јавноста за овој случај. Написите биле дел од широката јавна дебата за инцестот и за тоа како судството се справува со овој феномен. Земајќи го предвид правото на јавноста да биде информирана за прашања од јавен интерес, Судот одлучи дека одлуката на националните судови не била „неопходна во демократското општество“ и дека затоа бил повреден членот 10.

Презумција на невиност:
Ијави дадени пред судска постапка

Членот 6 § 2 има за цел да спречи правичноста на кривичната постапка да се доведе во прашање со штетни изјави дадени во тесна врска со таквата постапка. Кога кривична постапка ниту имало, ниту има, изјавите со кои некому му се припишува кривично или друго казниво поведење се порелевантни од аспект на заштита од клеветата и пристапот до суд за целите на одлучување во врска со граѓанските права, што покренува потенцијални прашања во врска со членот 8 и 6 од Конвенцијата (Zollmann против Обединетото Кралство (одл.); Ismoilov and Others против Русија, § 160).

Мора да се направи фундаментална разлика меѓу изјава за тоа дека некој е само осомничен дека сторил кривично дело и јасна изјава, а во отсуство на правосилна осуда, дека лице го сторило конкретното кривично дело (ibid., § 166; Nešćák против Словачка, § 89).

Второто ја повредува презумпцијата на невиност, а првото се смета за прифатливо во многу ситуации во врска со кој одлучувал Судот (Garycki против Полска, § 67). Дали една изјава дадена од страна на судијата или на друга јавен функционер го повредува начелото на презумпција на невиност, мора да се утврди во контекст на специфичните околности во кои било дадено спорното тврдење (Daktaras против Литванија, § 42; A.L. против Германија, § 31).

Презумција на невиност:
Изјави на судии

Во *Pandy против Белгија* (§ 43) Судот констатирал дека изјавите за сомнежи во однос на невиноста на обвинетиот е возможно сè додека кривичната постапка не резултира со одлука за основаноста на обвинението (*Sekanina против Австрија*, § 30).

Сепак, откако ослободителната пресуда ќе стане правосилна, изјавите во врска со било

какви сомнежи во однос на одговорноста односно вината на лицето се некомпатибилни со презумпцијата на невиност (*Rushiti против Австрија*, § 31; *O. против Норвешка* § 39; *Geerings* против Холандија, § 49; *Paraponiaris* против Грција, § 32). Затоа, изјавите дадени од страна на судиите се предмет на построг надзор, за разлика од оние дадени од страна на истражните органи.

Презумција на невиност: Изјави на јавни функционери

Принципот на презумпција на невиност не ги попречува институциите да ја информираат јавноста за тековните кривични истраги, но налага тоа да се направи со сета дискреција и претпазливост потребни за почитување на презумпцијата на невиноста (*Fatullayev против Азербејџан*, § 159; *Allenet de Ribemont против Франција*, § 38; *Garlicki* против Полска, § 69).

Судот ја нагласи важноста од изборот на зборови кои јавните функционери ги користат во изјавите дадени пред едно лице да биде судено и во постапка да биде прогласено за виновно (*Daktaras против Литванија*, §41; *Arrigo and Vella* против Малта(одл.); *Khuzhin and Others* против Русија, § 94).

Презумција на невиност: Негативна медиумска кампања

Во демократското општество, понекогаш острите коментари од страна на медиумите се неизбежни во предметите кои се од јавен интерес (*Viorel Burzo против Романија*, § 160; *Akay* против Турција (одл.)). Интензивната медиумска кампања, сепак, може негативно да се одрази врз правичноста на постапката, преку влијанието на јавното мислење и последователно, влијанието врз поротниците повикани да одлучат за вината на обвинетиот (*Kuzmin* против Русија, § 62). Она што е одлучувачко не е субјективното стравување на осомничениот за отсуство на потребната непристрасност што се бара од судовите, колку и да е тоа разбирливо, туку дали во конкретните околности на случајот, неговите стравувања може да се сметаат за објективно оправдани (*Wloch* против Полска (одл.); *Daktaras* против Литванија (одл.); *Priebke* против Италија (одл.); *Mustafa (Abu Hamza)* против Обединетото Кралство (одл.), § 37-40, за ефектите од медиумската застапеност врз непристрасноста на судот). Националните судови што целосно се составени од професионални судии, за разлика од членовите на поротата, обично, поседуваат соодветно искуство и обука што ќе им овозможи да се справат со секако надворешно влијание (*Craxi* против Италија бр. 1, § 104; *Mircea* против Романија, § 75). Објавувањето фотографии од осомничени, само по себе, не е повреда на презумпцијата на невиност (*Y.B. and Others* против Турција, § 47). Емитирањето фотографии од осомничениот на телевизија, во одредени случаи може да покрене прашање во врска со членот 6 став 2 (*Ripa* против Романија бр. 1, § 232).

Како што Судот во неколку наврати потенцирал (видете, исто така, *Worm* против Австрија, 29 август 1997 година, § 50, Извештаи за пресуди и одлуки 1997-V; *Campos Dâ-maso*, цитирана погоре, § 31; *Pinto Coelho* против Португалија, бр. 28439/08, § 33, 28 јуни 2011; и *Ageyevu против Русија*, бр. 7075/10, §§ 224-225, 18 април 2013):

“Ова мора да го имаат предвид новинарите при коментирањето на кривични постапки кои се сеуште во тек, со оглед на тоа што границите на дозволено коментирање не смее да се прошират на изјави што може да ги доведат во прашање, намерно или не, шансите лицето да добие правично судење или да ја поткопаат довербата на јавноста во улогата на судовите при спроведувањето на кривичната правда.”

ТРЕТ ЧЕКОР

Примена на правните стандарди

Студија на случај за НЕОПХОДНОСТА НА ОГРАНИЧУВАЊЕТО

Предвидено време: 150 минути

Обучувачите ги делат учесниците во четири мали групи. Првата група ја дискутира студијата на случај бр.1, втората група, студија на случај бр.2, итн.

За секој случај: 20 минути за подготовка, 10 минути за презентација, 10 минути за дискусии.

Во текот на подготовката групите се запознаат со случајот, дискутираат и избираат претставник кој ќе го изложи случајот пред сите учесници. Потоа, обучувачите ја повикуваат групата 1 да го презентира својот случај, заедно со заклучокот на групата во однос на неопходноста на ограничувањето.

Обучувачите треба да ги предупредат учесниците дека треба да се фокусираат на случајот, а не да се оддалечуваат кон други теми. Потоа обучувачите ги прашуваат другите членови од групата 1 дали имаат да додадат нешто или дали имаат поинакво мислење, а потоа другите учесници може да поставуваат прашања/да го дадат своето мислење.

Обучувачите ја резимираат дискусијата и ги презентираат имињата на предметите, заедно со принципите кои биле применети и заклучоците кои биле донесени од страна на Судот (5-10 минути).

На крајот на дискусијата за случаите, обучувачите ги делат меѓу учесниците фактите од предметот Khalid Bagirov (види подолу). Учесниците имаат 5 минути да ги прочитаат фактите на случајот пред да се отпочне општа дискусија од 15-20 минути.

Студија на случај бр.1:

Написот објавен од страна на X во неделното списание Y бил во врска со кривичната постапка против M.B. поради тоа што тој со своето возило удрил во пешаци. Инцидентот во кој починале три лица, а биле повредени осум други, предизвикал многу емоции и контроверзи во Швајцарија.

Написот содржел личен опис на M.B., сиже на прашањата кои биле поставени од полициските службеници и од истражниот судија и одговорите на M.B. Исто така, содржел информација дека M.B. бил обвинет или за убиство со умисла или за убиство, при што било споменато дека се чини дека M.B. не покажал каење.

Написот почнувал вака:

“Презиме: Б. Име: М. Роден на 1 јануари 1966 година, во Таманрасет (Алжир), син на Б.Б. и Ф.И., жител на Лозана, сопственик на возачка дозвола за категорија Ц, сопруг на M.B. Професија: негувател ... Вторник 8 јули 2003 година, 20.15 часот, во обезбедените простории на кривичниот истражен оддел во Лозана. Шест часа по неговата трагична брза трка по должината на мостот во Лозана, што резултираше со смрт на три лица и осуммина повредени, овој неодговорен возач првпат е сам, се соочува со тројца истражители. Дали ќе признае? Всушност, изгледа дека тој не сфаќа што се случува, како да не е свесен за настаните и за целата врева околу него. Човекот што ја вознемири цела Лозана овој убав летен ден не зборува многу. Овој граѓанин на Алжир е повлечен, интровертен, таинствен, всушност, целосно неодгатлив. Сепак, од сите страни доаѓаат прашања. Кои беа причините за оваа „незгода“, еден од полицајците некако несвесно пишува, како веќе да го оформил своето мислење. Два збора како одговор: „Не знам.“

Написот продолжил со сиже од прашањата поставени од полициските службеници и од истражниот судија и одговорите на M.B. Исто така, споменува дека M.B. е „обвинет за убиство со умисла (assassinat) и, како алтернатива, за убиство (meurtre), тешки телесни повреди, загрозување на животот и тешки кривични дела во сообраќајот“ и дека се чини „дека се чини дека тој не покажува каење“. Написот бил проследен со неколку фотографии од писма што M.B. му ги пратил на истражниот судија. Написот завршувал со следниов пасус:

“Сега M.B. во ќелијата го троши своето време на праќање писма до истражниот судија...: кога го носеле во притвор побарал да му се врати часовникот и побарал кафе, суво овошје и чоколадо. На 11 јули, три дена по настаните, дури побарал да биде ослободен ‘на неколку дена’. ‘Сакам да му се јавам на мојот постар брат во Алжир’, замолил потоа. На 11 август, конечно објавил дека дошол до ‘конечна одлука’: го откажал полномошното на својот адвокат, г. M.B., поради ‘недостиг на доверба’. Два дена подоцна напишал друго писмо: дали судијата би можел да му го прати ‘именикот на Адвокатската комора за кантонот Вауд (Vaud)’ за да му помогне да најде друг бранител? Сепак, со сите повторени лаги и пропусти, комбинација на наивност и арогантност, амнезија и чисто лудило што ги карактеризира сите овие изјави, M.B. со сигурност прави сè што може, за да биде невозможно да се брани?“

Написот, исто така, вклучувал и кратко сиже: „Не му се сите на број...“ („Il a perdu la boule...“), како и изјави од сопругата на М.Б. и од неговиот лекар.

Од досието се гледа дека написот на апликантот не бил единствениот објавен текст за трагедијата кај мостот во Лозана. Органите одговорни за кривичната истрага сами одлучиле да ги информираат медиумите за одредени аспекти од истрагата, што довело до објавување на напис во Tribune de Genève, пред објавувањето на спорниот напис.

По повеќе од половина година подоцна, на иницијатива на јавниот обвинител, била отпочната кривична постапка против новинарот, заради објавување на доверливи документи, во спротивност со швајцарскиот Кривичен законик. Истрагата покажала дека една од оштетените страни во постапката против М.Б. ги фотокопирала списите од предметот и загубила една од копиите во трговскиот центар. Потоа непознато лице ја донело копијата во канцелариите на списанието што го објавило спорниот напис.

(врз основа на случајот Bedat против Швајцарија - името на предметот да им се соопшти на учесниците ДУРИ ПО дискусијата)

Студија на случај бр. 2:

На 14 февруари 2001 година г-дин К. учествувал во судење за убиство, пред судот во Limassol, во својство на бранител на обвинетиот. Во текот на судењето тој истакнал приговор бидејќи бил прекинуван при вкрстеното испрашување на сведок на обвинителството и притоа истакнал тврдење дека членови на судскиот совет зборувале меѓусебно еден со друг и си праќале белешки [„ravasakia“ – што, меѓу другото, може да значи и тајни писма/ белешки или љубовни писма или пораки со непристојна содржина].

Снимката од рочиштето ја забележала следнава дискусија (превод):

“Судот: Сметаме дека Вашето вкрстено испрашување оди во детали подалеку од степенот до кој треба во оваа фаза од главната расправа во однос на прашањата...

Г-дин. К.: Ќе го прекинам вкрстеното испрашување...

Судот: Г-дине. К....

Г-дин. К.: Бидејќи судот смета дека не ја вршам правилно работата бранејќи го овој човек, барам да ми дозволите да се повлечам од овој случај.

Судот: Дали на адвокатот ќе му се дозволи да се повлече од случајот или не е прашање кое зависи од одлуката на судот и во светло на она што можевме да го слушнеме, таквото барање се одбива. Се повикуваме на Kafkaros and Others против Републиката и не го дозволуваме отажувањето на полномошното.

Г-дин. К.: Поради тоа што ме спречувате да продолжам со вкрстеното испрашување за

прашања кои се важни за случајот, мојата улога овде нема никаква смисла.

Судот: Сметаме дека Вашата упорност...

Г-дин. К.: И жал ми е што додека испрашував вкрстено, членовите на судскиот совет разговараа еден со друг, меѓусебено и си подаваа писменца „ravasakia“, што не е во согласност со дозволата да продолжам со вкрстеното испрашување со потребната енергичност, ако тоа е под тајна контрола на судот.

Судот: Сметаме дека тоа што г-дин. К. го кажа сега и особено начинот на кој му се обрати на судот, претставува навреда на судот и г-динот К. има две можности: или да остане на она што го кажа и да даде причини зошто да не биде казнет или да одлучи дали треба да ја повлече изјавата. Оваа можност му се дава по исклучок. Членот 44(1)(а) од Законот за судовите е во целост применлив во случајот.

Г-дин К.: Може да ме проверите.

Судот: Сакате ли да кажете нешто?

Г-дин. К.: Со свои очи ги видов малите ливчиња хартија како се пренесуваат од еден судија до друг додека испрашував вкрстено, на начин што не беше ласкав за одбраната. Како да најдам сила да бранам човек што е обвинет за убиство?

Судот (г-дин Photiou): Случајно парчето хартија за кое зборува г-динот К. сè уште е во рацете на судијата г-динот Есопомои и г-динот К. тоа може да го провери.

Судот (г-ѓа Michaelidou): Размената на пишани гледишта меѓу членовите на судскиот совет за начинот на кој г-динот К. го води случајот не му дава никакви права и јас сметам дека однесувањето на г-динот К. е крајно неприфатливо.

Суд (г. Photiou): Потребна е пауза за да го разгледаме ова прашање. Обвинетиот [во главната кривична постапка] во меѓувреме останува во притвор.

...

Судот: Го разгледавме проблемот за време на паузата и понатаму веруваме дека тоа што го кажа г-динот К., содржината, начинот и тонот на неговиот глас, претставува навреда на судот, како што е предвидено во член 44(1)(а) од Законот за судовите (бр. 14/1960) ... што покажува непочитување на судот со зборови и со однесување. Веќе го прашавме г-динот К. пред паузата дали има нешто да додаде пред да одлучиме за казната против него. Ако има нешто да додаде, да го слушнеме. Во спротивно, Судот ќе продолжи.

Апликантот: Господине претседател, за време на паузата навистина се прашував каков престап направив. Настаните се случија во многу напната атмосфера. Бранам многу тежок случај; почувствував дека ме прекинуваат при вкрстеното испрашување и кажав што кажав. Адвокат сум четириесет години, моето досие е беспрекорно и јас првпат се соочувам со вакво обвинување. Ова е сè што имам да кажам.

Судот: Ќе направиме пауза од 10 минути и потоа ќе продолжиме со изрекување на казната.“

Судот со мнозинство гласови го осудил апликантот на пет дена затвор.

(Врз основа на предметот Кургианов против Кипар - името на предметот да им се соопшти на учесниците ДУРИ ПО дискусијата.)

Студија на случај бр.3

Весникот "Libération", објавил напис со наслов „Тинејџерска љубов - избодена со нож“, во врска со околностите на убиството на млада девојка во мај 1996 година.

Во времето на објавување на написот, кривичната истрага сè уште била во тек. Две млади лица, момче и девојка, Б. и А. биле обвинети. На девојката и била изречена мерка притвор, а младото момче, нејзиниот придружник, бил пуштен на слобода.

Новинарот во написот објаснил дека по признавањето на кривичното дело пред истражителите и истражниот судија, А. (девојката) го преиначила исказот и го обвинила својот придружник (Б.). Написот ги објаснил околностите во кои се случило убиството и детално го опишал односот на двајцата осомничени пред убиството.

Новинарот репродуцирал извадоци од изјавите на А. дадени пред полицијата (или истражниот судија) и изјавите на Б. што биле содржани во списите од истрагата или добиени во текот на интервјуто со новинарот (изјавите биле напишани во извичници и со искосени букви).

Написот, исто така, содржел изјави од адвокатите на двајцата осомничени, во однос на вината на нивните двајца клиенти (видете подолу).

Новинарот и уредникот на весникот биле обвинети за дело предвидено во Законот за слобода на печатот. Обвинетите не спореле дека освен неколкуте коментари добиени во текот на интервјуто со Б., извадоците од вештачењето и одлуката со која било одбиено барањето за ослободување на А., биле идентични со тие во списите од истрагата. Новинарот тврдел дека истражувал и разговарал со различни луѓе што биле запознаени со предметот заради вкрстена проверка на информациите.

Новинарот, исто така тврдел дека никогаш не ги видел документите од предметот на истрагата и дека ги препишал извадоците од сослушувањата или судските документи од белешките од списите за предметот кои му припаѓале на Б., а кој тој му ги ставил на располагање на новинарот.

од спорениот напис

... За адвокатот на девојката, М., „случајот е далеку од завршен“. „Убеден сум дека ова девојче, мало, незрело, подложно на влијание, многу зависно и заљубено во Б., дозволило да биде манипулирано од ова момче.“ Спротивно на тоа, г. Ц. застапува став за невиност на Б. Покрај тоа, вешто лице од областа на медицината ја анализираше траекторијата „повеќе во корист на тоа дека убодот го направил А.“, иако не беше сигурен, поради тоа што сите три лица биле во движење...

Судијата ќе изврши преквалификација во „убиство од небрежност“ за неа (А.) и за „непомагање на лице во опасност“ за него (Б.) Обвинителството даде зелено светло во таа насока: барањето за ослободување на А. беше одбиено од судијата „заради зачувување на јавниот ред од нарушувањето предизвикано со кривичното дело и за да се спречи негово повторување.“

Написот бил придружен со слика од Б. со поднаслов дека тој бил ослободен додека другиот обвинет (А.) „останал во затвор“,

(врз основа на Tourancheau et July против Франција, достапна само на француски.)

Медиумите што известувале за случај, јасно поддржувајќи еден од со-обвинетите (Б.), како што сугерира заклучокот од написот, дека А. е виновна, а Б. е невин - веројатноста дека судиите поротници барем го прочитале написот и влијанието што истиот можел да го има врз нив - и изречената казна не е непропорционална: **ЗАКЛУЧОК: НЕМА ПОВРЕДА** на член 10 - ограничување што е непходно во демократското општество)

Може да се организира општа дискусија врз основа на деталите за случајот (Khalid Bagirov против Азербејџан), по поднесена апликација бр. 81024/12 од 14 ноември 2012 година, доставена на одговор.

Апликантот е адвокат и член на Адвокатската комора на Азербејџан (АКА). Тој работел во Адвокатската канцеларија бр. 6 во Баку.

Коментари на подносителот на апликацијата во врска со сомнителна смрт за време на задржување во полиција

Лицето (Е.А.) кое било лишено од слобода од страна на полицијата во текот на ноќта меѓу 12 и 13 јануари 2011 година, било пронајдено мртво следниот ден откако било задржано во полиција. Смртта на Е.А. добила широка медиумска покриеност и фотографија од неговото тело со траги од малтретирање била објавена во медиумите. На 25 јануари 2011 година мајката на Е.А. одржала прес-конференција на која тврдела дека нејзиниот син бил убиен од полицијата. На 28 февруари 2011 година апликантот бил на состанок за проблемите со кои се соочуваат адвокатите. Кога го кажал своето мислење за проблемите на адвокатурата во Азербејџан, ја дал следнава изјава:

„Кога неодамна беше убиен Е.А. додека беше задржан во полиција, јас и Елцин [друг адвокат] сакавме да одржиме протест облечени во нашите наметки под наслов 'Не можеме да ги браниме мртвите' (Biz ölülərimüdafişəedəbilmərik). За жал, не можевме да најдеме други адвокати за протестот ... Ова, исто така, е наш наслов. Всушност, [тие] треба да ги чуваат живи оние што се лишени од слобода за да можеме да ги браниме. Иако на последниве им треба адвокат од почетокот на нивното апсење, сепак, им се дава само пендрек.“

На 1 март 2011 година во весникот BizimYol бил објавен напис со наслов „На уапсените не им треба адвокат, туку пендрек“ („Tutulanlaravəkilyox, zoralazımdır“). Весникот се осврнал на коментарите на апликантот за убиството на Е.А. за време на полициското задржување, како и на неговата желба да организира протест против полициската бруталност.

На 7 март 2011 година мајката на Е.А. му дала полномошно на апликантот да ја застапува во постапката во врска со смртта на Е.А.

Кривична постапка против апликантот

На 18 март 2011 година началникот на Главниот полициски оддел во градот Баку (Р.А.) поднел кривична тужба за клевета против апликантот.

На 15 април 2011 година судот одбил да спроведе кривична постапка за клевета, со констатција дека апликантот не изнел клеветнички коментари насочени кон Р.А. и дека тој не можел да се смета за жртва.

Дисциплинска постапка почната против апликантот

На 27 април 2011 година Р.А. пратил писмо до АКА барајќи отпочнување на дисциплинска постапка против апликантот. Тој тврдел дека апликантот изнел клевета, обвинувајќи ја полицијата за убиство на Е.А., тортура и малтретирање и други незаконски активности, без никакви докази.

На 24 август 2011 година Колегиумот на АКА одржа состанок на кој ја разгледал претставката и одлучи да го суспендира (vəkillikfəaliyyət) апликантот за период од една година. Било одлучено дека апликантот не ги почитувал членовите 14, 16 и 17 од Законот за адвокати и адвокатура. Конкретно, апликантот открил доверливи информации во врска со кривична истрага која била во тек, наместо да ги поднесе до надлежните истражни органи. Покрај тоа, изнел клеветнички коментари за активностите на полицијата, без да се повика на било какви докази и со тоа предизвикал штета на угледот на полицијата.

Zajednički program Saveta Evrope i Evropske unije
Jačanje pravosudne ekspertize o slobodi izražavanja i medija u Jugoistočnoj Evropi (JUFREX)

Sprovodi Savet Evrope

Program i Përbashkët i Këshillit të Evropës dhe Bashkimit Evropian
Përforcimi i Ekspertizës Gjyqësore për Lirinë e Shprehjes dhe Median në Evropën Juglindore (JUFREX)

I zbatuar nga Këshilli i Evropës

Zajednički program Savjeta Evrope i Evropske unije
Jačanje pravosudne ekspertize o slobodi izražavanja i medija u Jugoistočnoj Evropi (JUFREX)

Sprovodi Savjet Evrope

Program i përbashkët i Këshillit të Evropës dhe Bashkimit Evropian
Përforcimi i ekspertizës gjyqësore mbi lirinë e shprehjes dhe medias në Evropën Juglindore (JUFREX)

Implementuar nga Këshilli i Evropës

Zajednički program Vijeća Evrope i Evropske unije
Jačanje pravosudne ekspertize o slobodi izražavanja i medija u Jugoistočnoj Evropi (JUFREX)
Sprovodi Vijeće Evrope

Заедничка програма на Советот на Европа и на Европската Унија

Зајакнување на судската експертиза за слободата на изразување и за медиумите во Југоисточна Европа (JUFREX)
Спроведена од Советот на Европа

Советот на Европа е водечка организација за човекови права на континентот. Таа опфаќа 47 земји, од кои 28 се членки на Европската унија. Сите земји-членки на Советот на Европа ја потпишаа Европската конвенција за човекови права, договор за заштита на човековите права, демократијата и владеењето на правото. Европскиот суд за човекови права го надгледува спроведувањето на Конвенцијата во земјите-членки.

www.coe.int

Европската Унија е единствено економско и политичко партнерство на 28 демократски европски земји. Неговите цели се мир, просперитет и слобода за своите 500 милиони жители - во повеќе праведен и безбеден свет. За да се постигне ова, земјите-членки на ЕУ имаат воспоставено тела кои ја водат Европската унија и ги донесуваат своите закони. Најважни се Европскиот парламент (кој ги претставува луѓето од Европа), Советот на Европската унија (претставници на националните влади) и Европската комисија (што претставува заеднички интерес на Европската унија).

<http://europa.eu>

EUROPEAN UNION

COUNCIL OF EUROPE

CONSEIL DE L'EUROPE

МОДУЛ 7

ЗАШТИТА НА УКАЖУВАЧИТЕ

Reinforcing Judicial Expertise on Freedom of Expression and the Media in South-East Europe (JUFREX)

Funded
by the European Union
and the Council of Europe

EUROPEAN UNION

COUNCIL OF EUROPE

CONSEIL DE L'EUROPE

Implemented
by the Council of Europe

Freedom of Expression and the Media

Training Handbook

© Council of Europe, November 2017

Reinforcing Judicial Expertise on Freedom of Expression and the Media in South-East Europe (JUFREX)

Prepared and published within the scope of the Joint EU/CoE Programme "Reinforcing Judicial Expertise on Freedom of Expression and the Media in South-East Europe" (JUFREX).

The original version of this handbook has been developed under the EU/CoE Joint Project on "Strengthening the Capacity of the Turkish Judiciary on Freedom of Expression" and has been further adapted to the Macedonian context under the Joint Programme "Reinforcing judicial expertise on freedom of expression in South-East Europe (JUFREX) and the cooperation of the Academy for judges and public prosecutors "Pavel Shatev".

The opinions expressed in this work are responsibility of the authors and do not necessarily reflect the official policy of the Council of Europe.

СЛОБОДАТА НА ИЗРАЗУВАЊЕ И МЕДИУМИТЕ

ПРИРАЧНИК ЗА ОБУКА

© Совет на Европа, ноември 2017

Зајакнување на судската експертиза за слободата на изразување и за медиумите во Југоисточна Европа (JUFREX)

Подготвено и издадено во рамки на заедничкиот проект на Европската Унија и Советот на Европа „Зајакнување на судската експертиза за слободата на изразување и за медиумите во Југоисточна Европа (JUFREX)“.

Првичната верзија на овој прирачник беше подготвена во рамки на заедничкиот проект на Европската Унија и Советот на Европа „Зајакнување на капацитетот на турското правосудство за слободата на изразување“ и беше прилагодена на македонскиот контекст во рамки на заедничкиот проект „Зајакнување на судската експертиза за слободата на изразување и за медиумите во Југоисточна Европа (JUFREX)“, во соработка со Академијата за судии и јавни обвинители „Павел Шатев“.

Мислењата изразени во ова дело се одговорност на авторите и не секогаш ги одразуваат официјалните ставови на Советот на Европа.

Содржина

МОДУЛ 7: ЗАШТИТА НА УКАЖУВАЧИТЕ	1
ПРВ ЧЕКОР – ВОВЕД	1
ИСПИТУВАЊЕ НА МИСЛЕЊЕТО (АНКЕТА)	1
СЛУЧАЈ	1
ВТОР ЧЕКОР – ПРЕГЛЕД НА ПРИМЕНЛИВИТЕ ПРИНЦИПИ	2
МОДУЛ РРТ ПРЕЗЕНТАЦИЈА	2
ТРЕТ ЧЕКОР – НАЦИОНАЛНА РАМКА	9
ОТВОРЕНА ДИСКУСИЈА	9

ЗАШТИТА НА УКАЖУВАЧИТЕ

ПРВ ЧЕКОР

Вовед

Испитување на мислењето (анкета)

Предвидено време: 30 минути

Побарајте од учесниците да ги прочитаат фактите и да го дадат своето мислење за тоа дали во случајот постои повреда или не и зошто. Насочете го нивното внимание на следниве аспекти:

- Дали клаузулата за доверливост е апсолутна или има ситуации во кои е дозволиво да не се испочитува? Кои би биле тие ситуации?
- Дали однесувањето на апликантот кон неговиот работодавецот било коректно? А какво било однесувањето кон јавноста?
- Дали е важно да се дозволи такви информации да се објават во јавност? Зошто? Зошто не?
- Кои елементи треба да се разгледаат за вежбата на балансирање?

Откако ќе се соберат неколку одговори, потенцирајте дека треба да се направи оценка врз основа на одредени елементи што Судот ги развил во својата судска практика. Запомнете неколку одговори од учесниците за да се осврнете на нив во текот на презентацијата во вториот чекор. Кажете им дека за одговорот ќе дискутирате на крајот на модулот.

Случај

Новинар што работи за државната телевизиска бил отпуштен откако открил неколку интервенции за цензура од еден од претпоставените. Во тоа време апликантот, исто така, бил претседател на Синдикатот на јавните радиодифузери, активен во државната телевизија. Во неколку пригоди тој отворено го поканил одборот на државната телевизија да престане со цензурирањето на вестите и на телевизиските програми.

Потоа тој објавил книга со документирани докази за цензурата што се спровдувала во државната телевизија, што веднаш довело до неговото отпуштање повреда на клаузулата на доверливост, содржана во договорот за работа. Тој го обжалил отпуштањето, но не успеал да добие заштита на национално ниво.

На крајот поднел тужба до Судот тврдејќи дека има повреда на неговите права од членот 10 од Конвенцијата. Тврдел дека како новинар и претседател на Синдикатот на јавните радиодифузери имал право и обврска да ја информира јавноста за наводната цензура во националната државна телевизија.

ВТОР ЧЕКОР

Преглед на применливите принципи

Модул PPT презентација

Предвидено време: 45 минути (презентација) и 30 минути (преглед на судската пракса)

Користете PPT презентација за да ја потенцирате рамката и релевантните принципи.³⁸

Дајте им на учесниците преглед на релевантната судска практика.³⁹

Гија против Молдавија [GC] - Отказ на член на Обвинителството за давање докази на печатот за очигледно владино мешање во спроведувањето на правдата: повреда.

Факти: Во јануари 2003 година претседателот на Молдавија одржал говор во кој ја нагласил потребата за борба против корупцијата и ги повикал органите за спроведување на законот да го игнорираат несоодветниот притисок од јавните функционери. Медиумите известиле за говорот. Неколку дена подоцна апликантот, кој бил раководител на одделот за медиуми во обвинителството, му предал две писма добиени од одвинителството на еден национален весник. Ниедно од писмата не било обележано како доверливо. Првото било белешка од заменик-претседателот на Парламентот до главниот обвинител, со приложено писмо од четворица полицајци што сакале да бараат заштита од кривичен прогон откако биле обвинети за незаконски лишување од слобода и за малтретирање на притвореници. Во забелешката било критикувано обвинителство коментари за полицајците, велејќи дека тие доаѓале од „еден од најдобрите тимови“ во министерството. Завршувала со барање од заменик-претседателот на Парламентот, главниот обвинител „лично да се вклучи во случајот и да го реши со доследно почитување на законите“.

Второто писмо било од заменик-министерот за заменикот на главниот обвинител и посочувало дека еден од полицајците претходно бил осуден за навредување затвореници, но подоцна бил амнестиран.

38. Други извори: Заштита на поткажувачите - Препорака CM/Rec (2014)7 и образложение (explanatory memorandum), Издание на Советот на Европа: [http://www.coe.int/t/dghl/standardsetting/cdcj/CDCJ%20Recommendations/CMRec\(2014\)7E.pdf](http://www.coe.int/t/dghl/standardsetting/cdcj/CDCJ%20Recommendations/CMRec(2014)7E.pdf) и <http://www.coe.int/t/dghl/standardsetting/cdcj/Whistleblowers/PREMS%20201514%20GBR%202070%20DE%CC%81PLIANT%20alerte%20et%20vovous%20A4%20WEB.pdf>

39. Извор: сиже на случаи на ЕСЧП (HUDOC)

По добивањето на писмата, весникот објавил напис во кој ја опишал изјавата на претседателот за борба против корупцијата, при што било забележано дека злоупотребата на моќта била широко распространета во Молдавија. Како пример, ги цитирал очигледните обиди на заменик-претседателот да ги заштити четворицата полицајци и отпечатил копии од двете писма. Подоцна апликантот признал дека тој е оној што му ги предал писмата на весникот, но изјавил дека постапил така, во согласност со изјавата на претседателот за борба против корупцијата, односно за да се создаде позитивна слика за обвинителството и дека писмата не биле доверливи. Сепак, тој бил отпуштен од работа поради тоа што не се консултирал со своите колеги и затоа што открил нешто за што се тврдело дека биле тајни документи. Тој без успех се обратил до граѓанските судови со барање да биде вратен на функцијата.

Право: Претходно Судот не морал да разгледува случај во кој државен службеник јавно открил интерни информации. Забележал дека државните службеници може во текот на својата работа да станат свесни за некои интерни информации, вклучувајќи тајни информации, чие откривање или објавување погодува голем јавен интерес. Сигнализирањето од државен службеник или од вработен во јавниот сектор за постоење на незаконско однесување или постапување на работното место би требало во одредени околности да ужива заштита, на пример, тогаш кога државниот службеник или вработениот е единственото лице или дел од мала категорија лица свесни за тоа што се случувало и поради тоа во најдобра позиција да дејствуваат. Во таков случај откривањето прво треба да се направи пред претпоставениот или пред друг надлежен орган или тело. Само кога тоа е целосно неизводливо, тогаш информацијата може да се открие пред јавноста, како последна или крајна алтернатива.

Предвид мора да се земат различни фактори за да се утврди пропорционалноста на интервенцијата во слободата на изразување на државниот службеник во такви случаи. Првиот е дали имало други ефикасни средства за ремедирање на состојбата. Судот забележа дека во однос на недостигот на закони или на внатрешни прописи што би го регулирале известувањето за нередовностите, апликантот немал орган, настрана од неговиот претпоставен, на кој би можел да му се обрати и немало пропишана постапка за известување за такви проблеми. Главниот обвинител не покажал знаци на намера да одговори на писмото од заменик- претседателот на Парламентот, туку, напротив, оставил впечаток дека му подлегнал на политичкиот притисок. Во такви околности надворешното известување, дури и во печатот, би можело да биде оправдано.

Второто прашање е дали имало јавен интерес за откривањето на информациите. Во однос на ова, Судот не можеше да прифати дека белешката упатена од заменик-претседателот до главниот обвинител имала за цел, само да го достави писмото од полицајците до надлежно тело и - покрај насоката да се испита случајот „со доследно почитување на законот“ - не може да се исклучи можноста дека имало притисок врз Главното обвинителство. Исто така, Судот забележа дека претседателот на Молдавија водел активна кампања против мешањето на политичарите во кривично-правниот систем и дека медиумите во Молдавија нашироко известиле за ова. Писмата откриени од апликантот се однесувале на прашања од голема важност во демократијата - како што се поделбата на власта, несоодветното однесување на политичарите и ставот на владата кон полициската бруталност - за што јавноста имала легитимен интерес да биде информирана. Значи, имало јавен интерес за откривањето.

Третоот прашање - дали откриената информација била автентична - не бил спорен. Во однос на тоа каква штета би претрпел органот кој бил засегнат, Судот утврди дека и покрај несомнено негативните ефекти што разоткривањето на информациите ги

имало врз обвинителството, јавниот интерес во обезбедувањето на информации за несоодветниот притисок и незаконското постапување во рамките на таа институција, било толку важно што претежно во однос на интересот за зачувување на јавната доверба во независност на обвинителството. Во однос на тоа дали разоткривањето било направено со добра намера, немаше причина да се верува дека апликантот бил мотивиран од желба за личен напредок, немал лично задоволство или друг скриен мотив. Последниот фактор што треба да се земе предвид во врска со прашањето на пропорционалноста беше санкцијата применета во однос на апликантот. По однос на ова прашање се констатираше дека била применета настрогата можна санкција (отказ). Покрај негативните последици врз кариерата на апликантот, тоа можело да има сериозен ефект на одвраќање (*chilling effect*) кај државните службеници и вработените воопшто, имајќи предвид дека случајот на апликантот привлекол големо медиумско внимание. Таква тешка санкција би можела само да го обесхрабри известувањето за злоупотреби и тешко би можела да се оправда. По одмерувањето на сите засегнати интереси, Судот заклучи дека интервенцијата во правото на слобода на изразување на апликантот, особено неговата слобода да сподели информации, не било „неопходно во демократското општество“.

Заклучок: повреда (едногласно).

Член 41 - 10.000 евра за надомест на нематеријалната штета.

Македонски превод: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-123966>

Српски превод: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-118013>

Heinisch против Германија - Отказ на медицинска сестра поради тоа што поднела кривична пријава тврдејќи дека има недостатоци во негата која ја пружал приватниот работодавец: повреда

Факти: Апликантката бил вработена како медицинска сестра на одделот за геријатрија во здравствен дом на приватно правно лице чиј мнозински сопственик била германската покраина Берлин. Во периодот меѓу јануари 2003 година и октомври 2004 година таа и колегите редовно му посочувале на раководството дека биле преоптоварени поради недостигот од персонал и дека услугите не биле правилно документирани. По инспекцијата, здравствениот одбор за надзор од фондот за здравствено осигурување констатирал сериозни недостатоци во негата која се пружала, вклучувајќи недостаток на персонал и недоволна грижа, како и недостатоци во документирањето на негата која се пружала. Во ноември 2004 година правниот застапник на апликантката се обратил до компанијата, ги истакнал проблемите со персоналот и се интересирал како компанијата планира да избегне кривична одговорност. Кога компанијата ги отфрлила обвинувањата, тој поднел кривична пријава обвинувајќи ја за тешка измама, поради тоа што компанијата свесно не ја пружала негата со висок квалитет што ја рекламирала, систематски се обидувала да ги прикрие проблемите и ги терала вработените да ги фалсификуваат извештаите за услугите. Во јануари 2005 година обвинителство ја прекинало истрагата што била отворена. Истиот месец, со ефект од 31 март, апликантката била отпуштена поради неколкукратни боледувања. Синдикатот и пријателите на апликантката, последователно поделиле леток во кој отпуштањето го нарекле „политичка дисциплинска мерка преземена за да ги замолчи вработените“, притоа споменувајќи ја кривичната пријава. Компанијата, која претходно не била свесна

за кривичната пријава, веднаш и без претходна најава ја отпуштила апликантката, сомневајќи се дека таа го организирила изготвувањето и дисемниацијата на летокот. Националните судови го одбиле барањето на апликантката против отказот откако утврдиле дека кривична пријава која ја поднела била „силна причина“ за прекинување на работниот однос без најава.

Право: Член 10: Општоприфатено беше дека кривичната пријава поднесена од апликантката треба да се смета за укажување/пријавување кое е во рамките на членот 10, и дека отказот и со тоа поврзаните одлуки на националните судови претставувале интервенција во нејзиното право на слобода на изразување. Таквата интервенција била пропишана со закон и имала легитимната цел - заштита на угледот и правата на другите, имено деловниот углед и интересите на работодавецот на апликантката. Во однос на пропорционалноста на интервенцијата, Судот сметал дека принципите и критериумите утврдени во *Guja v. Moldova**, предмет за вработен во јавниот сектор, исто така, се применливи и на работните односи во приватниот сектор и треба да се искористат за да се одмери правото на вработениот, да сигнализира во врска со незаконско однесување и противправно поведени на неговиот работодавец наспроти правото на работодавецот на заштита на неговиот углед и на трговските интереси.

Со оглед на особената ранливост на повозрасните пациенти и потребата да се спречи злоупотреба, откриените информации биле неспорно од интерес на јавноста и со тоа бил исполнет првиот критериум од *Guja*. Во однос на вториот критериум, дали би можело да се искористат други канали за да се разоткријат информациите, до моментот на поднесување на поднесување на кривичната пријава, апликантката веќе многупати ги информирала своите претпоставени дека била преоптоварена и ги предупредила за можноста од кривична пријава. Точно е дека правната квалификација на однесувањето на работодавецот како сериозна измама првпат било споменато во кривичната пријава, но апликантката веќе му ги открила на работодавецот фактичките околности врз кои се засновала пријавата и немало доволно докази кои би се спротиставиле на нејзиното тврдење дека евентуалните понатамошни интересни жалби и поплаки би биле неефикасни. Во однос на следниот критериум, дали откриените информации биле автентични, тврдењата на апликантката не биле без фактичка основа (здравствениот одбор за надзор, исто така, ги критикувал овие недостатоци) и немало ништо што би покажало дека таа свесно или несвесно би дала погрешни информации. Фактот дека истрагата била прекинати не мора да значи дека тврдењата врз кои се засновала пријавата биле без фактичка основа или ненамерни од почеток. Немаше причина за сомнеж дека апликантката, исто така, го исполнила и четвртиот критериум: постапување со добра верба. Иако постоел одреден степен на претерување и генерализирање во формулациите во нејзината кривична пријава, нејзините тврдења не биле целосно без фактичка основа и не резултирале со неоснован личен напад на нејзиниот работодавец. Понатаму, кога заклучила дека е потребно надворешно пријавување, таа не отишла веднаш во некој медиум, ниту разделила летоци, туку побарала помош и совет од адвокат со цел да поднесе кривична пријава. Во однос на петтиот критериум, штетата предизвикана за работодавецот, иако тврдењата на апликантката сигурно биле штетни за компанијата, интересот на јавноста да биде информирана за недостатоците во обезбедувањето институционална нега за старите лица од страна на правно лице во државна сопственост, бил толку голем што го преовладал над интересот за заштита на деловниот углед и интересите на компанијата. На крајот, во однос на строгоста на санкцијата, на апликантката ѝ била изречена највисоката можна санкција во трудовото право. Ова не само што имало негативни последици на нејзината кариера, туку веројатно имало и силен ефект на одвраќање (*chilling effect*) во однос на вработените во други компании и медицинските сестри воопшто, на тој начин обесхрабрувајќи го

пријавувањето во област во која пациентите честопати не се способни да ги бранат сопствените права и кога членовите на персоналот за неа се првите што стануваат свесни за недостатоците во обезбедувањето на негата.

Отказот на апликантката без претходна најава било непропорционално и националните судови не успеале да воспостават правична рамнотежа меѓу потребата да се заштити угледот на работодавецот и потребата да се заштити правото на слобода на изразување на апликантката.

Заклучок: повреда (едногласно).

Член 41: 10.000 за надомест на нематеријалната штета.

Македонски превод: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-123986>

Црногорски превод: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-118657>

***Gormus против Турција* - Претрес и одземање на предмети со цел утврдување на новинарскиот извор на информации: повреда.**

Факти: Во април 2007 година неделникот за кој работеле шестемината апликанти објавил напис врз основа на документи класифицирани како „доверливи“ од страна на надлежниот персонал во вооружените сили, кои, меѓу другото, разоткривале систем за оценка на уредниците и на новинарите, воведен од страна на персоналот со цел да се исклучат од определени активности и од листата на поканети, оние новинари што биле „непријателски“ кон вооружените сили. По барање за истрага од раководителот на персоналот, воениот суд наредил да се изврши претрес на просториите на списанието за да се одземат документи што, наводно, му биле доставени на главниот уредник, а со цел да се утврди кој е укажувачот - вработен од државата. Електронските досиеја чувани на 46 компјутери во просториите на списанието биле копирани на надворешни дискови што биле задржани од обвинителството.

Право: Член 10: Извршениот претрес на работното место на апликантот и одземањето на податоците претставувало интервенција во остварувањето на правото на слобода на изразување. Оваа интервенција била пропишана со закон и имала легитимната цел да се спречи откривањето на доверливи односно класифицирани информации.

Затоа, Судот мораше да утврди дали спорната мерка постигнала правична рамнотежа меѓу слободата на изразување и слободата на печатот, што ја вклучува и заштитата на новинарските извори и заштитата на укажувачите што работат за државата - од една страна - и заштитата на класифицираните информации што им припаѓаат на државните органи, од друга страна.

(а) Јавниот интерес во откривањето на информацијата и заштитата на изворите на таа информација - Фактот за чување досиеја во кои новинарите биле класифицирани според нивната политичка наклонетост, со цел исклучување на дел од нив од процесот на димесминација на информации од интерес за јавноста, се однесува на правото на јавноста да прима информации, што е пак едно од главните права предвидени во членот 10 од Конвенцијата. Затоа било над

секоје сомнение дека изразените гледишта и содржината на документите која била разоткриена во спорениот напис, веројатно придонеле во јавната дебата за врската на вооружените сили со општата политика.

Фактот дека властите на надворешни дискови пренеле податоци што биле чувани на работните компјутери на новинарите би можело да ги обесхрабри потенцијалните извори во однос на помошта што му ја пружаат на печатот во информирањето на јавноста за прашања во врска со вооружените сили, дури и во случај кога информациите се однесуваат на прашања од јавен интерес.

Истрагата била насочена кон идентификување на одговорните за протоколот на информациите и нивно лишување од слобода. Со заштитата на своите извори апликантите ги штителе укажувачите кои биле вработените во државните институции.

И покрај тоа што содржината на откриените документи од страна на претпоставените укажувачи била таква што придонела во јавната дискусија, турското законодавство не содржело одредби за пријавување од страна на припадници на вооружените сили на потенцијално незаконски дејствија извршени на нивното работно место. Оттука, апликантите не можеле да бидат обвинети за објавување на информациите добиени од нив, без да чекаат нивните извори и/или укажувачите да ја изразат сопствената загриженост преку внатрешната хиерархија.

(б) Заштитените интереси на националните институции – Списите од предметот не открија зошто документите споменати во написот биле класифицирани како „доверливи“. Оттаму, не беа изнесени наводи дека стилот на спорниот напис или датумот на неговото објавување би создале потешкотии кои би предизвикале „значителна штета“ на интересите на државата.

Јавниот интерес во откривањето на информациите што опишуваат сомнителни практики на вооружените сили во областа на слободата да се примаат информации бил толку важен во демократското општество што ги претежна интересите за задржување на јавната доверба во таа институција.

(в) Надзорот од националните судови - Со оглед на тоа дека воените судови не провериле дали „класификацијата како доверливи“ на предметните документи била оправдана и не ги балансиле различните конкурентни интереси во предметот, формалната примена на концептот на доверливост на документите од воени извори, ги спречи националните судови да проверат дали интервенцијата била компатибилна со членот 10 од Конвенцијата.

(г) Однесување на апликантите - Немаше никакви проблеми со формата на објавување. Покрај тоа, апликантите, на начинот на кој го претставиле случајот, ја почитувале неговата важност и сериозност, без да користат стилски ефекти што веројатно би го оддалечиле читателот од објективното споделување на информации. Тие немале друга намера освен да ја информираат јавноста за прашање од општ интерес.

(д) Пропорционалност на интервенцијата - Претресот на просториите на списанието и пренесувањето на целата содржина од нивните компјутери на надворешни дискови и нивното држење од страна на обвинителството ја поткопале заштитата на изворите, во мера поголема од онаа што би била предизвикана со наредба со која се бара да се открие идентитетот на информаторите. Неселективното пренесување на сите податоци од софтверските пакети им овозможило на институциите да соберат информации што биле неповрзани со предметните дејства.

Ваквата интервенција веројатно би имала многу негативни последици не само на односот на апликантите со сите нивни извори, туку и сериозен ефект на одвраќање (*chilling effect*) на други новинари или други укажувачи вработени од државата, а би можело и да ги обесхрабри да известуваат за злоупотребите или за контроверзните активности на јавните институции.

Следува дека, интервенцијата било непропорционална на целта.

Имајќи го предвид претходното, а особено важноста на слободата на изразување во однос на прашањата од јавен интерес и потребата да се заштитат новинарските извори во оваа област, вклучувајќи ги оние случаи каде како извори се појавуваат вработени во државните институции, кои забележале и известиле за потенцијално сомнително однесување или практики на нивното работно место, Судот откако ги измери различните засегнати интереси и особено доверливоста на информациите во врска со армијата, утврди дека интервенцијата во правото на слобода на апликантите, особено нивното право да пренесат информации, не погодува нужна општествена потреба, дека не била пропорционална на легитимната цел и, како последица на тоа, не била „неопходно во демократското општество.“

Заклучок: повреда (едногласно).

Член 41: Износи од 850 евра до 2.750 евра за надомест на нематеријалната штета.

Други релевантни случаи:

- *Roузaz* против Турција – надомест на штета на јавен службеник за коментари во печатот во врска со доверлив извештај за однесувањето на судија од Касацискиот суд: нема повреда
- *Војолуан* против Ерменија (dec.) - Казна затвор од десет години за одавање некласифицирани информации на странска разузнавачка служба: недопуштена.

ТРЕТ ЧЕКОР

Национална рамка

отворена дискусија**Предвидено време: 30 минути**

Отворената дискусија следува по кратката презентација на националната првна рамка од страна на обучувачот. Доколку нема посебни одредби или релевантна судска пракса, дискутирајте со учесниците како случај на укажувач би се адресирал во државата.

Целта на Законот за заштита на укажувачи (ЗЗУ) е да го уреди заштитеното пријавување, правата на укажувачите, како и постапувањето и должностите на институциите, односно правните лица во врска со заштитено пријавување и обезбедувањето заштита на укажувачите.

ЗЗУ обезбедува заштита на лица – укажувачи кои со добра намера вршат заштитено пријавување. Заштитено пријавување е дефинирано како пријавување со кое укажувачот пренесува разумно сомневање или сознание дека е извршено, се извршува или е веројатно дека ќе се изврши казниво или друго незаконито или недозволиво постапување, со кое се повредува или загрозува јавниот интерес. Под јавен интерес се подразбира заштита на основните слободи и права на човекот и граѓанинот признати со меѓународното право и утврдени со Уставот, спречување на ризиците за здравјето, одбраната и безбедноста, заштита на животната средина и на природата, заштита на сопственоста и на слободата на пазарот и претприемништвото, владеење на правото и спречување на криминалот и корупцијата (член 2 од ЗЗУ).

Заштитено пријавување, согласно членовите 4, 5 и 6 од ЗЗУ, се врши како заштитено внатрешно пријавување, заштитено надворешно пријавување или заштитено јавно пријавување, со добра намера и со разумно сомневање во вистинитоста на информациите во содржината на пријавата во времето на пријавувањето (член 3 став 1 од ЗЗУ). Укажувачот не е должен да ја докажува добрата намера и вистинитоста на пријавувањето (член 3 став 2 од ЗЗУ).

Заштитено внатрешно пријавување, укажувачот го врши до институцијата, односно правното лице за каде има сомневање или сознание дека се врши или ќе се врши казниво дело или незаконито постапување.

Заштитено надворешно пријавување пак, укажувачот го врши до други надлежни државни институции (Министерството за внатрешни работи, Јавното обвинителство, Државната комисија за спречување на корупцијата, Народниот правобранител доколку внатрешното пријавување е без успех или доколку пријавувањето се однесува на лице кое раководи со правното лице кон кое е насочено пријавувањето.

За разлика од внатрешното и надворешното пријавување, заштитата на јавното пријавување е предмет на посебни услови. Во светло на таквите услови предвидени со 33У, јавното пријавување е заштитено само во случај: i) на правење јавно достапни информации во врска со сознание за казниво дело со кое се повредува или загрозува животот на укажувачот и нему блиско лице, здравјето на луѓето, безбедноста, животната средина, штети од големи размери; ii) ако постои непосредна опасност од уништување на докази (член 6 став 1), iii) претходно лицето да постапило согласно правилата за внатрешно и надворешно пријавување и согласно правилата за заштитено јавно пријавување од член 6 став 1 од Законот (член 6 став 2). На крајот, членот 6 став 3 предвидува уште три дополнителни услови за заштита на јавното пријавување, според кои укажувачот е должен: i) да ја почитува презумцијата на невиност на пријавениот; ii) правото на заштита на личните податоци на пријавениот; iii) како и да не го загрозува водењето на судската постапка. Според Мислењето на Венецијанската Комисија за 33У од 15 март 2016, членот 6 од 33У е најпроблематична одреба во Законот (види § 84 и IV. Заклучоци од Мислењето). Според Венецијанската комисија овој член треба да се ревидира на начин што ќе овозможи јавно пријавување онаму каде што не постојат механизми за внатрешно и надворешно пријавување, постојат но се очигледно неефикасни и онаму каде што постои ризик од прикривање на неправилностите или одбегнување на одговорноста. Дополнително, мислењето на Венецијанската комисија е дека овој член од 33У треба да се однесува на општата дефиниција на јавниот интерес предвидена во членот 2 став 4 од Законот.

33У предвидува процедурална и материјална заштита за укажувачите.

Процедуралната заштита е предвидена во членот 7 од Законот и овозможува заштита на идентитетот на укажувачите кој може да се открие само со судска наредба. Слична гаранција предвидува и членот 3 став 4 од 33У. Членовите 16, 18 и 19 предвидуваат парични санкции во случај на повреда на ваквата забрана.

Дополнителни мерки на заштита, но само во исклучително специфични случаи се предвидени во членот 9 став 6 од 33У.

Материјалната заштита е изразена преку одредбите на членот 8 од Законот согласно кои на укажувачот и на нему блиско лице им се обезбедува заштита од било каков вид на повреда на правоили штетно дејствие или опасност од настапување на штетни дејствија заради извршеното заштитено внатрешно и надворешно пријавување или заштитено јавно пријавување. Сепак, според Мислењето на Венецијанската комисија, Законот не е доволно прецизен во однос на видот на заштитата на која укажувачот може да смета согласно одредбите од истиот. Венецијанската комисија смета дека во случајот не е доволно јасно и треба да се прецизира дали заштитата се однесува на дисциплински или други можни санкции поврзани со работното место или пак подеднакво на заштита од кривични санкции или граѓанска одговорност (види § 91- § 94, и IV. Заклучоци од Мислењето).

Согласно членот 10 од 33У укажувачот има право на судска заштита односно право со тужба да бара утврдување дека е преземено штетно дејствије или е повредено право заради укажување; забрана за нивно вршење или повторување, поништување на акт со кое е извршено штетното дејствие или повреда на право; одстранување на последиците и надоместок на материјална и нематеријална штета.

Членот 14 од 33У ја регулира злоупотребата на пријавувањето од страна на укажувачот.

За дополнителни информации во однос на мислењето на Венецијанската комисија по однос на 33У треба да се консултира Мислењето бр. 828/2015 од 15 март 2016 година (Opinion No. 829 /2015) достапно на: [http://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdfid=C-DL-AD\(2016\)008-e](http://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdfid=C-DL-AD(2016)008-e).

ЧЕТВРТИ ЧЕКОР

Студија на случај

Предвидено време: 45 минути

Поделете ги учесниците во две групи за да работат на аргументирање за страната на апликантот (група 1) и за страната на Владата (група 2), врз основа на случајот дискутиран во рамките на привот чекор и следејќи ја структурата на тестот во три чекори презентирани во текот на семинарот, исто така, земајќи ги предвид елементите за оценување кои се развиени во судската практика на ЕСЧП.

По забележувањето на аргументите на хартија за *flip chart*, двете групи ја претстават својата работа. На крајот на вежбата презентирајте ги пред учесниците заклучоците на Судот во конкретниот случај и дајте им ја референцата.

Ако имате повеќе време на располагање, поделете им го целиот сет на факти и оставете им повеќе време за работа на аргументацијата.

Извор за обучувачите: **Matuz** против Унгарија

Член 10: Отказот на апликантот претставува интервенција во уживањето на неговото право заштитено со членот 10, со оглед на тоа што одлуката била предизвикана само со објавувањето на неговата книга, без дополнително да се провери неговата професионална способност.

Книгата, всушност, се однесувала на прашање од јавен интерес и ниедна трета страна не се пожалила во однос на истата. Со оглед на улогата на новинарите во демократското општество и на нивната одговорности да придонесат за, и да охрабрат јавната дебата, не би можело да се каже дека, ограничувања кои ги наметнуваат обврската за доверливост и дискреција, се применуваат со еднаква сила и на ист начин на нив, со оглед на тоа дека во природата на нивните функции е да пренесуваат информации и идеи.

Покрај тоа, во конкретниот контекст на случајот на апликантот, неговата обврска за лојалност и воздржаност морала да се измери наспроти јавниот карактер на радиодифузната компанија за која работел. Во овој поглед, националните органи требало да му посветат особено внимание на јавниот интерес во однос на однесувањето на апликантот. Освен тоа, иако автентичноста на документите објавени од подносителот

на апликацијата никогаш не била доведена во прашање, некои од неговите изјави претставувале вредносни судови, чија вистинитост не можела да се провери.

Иако објавувањето на документите во книгата на апликантот претставувало повреда на обврската за доверливост, нивната суштина веќе ѝ била достапна на јавноста преку онлајн-објава уште пред да биде објавена книгата. Во однос на мотивите на апликантот, имено да го сврти вниманието на јавноста кон цензурата во државната телевизија, неговото постапување во добра верба никогаш не била спорно во текот на домашната постапка.

Покрај тоа, книгата била објавена дури откако апликантот неуспешно се обидел да се жали за наводната цензура кај неговиот работодавец. Дополнително, изречената санкција – итен прекин на работниот однос - била строга. Конечно, националните судови одлучиле против апликантот, само врз основа на тоа дека објавувањето на книгата претставувало пореда на неговите договорни обврски, без да го земе предвид неговиот аргумент, дека тој ја ставил својата слободата на изразување во функција на јавниот интерес.

Така, националните судови не успеале да испитаат дали и како, темата на книгата на апликантот и контекстот на неговата публикација би можеле да влијаат врз прифатливиот опсег на ограничување на неговата слобода на изразување. Интервенцијата во правото на слобода на изразување на апликантот не било „неопходно во демократското општество“.

Заклучок: повреда (едногласно).

Член 41: 5.000 евра за надомест на материјалната и нематеријалната штета.

Линк до целосната пресуда: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-147276>

Сите факти на случајот:

Подносителот на апликација е телевизиски новинар. Од 15 февруари 2001 година бил вработен во државната телевизија. По измената на неговиот договор за работа на 10 јули 2002 година, тој бил ангажиран на неопределено време. Во тоа време бил претседател на Синдикатот на јавните радиодифузери, активен во телевизиската компанија.

Апликантот бил одговорен уредник и презентер на периодичната културна програма што вклучувала интервјуање на различни личности од културниот живот.

Според договорот за работа, апликантот бил обврзан со принципот на професионална доверливост. Така, бил должен да ги чува како доверливи (тајна) информациите податоците добиени при извршувањето на своите работни задачи чие откривање би предизвикало штета на работодавецот или некое друго лице. Тој исто така забележал

дека, според договорот за работа, повредата на оваа обврска, би водела до итнен прекин на неговиот работен однос.

По именувањето нов директор за култура, апликантот наводно контактирал со претседателот на телевизијата, со оглед на тоа што сметал дека однесувањето на новиот директор преку менувањето и кретењето на одредени содржини, преставувало цензура. Не добил одговор на претставката која ја поднел.

На 6 јуни 2003, главниот уредник на програмата упатил писмо до одборот на телевизијата со тврдење дека, меѓу другото, именувањето на новиот директор за култура, довело до цензура на програмата преку предлагање измени и бришење на одредена содржина.

На 19 јуни 2003, во интернет-верзијата на еден дневен весник, се појавил напис што го содржел писмото на главниот уредник, како и изјава од Сојузот на новинарите од електронските медиуми, повикувајќи го одборот да стави крај на цензурата во телевизијата.

Во 2004, апликантот објавил книга. Секое поглавје во книгата содржело извадок од различни интервјуа снимени во 2003 година што не биле прикажани во културната програма, наводно поради насоките од дотичниот директор за култура. Апликантот, покрај извадоците, во книгата ставил и голем број на внатрешна, интерна кореспонденција помеѓу директорот за култура и главниот уредник, во врска со предложените промени во програмата. Покрај тоа, поглавјата содржеле краток вовед или сиже на настаните, што го претставувал личното мислење на апликантот. Во предговорот на книгата било напишано дека содржи материјални докази за цензурата што се практикувала во државната телевизија. Тој ги повикал читателите да одлучат, дали документите илустрираат законската употреба на надзорната функција од страна на директорот за култура или интервенција во слободата на изразување на радиодифузерот.

На 11 ноември 2004, телевизијата, веднаш ги отпуштила од работа апликантот и главниот уредник. Причината за брзото отпуштање на апликантот била дека со објавувањето на предметната книга тој ја повредил клаузулата на доверливост содржана во неговиот договор за работа.

Апликантот, го оспорил отказот пред суд. Тој тврдел, меѓу другото, дека интерната кореспонденција му била доставена во својство на претседател на Синдикатот, со цел да преземе нешто против наводната цензура и дека спорната книга ја објавил во тоа својство.

Во пресудата од 8 април 2008, надлежниот суд ја одбил тужбата на апликантот, со констатација дека тој ја повредил обврската од својот договор за работа, објавувајќи информации за својот работодавец, без негова согласност. Судот, исто така, утврди дека позицијата на апликантот како претседател на Синдикатот, не го ослободувала од обврската за доверливост.

Апликантот се жалел, тврдејќи дека објавувањето на книгата не му нанело штета на неговиот работодавец или на некој друг и дека тој не ги добил објавените информации поради своето работно место, туку во својство на претседател на Синдикатот. Наоѓајќи се

на таа позиција и претставувајќи ги интересите на своите колеги, тој бил должен да преземе дејствија против цензурата во телевизијата. Така, според апликантот, условите за отказ, на начинот на кој биле предвидени во неговиот договор за работа, не биле исполнети.

На 13 февруари 2009 Регионалниот суд ја одбил жалбата поради истите причини како и првостепениот суд, додавајќи дека објавувањето на книгата можело да има одредени штетни последици по угледот на телевизијата. Покрај тоа, според мислењето на Регионалниот суд, спорената мерка не претставувала злоупотреба на правата на работодавецот, со оглед на тоа што апликантот доброволно се согласил на ограничување на неговата слобода на изразување потпишувајќи го договорот за работа.

Апликантот поднел барање за ревизија пред Врховниот суд. Тој тврдел дека бил незаконски отпуштен поради тоа што неговото однесување, имено да ја информира јавноста за цензурата во државната телевизија преку книгата – што претсавувало крајна опција, имајќи предвид дека неговите напори за раководството да ја испита работата, останале безуспешни - требало да се смета за остварување на неговата слобода на изразување, а не за незаконска повреда на неговиот договор за работа, особено во поглед на фактот дека тврдењето за цензура не било оспорено.

На 26 мај 2010, Врховниот суд одлучил против апликантот. Во врска со повикувањето на апликантот на неговата слободата на изразување, утврди дека опсегот на случајот не оди подалеку од испитувањето на повредата од страна на апликантот на неговите работни обврски. Според судот, апликантот навистина го повредил договорот за работа со неовластеното објавување на интерната документација на неговиот бивши работодавец. Судот експресно го исклучил од разгледување прашањето дали слободата на изразување на апликантот, во околностите, оправдувала формална повреда на неговиот договор за работа. Оваа одлука била донесена на 13 јули 2010.

Релевантно национално законодавство :

Член 61 од Уставот, кој бил во сила во тоа време, го предвидувал следново:

„1. Секој има право слободно да го изрази своето мислење и да има пристап и да споделува информации од јавен интерес“.

Членот 96 од Акт бр. XXII од 1992 година за Законот за работни односи, кој бил во сила во тоа време, гласи како што следи:

„(1) Работодавецот или вработениот може да го откажат договорот за работа без отказан рок, во случај другата страна:

а) намерно или поради голема небрежност да стори сериозна повреда на некоја суштинска обврска што произлегува од работниот однос...“.

Zajednički program Saveta Evrope i Evropske unije
Jačanje pravosudne ekspertize o slobodi izražavanja i medija u Jugoistočnoj Evropi (JUFREX)

Sprovodi Savet Evrope

Program i Përbashkët i Këshillit të Evropës dhe Bashkimit Evropian

Përforcimi i Ekspertizës Gjyqësore për Lirinë e Shprehjes dhe Median në Evropën Juglindore (JUFREX)

I zbatuar nga Këshilli i Evropës

Zajednički program Savjeta Evrope i Evropske unije
Jačanje pravosudne ekspertize o slobodi izražavanja i medija u Jugoistočnoj Evropi (JUFREX)

Sprovodi Savjet Evrope

Program i përbashkët i Këshillit të Evropës dhe Bashkimit Evropian

Përforcimi i ekspertizës gjyqësore mbi lirinë e shprehjes dhe medias në Evropën Juglindore (JUFREX)

Implementuar nga Këshilli i Evropës

Zajednički program Vijeća Evrope i Evropske unije
Jačanje pravosudne ekspertize o slobodi izražavanja i medija u Jugoistočnoj Evropi (JUFREX)

Sprovodi Vijeće Evrope

Заедничка програма на Советот на Европа и на Европската Унија

Зајакнување на судската експертиза за слободата на изразување и за медиумите во Југоисточна Европа (JUFREX)

Спроведена од Советот на Европа

Советот на Европа е водечка организација за човекови права на континентот. Таа опфаќа 47 земји, од кои 28 се членки на Европската унија. Сите земји-членки на Советот на Европа ја потпишаа Европската конвенција за човекови права, договор за заштита на човековите права, демократијата и владеењето на правото. Европскиот суд за човекови права го надгледува спроведувањето на Конвенцијата во земјите-членки.

www.coe.int

Европската Унија е единствено економско и политичко партнерство на 28 демократски европски земји. Неговите цели се мир, просперитет и слобода за своите 500 милиони жители - во повеќе праведен и безбеден свет. За да се постигне ова, земјите-членки на ЕУ имаат воспоставено тела кои ја водат Европската унија и ги донесуваат своите закони. Најважни се Европскиот парламент (кој ги претставува луѓето од Европа), Советот на Европската унија (претставници на националните влади) и Европската комисија (што претставува заеднички интерес на Европската унија).

<http://europa.eu>

EUROPEAN UNION

COUNCIL OF EUROPE

CONSEIL DE L'EUROPE

МОДУЛ 8

ПРАКТИЧНА ВЕЖБА

Reinforcing Judicial Expertise on Freedom of Expression and the Media in South-East Europe (JUFREX)

Funded
by the European Union
and the Council of Europe

EUROPEAN UNION

COUNCIL OF EUROPE

CONSEIL DE L'EUROPE

Implemented
by the Council of Europe

Freedom of Expression and the Media

Training Handbook

© Council of Europe, November 2017

Reinforcing Judicial Expertise on Freedom of Expression and the Media in South-East Europe (JUFREX)

Prepared and published within the scope of the Joint EU/CoE Programme "Reinforcing Judicial Expertise on Freedom of Expression and the Media in South-East Europe" (JUFREX).

The original version of this handbook has been developed under the EU/CoE Joint Project on "Strengthening the Capacity of the Turkish Judiciary on Freedom of Expression" and has been further adapted to the Macedonian context under the Joint Programme "Reinforcing judicial expertise on freedom of expression in South-East Europe (JUFREX) and the cooperation of the Academy for judges and public prosecutors "Pavel Shatev".

The opinions expressed in this work are responsibility of the authors and do not necessarily reflect the official policy of the Council of Europe.

СЛОБОДАТА НА ИЗРАЗУВАЊЕ И МЕДИУМИТЕ

ПРИРАЧНИК ЗА ОБУКА

© Совет на Европа, ноември 2017

Зајакнување на судската експертиза за слободата на изразување и за медиумите во Југоисточна Европа (JUFREX)

Подготвено и издадено во рамки на заедничкиот проект на Европската Унија и Советот на Европа „Зајакнување на судската експертиза за слободата на изразување и за медиумите во Југоисточна Европа (JUFREX)“.

Првичната верзија на овој прирачник беше подготвена во рамки на заедничкиот проект на Европската Унија и Советот на Европа „Зајакнување на капацитетот на турското правосудство за слободата на изразување“ и беше прилагодена на македонскиот контекст во рамки на заедничкиот проект „Зајакнување на судската експертиза за слободата на изразување и за медиумите во Југоисточна Европа (JUFREX)“, во соработка со Академијата за судии и јавни обвинители „Павел Шатев“.

Мислењата изразени во ова дело се одговорност на авторите и не секогаш ги одразуваат официјалните ставови на Советот на Европа.

Содржина

ПРАКТИЧНА ВЕЖБА	1
ПОДГОТОВКА НА ОБРАЗЛОЖЕНА ПРЕСУДА	1
ЗАШТИТА НА НОВИНАРСКИТЕ ИЗВОРИ	3
ПРЕТРЕСИ И КОНФИСКАЦИЈА ВО ИЗДАВАЧКИ КУЌИ	5
ОЦЕНКА & ЗАТВОРАЊЕ	6
ДИСКУСИЈА ВО ГОЛЕМА ГРУПА	6

ПРАКТИЧНА ВЕЖБА

Подготовка на образложена пресуда

предвидено време: 180 минути

Обучувачите им делат на учесниците материјал за определен случај и од нив бараат да подготват писмено образложение на пресуда употребувајќи ги стандардите на ЕКЧП. Обучувачите може да одлучат да ја спроведат оваа вежба како индивидуална работа, работа во парови или како работа во мали групи.

На учесниците им се дава еден част да ги напишат аргументите.

Отако случајот им е поделен на учесниците, обучувачите прават обиколка на групите за да проверат дали напатствијата се јасни. Учесниците треба да се поттикнат да ги користат стандардите на ЕКЧП.

Учесниците потоа ги разменуваат меѓусебе изготвените писмена со аргументација.

По читањето на писмената изготвени од колегите, од учесниците ќе се побара да ги изнесат во пленум основните аргументи кои ги детектирале во писмената. Додека избраните поединци или групи известуваат, обучувачите ги прибележуваат основните аргументи на flipchart таблата. Известувањето треба да се одвива брзо и без повторување на претходно веќе изнесените аргументи од страна на другите групи.

Обучувачите потоа им поставуваат на учесниците дополнителни прашања и се обидуваат нивните аргументи да ги поврзат со праксата на ЕСЧП. Обучувачите треба да бидат сигурни дека учесниците разбираат дека постојат две сфери на интервенција и тоа, во издавачката куќа и во правата на авторот: 1. Интервенција во слободата на изразување (претрес во издавачката куќа, откривање на изворите, претходна забрана како превенција на дистрибуција на книгата); 2. Интервенција во приватноста на авторот (претрес во издавачката куќа, претрес на неговата работна маса, следење на неговата телефонска комуникација).

Обучувачите треба да бидат сигурни дека случаите презентирани во продолжение се споменати и објаснети во текот на обуката.

СЛУЧАЈ БР. 1

Книгата со наслов „Полициска мафија“ е испечатена и истата се однесува на организацијата на полициските структури во државата. Обвинителот решил да изврши претрес во издавачката куќа по добиена информација дека делови од книгата ги откриваат оперативните техники на полицијата и доаѓањето до пошироката јавност може да предизвика безредија и демонстрации. Во книгата е детално објаснето како полицијата им влегува во трага на најсериозните дела и сторители и какви методи се користат. Објавувањето на овие информации би овозможило тие да бидат злоупотребени од криминалци, како и од странски интересни групи против државната безбедност. Пред да почне продажбата на книгата, обвинителот влегол во издавачката куќа и извршил претрес на канцелариите на издавачот. При увид во компјутерот пронајдени се детали за изворот на информациите. По барање на обвинителот, книгата била забранета. Сепак, делови од книгата биле објавени на интернет и во печатот.

СЛУЧАЈ БР.2

Н.Н. бил вработен во Агенцијата за обезбедување на имот и лица А. Истовремено, тој бил претседател на Синдикатот на работниците вработени во агенциите за обезбедување на имот и лица. Како претседател на Синдикатот, тој бил во постојано несогласување со агенцијата во која работел. Во 1998 тој бил отпуштен од работа, а неговото отпуштање било прогласено за незаконито од страна на надлежните судови во 2000. Оттогаш, од страна на агенцијата А. не му се дозволувало да влезе во нејзините службени простории, ниту заради присуство на настаните кои се однесувале на работата на Синдикатот.

Во март 1999 Н.Н. поднел тужба за утврдување на одговорност за клеветата, против П.П. директор на агенцијата А. Во тужбата барал да се утврди дека директорот на агенцијата е одговорен за клеветата поради тоа што на службен состанок во агенцијата рекол дека Н.Н. „под свои закрила ги зел криминалците кои работат во агенцијата“. Во септември 2003 второстепениот суд ја потврдил простепената одлука со која била утврдена одговорност на П.П. за клеветата.

Во јуни 2002 дел од Синдикатот станала и агенцијата Б. Во втората половина од годината, Синдикатот бил известен за намерата за продажба на агенцијата Б. и за тоа дека еден од заинтересираните купувачи била агенцијата А. Вработените во компанијата Б, се спротивставиле на таквата продажба и со цел да го изразат своето незадоволство побарале Синдикатот да организира протести. Протестите се одржале пред зградата на Парламентот. Н.Н. како претседател на Синдикатот, дал изјава за неколку медиуми во врска со настаните.

Еден дневен весник објавил напис во кои се известувало за планираната продажба на агенцијата Б. и биле опишани протестите и анализирана генезата на настаните. Во написот била содржана следнава изјава на Н.Н.

„... другите причини [поради кои протестираме] е дека 2,500 работници не треба да ја изгубата својата заработувачка и дека таква компанија [т.е. агенцијата А.] која ги дава уставните и работничките права не треба да биде наследник на агенцијата Б. (...) Поради нехуманиот однос на менаџментот [на агенцијата А.] [работниците] не треба да останат таму каде што се нарекуваат 'криминалци'. Иницирајте околу 50-ина судски постапки поради тоа.“

П.П. поднел тужба до надлежниот суд со барање прво, да се утврди дека Н.Н. со својата изјава го повредил добриот углед на компанијата, второ, да му се нареди на Н.Н. да се воздржува од слини сторувања во иднина и трето, да се нареди објавување на исправка.

(изготвено врз основа на пресудата во случајот Csanics против Унгарија, А. бр. 12188/06 од 20/01/2009)

Заштита на новинарските извори

Заштитата на новинарските извори е еден од основните услови за слобода на печатот, содржан во законите и во професионалните кодекси на однесување во голем број држави-потписнички и што е потврдено со неколку меѓународни инструменти што се однесуваат на слободата на новинарите (*Shapovalov против Украина, бр. 45835/05*)⁴⁰.

Правото на новинарите да ги заштитат своите извори е дел од слободата да се „добиваат и да се споделуваат информации и идеи без интервенција од страна на државните институции“, загарантирана со член 10 од Конвенцијата што служи како едена од нејзините важни гаранции. Тоа е камен-темелник на слободата на печатот, без кое изворите може да се воздржуваат и одвраќаат од помагањето на печатените медиуми во информирањето на јавноста за прашања од јавен интерес.

Како резултат на тоа, може да биде поткопана основната улога на печатот на јавен чувар и негативно да биде погодена способноста на печатот да ѝ обезбеди на јавноста точни и веродостојни информации (*Sanoma Uitgevers B.V. против Холандија, бр. 38224/03*)⁴¹.

Наредбите за откривање на новинарските извори мора да бидат оправдани со барањата на претежниот јавен интерес. Во случајот *Sanoma Uitgevers B.V. против Холандија*, Големiot судски совет го оценуваше одземањето од страна на полицијата на CD-ROM што содржел фотографии од нелегални улични трки што ги снимиле новинари за автомобилско списание во сопственост на компанијата-апликант. Основа за одземање бил Законот за кривична постапка; меѓутоа, квалитетот на домашниот закон не се оцени како доволен за да го помине тестот на „пропишано со закон“.

Судот нагласи дека наредбите со кои се бара од новинарите да ги откријат своите извори мора да подлежат на гаранција за судски надзор од судија или надзор од страна на друго независно и непристрасно тело за одлучување.

Таквиот надзор треба да ги задоволува следниве барања:

(i) тој треба да биде извршен од тело што е издвоено од извршната власт или од другите засегнати страни со овластување да одлучат дали, пред да се предадат таквите материјали и да се спречи непотребен пристап до информации што може да го откријат идентитетот на изворот, постои барање на јавениот интерес што е поважно или претежно во однос на принципот на заштита на новинарскиот извор;

(ii) надзорот по предавањето на материјалите, што може да ги откријат таквите извори би ја поткопало самата суштина на правото на доверливост; (iii) мора да постои одмерување на потенцијалните ризици и на соодветните интереси, пред какво било откривање и во однос на материјалот што се бара да биде откриен, така што аргументите на надлежните органи што бараат откривање да може да бидат соодветно оценети;

(iv) надзорот треба да биде спроведен врз основа на јасни критериуми, вклучувајќи и го и тоа, дали евентуално полесна мерка би била доволна;

(v) треба да биде можно, судијата или друг орган, да одбие да издаде налог за откривање или да се издаде ограничен или квалификуван налог за да се заштити изворот да

40. Случајот е достапен во резимето на случаите на ЕСЧП

41. Случајот е достапен како сиче на интернет страницата на ЕСЧП

биде откриен, без оглед дали тој е конкретно наведен во задржаниот материјал, врз основа на тоа дека комуникацијата на ваквите материјали создава сериозен ризик од компромитирање на идентитетот новинарскиот извор; и

(vi) во итни ситуации, треба да постои процедура за идентификување и изолирање на информации што може да доведат до откривање на изворите, од информации што не носат таков ризик, и тоа пред материјалите да бидат употребени од страна на надлежните органи.

Во својата судска практика Судот истакнува дека откривањето на изворите може да има „ ефект на одвраќање“ во однос на самите извори. Никој нема да биде подготвен да стане укажувач или „информатор“, ако знае дека истражните органи може да го утврдат неговиот идентитет (*Financial Times Ltd and others* против Обединетото Кралство⁴²).

Тајното следење на комуникациите од страна на државата може да резултира со интервенција во новинарската слобода на изразување доколку постои опасност од следење на комуникацијата која се прави за целите на новинарската професија, бидејќи тоа ќе значи дека изворите на новинарите може да бидат откриени или одвратени од тоа да даваат информации по телефон. Доверливоста на изворите, исто така, може да биде доведена во прашање со пренесување на податоци во други органи, со нивно уништување или со неизвествување на новинарот за мерките за следење (*Weber and Saravia* против Германија).⁴³

Во случајот *Goodwin* против Обединетото Кралство, апликантот, новинар приправник во списанието *Engineer*, добил информација во врска со финансиската состојба на една компанија. Информацијата му била дадена по телефон, од извор што сакал да остане анонимен и се покажало дека дошла од доверлив корпоративен план, од кој една копија, недостигала.

Компанијата добила налог со кои било спречено апликантот да ја открие доверливата информација и налог во согласност со Законот за непочитување на судот од 1981 година, со кој апликантот бил принуден да го открие идентитетот на својот извор. Апликантот неуспешно поднесувал жалби до Апелациониот суд и до Домот на лордовите.

Тој одбил да го обелодени својот извор и бил казнет со 5.000 фунти за непочитување. ЕСЧП сметаше дека Законот за непочитување на судот е доволно добар за да ги задоволи барањата за предвидливост. Меѓутоа, имајќи предвид дека објавувањето на доверливите информации веќе било забрането со времена мерка од страна на судот, налогот за откривање на изворот не бил неопходен и затоа претставувал повреда на членот 10.

Легитимните причини на компанијата поради кои таа барала откривање на изворот -спречување на натамошно ширење на доверливите информации (различно од нивно објавување) и преземање активности против изворот за кој се претпоставувало дека е вработен, биле помалку важни од претежниот (оној кој претежал) интерес за слободен печат во демократското општество. Кога новинарите би биле присилени да ги откриваат своите извори, улогата на печатот на јавен чувар би била сериозно поткопана поради ефектот на одвраќање што ваквото откривање би го имало врз слободниот проток на информации.

42. Случајот е достапен како сиже на интернет страницата на ЕСЧП

43. Случајот е достапен како сиже на интернет страницата на ЕСЧП

Претреси и конфискација во издавачки куќи

Операциите на претреси и одземање на предмети односно конфискација, исто така, мора да бидат во согласност со член 8 од Конвенцијата (почитување на правото на приватен и на семеен живот, како и на преписката). Поради обврската за заштита на изворите, во судската практика издавачките куќи се сметаат како „дом“ заштитен со членот 8 од Конвенцијата. Секој претрес на издавачка куќа, треба да биде неопходен и пропорционален, а негова цел не треба да биде откривање на името на авторот на статијата (*Saint-Paul Luxembourg S.A. против Луксембург*⁴⁴).

Во случајот *Klass* против Германија (Апликација бр. 5029/71), Судот сметаше дека наводот што се однесува на следењето на телефонската и на електронската комуникација спаѓа во обемот на примената на член 8, и дека истото претставува интервенција во приватниот и во семејниот живот и кореспонденција.

Во однос на спречувањето на дистрибуцијата на книгата обучувачите треба да упатат на пресудата во случајот на *Observer and Guardian* против Обединетото Кралство (Апликација бр. 13585/88): интервенцијата има за цел да се заштитат еден или повеќе од следниве интереси или вредности: национална безбедност; територијален интегритет; јавна безбедност; спречување безредија или криминал; заштита на здравјето; морал; углед или права на другите; спречување да се обелоденат информации добиени во доверба; и одржување на авторитетот и на непристрасноста на судството; меѓутоа, секоја интервенција, пред да може јавноста да ја прочита информацијата треба да се изврши со особена внимателност. Причина за ова е што информацијата има краток рок на употреба и брзо застарува. Во случајот, немало легитимна цел да се продолжи со забраната за дистрибуција на книгата „Ловец на шпиони“, откако поголеми делови од книгата веќе биле објавени во други држави. Слично и во случајот пред обучувачите, забраната за дистрибуирање на книгата нема легитимна цел откако еден нејзин дел бил објавен во весник.

44. Студијата е достапна како сиче на интернет страницата на ЕСЧП

ОЦЕНКА & ЗАТВОРАЊЕ

Дискусија во голема група

Предвидено време: 15 минути

Обучувачите ги прашуваат учесниците дали нивните очекувања биле задоволени? Дали ја сметаат обуката за корисна? Дали нивните прашања биле одговорени?

Обучувачите ги дистрибуираат анонимните формулари со барање истите да бидат пополнети (формуларите се достапни во прилог).

Zajednički program Saveta Evrope i Evropske unije
Jačanje pravosudne ekspertize o slobodi izražavanja i medija u Jugoistočnoj Evropi (JUFREX)

Sprovodi Savet Evrope

Program i Përbashkët i Këshillit të Evropës dhe Bashkimit Evropian

Përforcimi i Ekspertizës Gjyqësore për Lirinë e Shprehjes dhe Median në Evropën Juglindore (JUFREX)

I zbatuar nga Këshilli i Evropës

Zajednički program Savjeta Evrope i Evropske unije
Jačanje pravosudne ekspertize o slobodi izražavanja i medija u Jugoistočnoj Evropi (JUFREX)

Sprovodi Savjet Evrope

Program i përbashkët i Këshillit të Evropës dhe Bashkimit Evropian

Përforcimi i ekspertizës gjyqësore mbi lirinë e shprehjes dhe medias në Evropën Juglindore (JUFREX)

Implementuar nga Këshilli i Evropës

Zajednički program Vijeća Evrope i Evropske unije
Jačanje pravosudne ekspertize o slobodi izražavanja i medija u Jugoistočnoj Evropi (JUFREX)

Sprovodi Vijeće Evrope

Заедничка програма на Советот на Европа и на Европската Унија

Зајакнување на судската експертиза за слободата на изразување и за медиумите во Југоисточна Европа (JUFREX)

Спроведена од Советот на Европа

Советот на Европа е водечка организација за човекови права на континентот. Таа опфаќа 47 земји, од кои 28 се членки на Европската унија. Сите земји-членки на Советот на Европа ја потпишаа Европската конвенција за човекови права, договор за заштита на човековите права, демократијата и владеењето на правото. Европскиот суд за човекови права го надгледува спроведувањето на Конвенцијата во земјите-членки.

www.coe.int

Европската Унија е единствено економско и политичко партнерство на 28 демократски европски земји. Неговите цели се мир, просперитет и слобода за своите 500 милиони жители - во повеќе праведен и безбеден свет. За да се постигне ова, земјите-членки на ЕУ имаат воспоставено тела кои ја водат Европската унија и ги донесуваат своите закони. Најважни се Европскиот парламент (кој ги претставува луѓето од Европа), Советот на Европската унија (претставници на националните влади) и Европската комисија (што претставува заеднички интерес на Европската унија).

<http://europa.eu>

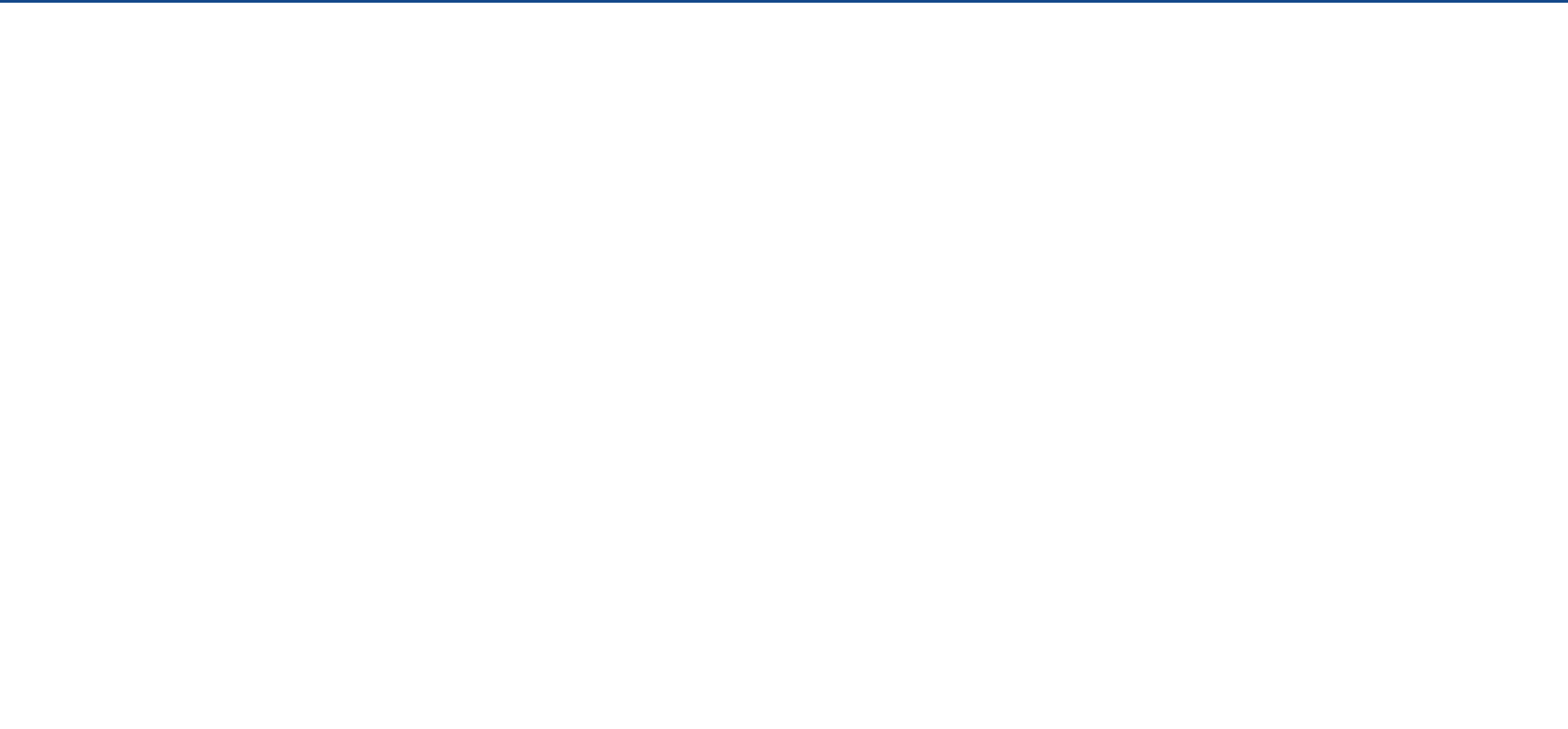

EUROPEAN UNION

COUNCIL OF EUROPE

CONSEIL DE L'EUROPE

Zajednički program Saveta Evrope i Evropske unije
Jačanje pravosudne ekspertize o slobodi izražavanja i medija u Jugoistočnoj Evropi (JUFREX)

Sprovodi Savet Evrope

Program i Përbashkët i Këshillit të Evropës dhe Bashkimit Evropian
Përforcimi i Ekspertizës Gjyqësore për Lirinë e Shprehjes dhe Median në Evropën Juglindore (JUFREX)

I zbatuar nga Këshilli i Evropës

Zajednički program Savjeta Evrope i Evropske unije
Jačanje pravosudne ekspertize o slobodi izražavanja i medija u Jugoistočnoj Evropi (JUFREX)

Sprovodi Savjet Evrope

Советот на Европа е водечка организација за човекови права на континентот. Таа опфаќа 47 земји, од кои 28 се членки на Европската унија. Сите земји-членки на Советот на Европа ја потпишаа Европската конвенција за човекови права, договор за заштита на човековите права, демократијата и владеењето на правото. Европскиот суд за човекови права го надгледува спроведувањето на Конвенцијата во земјите-членки.

www.coe.int

Program i përbashkët i Këshillit të Evropës dhe Bashkimit Evropian

Përforcimi i ekspertizës gjyqësore mbi lirinë e shprehjes dhe medias në Evropën Juglindore (JUFREX)

Implementuar nga Këshilli i Evropës

Zajednički program Vijeća Evrope i Evropske unije
Jačanje pravosudne ekspertize o slobodi izražavanja i medija u Jugoistočnoj Evropi (JUFREX)

Sprovodi Vijeće Evrope

Заедничка програма на Советот на Европа и на Европската Унија

Зајакнување на судската експертиза за слободата на изразување и за медиумите во Југоисточна Европа (JUFREX)

Спроведена од Советот на Европа

Европската Унија е единствено економско и политичко партнерство на 28 демократски европски земји. Неговите цели се мир, просперитет и слобода за своите 500 милиони жители - во повеќе праведен и безбеден свет. За да се постигне ова, земјите-членки на ЕУ имаат воспоставено тела кои ја водат Европската унија и ги донесуваат своите закони. Најважни се Европскиот парламент (кој ги претставува луѓето од Европа), Советот на Европската унија (претставници на националните влади) и Европската комисија (што претставува заеднички интерес на Европската унија).

<http://europa.eu>

MKD

EUROPEAN UNION

COUNCIL OF EUROPE

CONSEIL DE L'EUROPE